

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**DÜRERÜ'L-HÜKKÂM'IN SULH VE İBRA BÖLÜMÜNÜN
LATİNİZESİ VE KAYNAKLARIN TESPİTİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Fatma Funda KESKİN

Enstitü Anabilim Dalı: İslam Hukuku
Enstitü Bilim Dalı: Temel İslam Bilimleri

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Abdullah ÖZCAN

HAZİRAN-2008

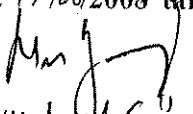
T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DÜRERÜ'L-HÜKKÂM'IN SULH VE İBRA BÖLÜMÜNÜN
LATİNİZESİ VE KAYNAKLARIN TESPİTİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Fatma Funda KESKİN

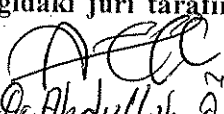
Enstitü Anabilim Dalı: İslam Hukuku
Enstitü Bilim Dalı: Temel İslam Bilimleri

Bu tez 19/06/2008 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.

Doç. Dr. H. Mehmet GÜNAY

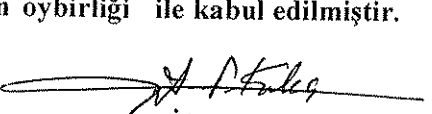
Jüri Başkanı

- Kabul
 Red
 Düzeltme

Yrd. Doç. Dr. Abdullah ÖZCAN

Jüri Üyesi

- Kabul
 Red
 Düzeltme

Yrd. Doç. Dr. A. Funda KESKİN

Jüri Üyesi

- Kabul
 Red
 Düzeltme

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Fatma Funda KESKİN

02.05.2008

ÖNSÖZ

Yakın tarihimizin hukuki anlayışını kavrayabilmek için öncelikle güvenilir kaynaklara başvurmak gerekmektedir. Bu sebeple tezimizde, Osmanlı Devleti'ndeki medeni kanun ihtiyacını gidermek için oluşturulan Mecelle adlı eserin en kapsamlı şerhi olan Dürerü'l-Hükkâm Şerhü Mecelleti'l-Ahkâm adlı eseri temel kabul ederek, o dönemin hukuki anlayışını idrak etmeye çalıştık.

Öncelikle hayatım boyunca maddi manevi desteklerini üzerimden eksik etmeyen, anneme, babama ve kardeşime teşekkürü bir borç bilirim. Tezin konusunun belirlenmesinden sonuca kadar olan süreçte, tecrübe ve yol göstericiliğiyle yardımlarını hiç esirgemeyen sayın, Yrd. Doç. Dr. Abdullah ÖZCAN Hocamız ile zaman zaman olumlu katkılarda bulunan diğer hocalarıma ve arkadaşlarıma şükranlarımı arz ederim.

Fatma Funda KESKİN

02.05. 2008

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	iv
ÖZET.....	v
SUMMARY.....	vi
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM 1: ALİ HAYDAR EFENDİ’NİN HAYATI, GÖREVLERİ, İLMİ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ, DÜRERÜ’L- HÜKKÂM’IN KİTABÜ’S-SULH VE İBRA BÖLÜMÜNÜN KAYNAKLARI.....	4
1.1. Ali Haydar Efendi’nin Hayatı.....	4
1.2. Ali Haydar Efendi’nin Bulunduğu Görevler.....	5
1.2.1. Yargı Alanındaki Görevleri.....	5
1.2.2. Eğitim Alanındaki Görevleri.....	5
1.2.3. Fetvâ Eminliği Görevi.....	6
1.2.4. Bakanlık Görevi.....	6
1.2.5. Aldığı Nişan Ve Pâyeler.....	7
1.3. Ali Haydar Efendi’nin İلمي Kişiliği Ve Eserleri.....	7
1.3.1 İلمي Faaliyetleri	7
1.3.2. Ali Haydar Efendi’nin Eserleri.....	8
1.3.3. Dürerü’l-Hükkâm Şerhi Mecelleti’l-Ahkâm.....	8
1.4. Kitabü’s-Sulh Ve İbra Bölümünün Kaynakları.....	9
BÖLÜM 2: DÜRERÜ’L-HÜKKÂM’IN KİTABÜ’S-SULH VE İBRA BÖLÜMÜNÜN LATİNİZESİ VE KAYNAKLARIN TESPİTİ.....	16
2.1. 1531.madde.....	17
2.2. 1532.madde.....	23
2.3. 1533.madde.....	23
2.4. 1534.madde.....	24
2.5. 1535.madde.....	27
2.6. 1536.madde.....	29
2.7. 1537.madde.....	33

2.8. 1538.madde.....	34
2.9. 1539.madde.....	36
2.10. 1540.madde.....	39
2.11. 1541.madde.....	42
2.12. 1542.madde.....	43
2.13. 1543.madde.....	43
2.14. 1544.madde.....	47
2.15. 1545.madde.....	52
2.16. 1546.madde.....	53
2.17. 1547.madde.....	54
2.18.1548.madde.....	59
2.19. 1549.madde.....	69
2.20. 1550.madde.....	72
2.21. 1551. madde.....	79
2.22. 1552. madde.....	83
2.23. 1553. madde.....	86
2.24. 1554. madde.....	88
2.25. 1555. madde.....	88
2.26. 1556. madde.....	91
2.27. 1557. madde.....	94
2.28. 1558. madde.....	95
2.29. 1559. madde.....	97
2.30. 1560. madde.....	97
2.31. 1561. madde.....	103
2.32. 1562. madde.....	104
2.33. 1563. madde.....	108
2.34. 1564. madde.....	110
2.35. 1565. madde.....	111
2.36. 1566. madde.....	113

2.37. 1567. madde.....	114
2.38. 1568. madde.....	116
2.39. 1569. madde.....	118
2.40. 1570. madde.....	119
2.41. 1571. madde.....	121
SONUÇ.....	122
KAYNAKÇA.....	124
ÖZGEÇMİŞ.....	128

KISALTMALAR

DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
İSAM	: İslami Araştırmalar Merkezi
Ktp.	: Kütüphanesi
n.ş.r.	: Neşreden
s.	: Sayfa
ts.	: Tarihsiz
vr.	: Varak
Yay.	: Yayınları
y.y.	: Yayın yok

Tezin Başlığı: Dürerü'l-Hükkâm'ın Sulh ve İbra bölümünün Latinizesi ve Kaynakların Tespiti	
Tezin Yazarı: Fatma Funda Keskin	Danışman: Yrd. Doç. Dr. Abdullah Özcan
Kabul Tarihi: 19 Haziran 2008	Sayfa Sayısı: VI(ön kısım) + 128 (tez)
Anabilimdalı: Temel İslam Bilimleri	Bilimdalı: İslam Hukuku
<p>Ali Haydar Efendi, on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısı ile yirminci yüzyılın ilk çeyreği arasında yaşamış bir İslam hukukçusudur. Dolayısıyla yaşadığı yüzyıllar, Osmanlı devletinin son dönemlerine ve Cumhuriyet'in ilk yıllarına rastlamaktadır. Bu dönemde gerçekleşen kanunlaştırma çalışmaları kapsamında bir heyet tarafından <i>Mecelle</i> oluşturulmuş, bu heyette Ali Haydar Efendi'de yer almıştır. Sonraki yıllarda <i>Mecelle</i>'ye dair pek çok şerh yazılmıştır. Bunların içerisinde en kapsamlısı; Ali Haydar Efendi tarafından kaleme alınan <i>Dürerü'l-Hükkâm Şerhü Mecelleti'l-Ahkâm</i> adlı eserdir. <i>Mecelle</i>'nin değinmediği hukuki konulara değinmiş ve çözüm arayışına gitmiştir. O dönemin, hukuksal bakış açısını daha iyi anlamak açısından incelenmeye değer bir eserdir.</p> <p>İki bölümden oluşmakta olan tezin, birinci bölümünde müellifin hayatı, görevleri, ilmi şahsiyeti, <i>Dürerü'l-Hükkâm Şerhü Mecelleti'l-Ahkâm</i> adlı eser hakkında bilgi ve eserin Sulh ve İbra bölümünde geçen kaynaklar hakkında genel bilgi verilmektedir. İkinci bölümünde ise <i>Dürerü'l-Hükkâm Şerhü Mecelleti'l-Ahkâm</i> adlı eserin Sulh ve İbra bölümü latinize edilerek, bu bölümde geçen kaynaklara ulaşılmış ve kaynaklarda konunun hangi cildin kaçınıcı sayfasında geçtiği dipnot olarak belirtilmiştir.</p>	
Anahtar kelimeler: Dürerü'l-Hükkâm, Mecelle, Ali Haydar Efendi, Sulh, İbra	

Title of the Thesis: Latinisation of Sulh and Ibra, Chapters of <i>Durraru'l-Hukkam</i> and Determination of the Sources	
Author: Fatma Funda Keskin	Supervisor: Assist. Prof. Dr. Abdullah Özcan
Date: 19 June 2008	Nu. of pages: VI (front pages) + 128 (thesis)
Department: Basic Islamic Sciences	Subfield: Islamic Jurisprudence
<p>Ali Haydar Efendi is a scholar of Islamic Jurisprudence who lived in the late nineteenth century and the early twentieth century. Hence, centuries he lived coincide with (correspond to) the late period of the Ottoman Empire and the earlier period (first years) of the Republic. In the scope of the legislation attempts in that period, <i>Majalla</i> was prepared by a committee; and Ali Haydar Efendi was present in this committee. In the following years, a lot of commentary on <i>Majalla</i> was written. The most comprehensive of these commentaries is <i>Durraru'l-Hukkam Sharhu Majallatu al-Ahkam</i> written by (compiled by) Ali Haydar Efendi. He mentioned some juristic matters that was not mentioned in <i>Majalla</i>, and also attempted to find solutions for them. This work is a considerable work to understand the jurisprudential perspective of that period.</p> <p>In the thesis consisting of two chapter, the first chapter includes the life, duties, employments and scholarly identity of the author, knowledge about the work, <i>Durraru'l-Hukkam Sharhu Majallatu al-Ahkam</i> and general information about sources mentioned in Sulh part and Ibra part of this work. In the second chapter, latinising two part of <i>Durraru'l-Hukkam Sharhu Majallatu al-Ahkam</i>, Sulh and Ibra, it is reached to sources exist in these parts, and also expressed in the footnotes in which volume and page the matters are referred.</p>	
Key terms: <i>Durraru'l-Hukkam</i> , <i>Majalla</i> , Ali Haydar Efendi, Sulh, Ibra	

GİRİŞ

Çalışmanın Amacı

Günümüzün anlaşılması; geçmişin bilinmesine, bu da zamanımıza ulaşan eserlerin araştırılmasına bağlıdır. Bu düşünceden yola çıkarak, tezimizin konusunu yakın geçmişimizin seçkin ilim ve hukuk erbabından olan Ali Haydar Efendi'nin *Dürerü'l-Hükkam Şerhü Mecelleti'l-Ahkâm* adlı eserinin Sulh ve İbra bölümü üzerine temellendirdik. Bu eseri seçmemizin amacı, Ali Haydar Efendi'nin *Mecelle*'yi hazırlayan heyetin içerisinde bizzat bulunması ve *Mecelle*'ye dair yazılmış olan şerhlerin içerisinde en kapsamlısının *Dürerü'l-Hükkam Şerhü Mecelleti'l-Ahkâm* olmasıdır. Bu ana kaynaktan yola çıkarak, tezimizde Sulh ve İbra konusunu latinize ederek kaynaklarını ortaya koymaya çalıştık.

Çalışmanın Önemi

Osmanlı Devleti'nde, Tanzimat'la birlikte batılılaşmanın hız kazanması ve buna bağlı olarak gerçekleşen yenilik hareketleri her alanda kendini göstermiştir. Osmanlı Devleti çok geniş bir coğrafyaya yayılmış, mevcut sorunlara cevap bulabilmek amacıyla hukuk alanında da yeniliklere gidilmiştir. Bu dönem de farklı iki görüş ortaya çıkmıştır. Bunlardan birincisi, Batı hukukunun, özellikle de Fransız hukukunun kaynak olarak tercih edilmesini isteyen Tanzimat dönemi devlet adamlarından Ali ve Fuat Paşalar; ikinci ise, şer'i kaynaklara dayanılarak yeni bir kanunnâmenin oluşmasını isteyen ve başlarında Ahmet Cevdet Paşa'nın bulunduğu gruptur. Ortaya çıkan tartışmaların ardından Ahmet Cevdet Paşa tarafından Ali Haydar Efendi'nin de aralarında bulunduğu *Mecelle* heyeti oluşturularak, sekiz senelik bir çalışma neticesinde, Osmanlı Devleti'nin yıkılışına kadar yürürlükte kalan bir kanunnâme vucûda getirilmiştir.

Mecelle, kapsamı itibariyle şahıs, aile ve miras hukukunu içermemesine rağmen İslam Hukuk tarihinde ilk olarak ortaya konmuş, medeni kanun olma özelliğine haiz bir düzenlemedir. Önemine binaen *Mecelle* ile alakalı pek çok şerh kaleme alınmış,

ancak bunların içerisinde en kapsamlısı *Dürerü'l-Hükkam Şerhü Mecelleti'l-Ahkâm* adlı eser olmuştur. Ali Haydar Efendi, Osmanlı Devleti'nin son dönemleri ile Cumhuriyet'in ilk yılları arasında yaşamış, *Mecelle*'yi hazırlayan heyet içerisinde bulunmuş, *Mecelle* üzerine dersler vermiş, *Mecelle*'de yer almayan konular hakkında çalışmalar yaparak, görüşlerini beyan etmiş bir hukukçudur. Ali Haydar Efendi, *Dürerü'l-Hükkam Şerhü Mecelleti'l-Ahkâm* adlı bu eserinde, hakkında her hangi bir bilgi bulunmayan ya da çözülmemiş problemleri ele almış ve çözümlenmeye çalışmıştır. Dolayısıyla, yakın tarihimizi en iyi şekilde anlayabilmek için, yine yakın tarihimizin en önemli hukuki miraslarından olan *Dürerü'l-Hükkam Şerhü Mecelleti'l-Ahkâm* adlı eser üzerine tezimizi bina ettik.

Çalışmanın yöntemi

Tezimiz, genel itibariyle Ali Haydar Efendi'nin hayatı, görevleri, ilmi şahsiyeti, eserleri, latinize bölümünde geçen kaynakların tanıtılması ve *Sulh ve İbra* bölümünün latinizesi, bu bölümde geçen kaynakların tespiti olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır.

Tezimizin birinci bölümünde, Ali Haydar Efendi'nin hayatı, görevleri, ilmi kişiliği ile *Dürerü'l-Hükkam Şerhü Mecelleti'l-Ahkâm* hakkında bilgi verilmekle birlikte, bu eserin *Sulh ve İbra* bölümünde geçen kaynakların tespiti yapılarak, kaynaklar hakkında genel bilgi verilmiştir. Bu bilgiler ise, her bir eser tek tek ele alınıp, bizzat görülerek derlenmiştir.

İkinci bölümde ise, *Dürerü'l-Hükkam Şerhü Mecelleti'l-Ahkâm* adlı eserin *Sulh ve İbra* bölümünün latinizesi yapılmıştır. Latinize çalışması yapılırken; *Mecelle*'nin maddeleri şerhsiz metin olarak ifade edilmiş ise olduğu gibi bırakılmış, şerh edilmiş ise parantez “ () ” içindeki ifadeler tarafımızdan birleştirilerek maddenin metni ortaya çıkarılmış ve bold olarak yazılmıştır. Latinize esnasında metnin aslına sadık kalınmaya çalışılmış, günümüz Türkçesinde kullanılan kelimeler, bugünkü telaffuzlarıyla verilirken; kullanılmayan kelimeler dönemlerine ait oldukları şekilde muhafaza edilmeye özen gösterilmiştir.

Sulh ve İbra bölümünde kaynak olarak geçen eserlerin gösterildiği mevzular dikkate alınmış ve tek tek araştırılarak bu konunun eserin hangi cildinde ve sayfasında yer aldığı tespit edilerek dipnotlarda belirtilmiştir.

Hazırlamış olduğumuz bu çalışma, yakın tarihimizin Sulh ve İbra konusuna bakış açısını görme ve kaynakların tespiti açısından yararlı olduğu düşüncesindeyiz.

BÖLÜM 1: ALİ HAYDAR EFENDİ'NİN HAYATI, GÖREVLERİ, İLMİ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ, DÜRERÜ'L- HÜKKÂM'IN KİTABÜ'S-SULH VE İBRA BÖLÜMÜNÜN KAYNAKLARI

1.1 Ali Haydar Efendi'nin Hayatı

Mecelle şârihi, Ali Haydar Efendi, çağdaşı olan ve Büyük Ali Haydar Efendi olarak anılandan yaşça küçük olduğu için *Küçük Ali Haydar Efendi* diye tanınmaktadır.¹ Soyadı kanunu çıktıktan sonra, *Arsebük* soyadını almıştır.

15 Receb 1269'da (24 Nisan 1853) Batum'da doğmuş olup, babası Dardağanzâde Mehmet Emin Efendi, dedesi Osman Efendidir. Babası ilmiye sınıfına mensup olup, İstanbul'da müderrislik yapmış, Kanûni Esâsiyi hazırlayan heyette bulunmuş, Mekke kadılığı, İzmir nâibliği ve Anadolu kazaskerliği yapmıştır.²

Ali Haydar Efendi, ilk öğrenimini özel hocalardan almış ve İstanbul'a giderek, Hünkâr İmamı Hâfız Reşid Efendi'den dersler okuyarak ondan icâzet almıştır.³

Mekteb-i Nüvvâb'ta da fıkıh, ferâiz ve usul-i sak tahsil ederek üçüncü sınıf şahadetnâmesi almıştır.⁴ Medrese öğrenimini ise Süleymâniye ve Fatih medreselerinde tamamlamıştır.⁵

Yargı, eğitim, fetvâ eminliği, bakanlık gibi görevlerde bulunmuştur. Saltanat 1922 yılında kaldırılıp, TBMM Hükümeti görevi devralınca, emekli olmuş; "14 Eylül 1935 Cumartesi gecesi, Beyazıd Soğanağa Mahallesi Nur sokağındaki evinde Hak'kın rahmetine kavuşmuştur. Eyüp Sultan Mezarlığındaki tepe üzerinde sağlığında hazırlattığı mezarda medfûndur. Mezarlığın kapısında "Mecelle Şârihi, Şeriat Hâdimi Ali Haydar Efendi ve efrâd-ı âilesine mahsus makberdir." levhası vardır.⁶

¹ Erk, Hasan Basri, *Meşhur Türk Hukukçuları*, yy. 1958, s. 371.

² Aydın, Mehmet Akif, *Ali Haydar Efendi, Küçük*, DİA, İstanbul 1989, II, 396.

³ Erk, *a.g.e.*, s. 371; *Türk ve Dünya Ünlüleri Ansiklopedisi*, Anadolu Yay., İstanbul 1983, I, 244.

⁴ Çöğenli, M.Sadi, *Hoca Emin Efendizade Ali Haydar Efendi Küçük Bibliyografyası*, Fen Edebiyat Fakültesi Yay., Erzurum 1990, s. 5.

⁵ Çankaya, Ali, *Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler*, Mars Matbaası, Ankara 1968-69, II, 936.

⁶ Çankaya, *a.g.e.*, s. 936.

Evli ve dört erkek, üç kız çocuk babası olup, Ankara Hukuk Fakültesi'nde öğretim üyeliği yapmış olan Ahmet Esat Arsebük de onun oğullarından biridir.¹

1.2 Ali Haydar Efendi'nin Bulunduğu Görevler

Ali Haydar Efendi yaşamı boyunca yargı, yüksek öğretim ve fetva eminliği görevlerinde bulunmuş, ayrıca kısa süreli de olsa bakanlık görevini de icra etmiştir.

1.2.1 Yargı Alanındaki Görevleri

Ali Haydar Efendi, mesleki hayatına kadılık göreviyle başlamıştır. İlk olarak 1880'de Burdur kadılığına; otuz iki ay burada görev yaptıktan sonra 1883'de Uşak kadılığına; üç ay sonra da terfi ederek Denizli kadılığına tayin edilmiştir.²

Ardından 1894'de İstanbul Bidâyet Mahkemesi İkinci Hukuk Mahkemesi Başkanlığına aynı yıl Bidâyet Mahkemesi Başkanlığına getirildi. 1899'da İstinaf Mahkemesi İkinci Hukuk Dairesi Başkanlığına, oradan da 1900'de Temyiz Âzalığına, Temyiz Hukuk Reisliğine ve nihayet Temyiz Mahkemesi Başkanlığına getirildi. 1916 'da Rumeli kazaskerliği pâyesini aldı ve aynı yıl emekliye ayrıldı.³

1.2.2 Eğitim Alanındaki Görevleri

Ali Haydar Efendi, eğitim alanındaki görevine ilk olarak Mekteb-i Mülkiyye'de Mecelle müderrisi olarak göreve başlamış ayrıca Ârâzi Müderrisi Âtîf Beyin vefatı üzerine de aynı dersin müderrisliğine getirilmiş olup, on iki yıl Mekteb-i Mülkiye de ders vermiş ve 1908'de istifâen ayrılmıştır.

Bunun yanında İstanbul Hukuk Mektebi'nde otuz yıl, Medresetü'l-kudât'ta beş yıl olmak üzere Mecelle ve Ahkâm-ı Şer'iyye Müderrisliği yapmıştır. Kanûni yaş haddini doldurmasına rağmen, kendisinden istifade edileceği düşüncesiyle görevine devam etmesi istenmiştir.⁴

¹ Aydın, *a.g.e.*, s. 397.

² Albayrak, Sadık, *Son Devir Osmanlı Uleması*, Medrese Yayınevi, İstanbul 1980, I, 261; Aydın, *a.g.e.*, s. 396.

³ Erk, *a.g.e.*, s. 371; Aydın, *a.g.e.*, s. 396.

⁴ Çankaya, *a.g.e.*, s. 936; Erk, *a.g.e.*, s. 371.

1.2.3 Fetvâ Eminliği görevi

Ali Haydar Efendi, Şeyhülislam Ürgüplü Hayri Efendi tarafından 1914'de Fetvâ Eminliği görevine getirilmiştir.¹

Osmanlı devletinin I. Dünya savaşına girmesinin hemen akabinde 1333/1914'de cihad-ı ekberle alakalı fetvâ, fetvâ emini sıfatıyla Ali Haydar Efendi tarafından Fatih Camii'nde okunmuştur.

Bundan yaklaşık sekiz gün sonra "Beyannâme-i Cihâd" neşrolunmuş ve bu beyannâmede imzası bulunanlar arasında Ali Haydar Efendi de bulunmaktadır.²

Ürgüplü Hayri Efendi'nin Adliye Nâzırı olarak görev almasından sonra, Padişah Vahdettin tarafından kendisine Şeyhülislamlık görevi teklif edilmiş, ancak kabul etmemiştir.³

1.2.4. Bakanlık Görevi

Ali Haydar Efendi, fetvâ eminliği görevini yaparken 1337/1918'de II. Tevfik Paşa kabinesinde Adliye Nazırı (Adalet Bakanı) olarak göreve getirildi.⁴

Bakanlık görevi esnasında, Medine şehrinin İngilizler'e teslimi Mondoros Mütarekesiyle kararlaştırılmıştır. Ancak Medine'de ordu komutanı olarak görev yapan Fahrettin Paşa, bu kararı tanımamıştır. Bunun üzerine Fahreddin Paşa'yı ikna etmek için, âlim ve değerli bir şahsiyet olan Ali Haydar Efendi seçilmiştir. Kabine arkadaşlarının yapmış oldukları rica üzerine bu zor görevi üstlenir ve her türlü zorluğa göğüs gererek Hicaz'a gider. Ancak tüm çabalarına rağmen Fahrettin Paşa'yı ikna edememiştir. Başarısızlıkla sonuçlanan, Hicaz yolculuğu sona ermeden İstanbul'da hükümet değişikliği olur ve bakanlık görevi sona erer.⁵

¹ Çöğenli, a.g.e., s. 6.

² Danişmend, İsmail Hami, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, Türkiye Yay., İstanbul 1961, IV, 420; Aydın, a.g.e., s. 396.

³ Türkgeldi, Ali Fuat, *Görüp İştiklerim*, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 1951, s. 167.

⁴ Çöğenli, a.g.e., s. 6; Türkgeldi, a.g.e., s. 163.

⁵ Kandemir, Feridun, *Peygamberimizin Gölgesinde Son Türkler ve Medine Müdafası*, Yağmur Yay., İstanbul 1974, s. 203.

1.2.5 Aldığı Nişan Ve Pâyeler

Ali Haydar Efendi, 1329'da padişahın emri ile uzun süren hizmetinden dolayı birinci rütbeden bir adet Maarif nişâmı almıştır. Fetvâ eminliği görevine geldikten sonra gayretli çalışmalarından dolayı üçüncü rütbeden birinci rütbeğe terfi ettirilmiştir.¹

15 Mart 1322'de Anadolu Kazaskerliği pâyesinden Rumeli Kazaskerliği pâyesine terfi ettirilmiştir.²

1.3. Ali Haydar Efendi'nin İلمي Kişiliği Ve Eserleri

1.3.1 İلمي Faaliyetleri

Ali Haydar Efendi 'nin ilmi faaliyetleri içerisinde en önemlisi, Osmanlı kanunlaştırma çalışmalarında fiilen aktif olmasıdır. Direk ya da dolaylı olarak iştirak ettiği çalışmalar, dört ana noktada gerçekleşmiştir.

Birincisi; Mecelle Tadil Çalışmaları ve Risâletü'l İstihkâk çalışmasıdır. Mecelle yapısı itibariyle medeni kanunda bulunması gereken tüm konuları kapsamamaktadır. Bu sebeple Mecelle heyeti tarafından eksik noktaları tamamlamak için bir çalışma başlatılmış, bu çalışmada Ali Haydar Efendi "*Kitabu'l İstihkâk*" çalışmasını yapmıştır.³

İkincisi; el- Ahkâmu's-Şeriyeye fi'l-Ahvâli's-Şahsiyye çalışmalarıdır. Bu eser için oluşan heyet içinde Ali Haydar Efendi de bulunmaktadır. Nafaka hukukunu içeren "*Kitabu'n Nafakât*" Ali Haydar Efendi tarafından vücuda getirilmiştir.

Üçüncüsü; Hukûk-i Aile Karamâmesi de kanunlaştırma çalışmalarının bir parçasıdır. Ali Haydar Efendi, bu çalışmada iki önemli fetvâda bulunmuştur. Bunlardan birincisi; kocası tehlikeli bir hastalığa yakalanan kadının boşanmasına imkan sağlamak, ikincisi ise; geride ailesinin geçimi için mal bırakmadan kaybolan kimsenin karısına boşanma imkanı getirmiştir. Her iki fetvâda, Hanefî mezhebi dışında ki Sünnî mezheplerin görüşlerinden faydalanma kapısını aralamıştır.⁴

¹ Albayrak, *a.g.e.*, s. 262.

² Çöğenli, *a.g.e.*, s. 6.

³ Kaşıkçı, Osman, *İslam ve Osmanlı Hukukunda Mecelle*, Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yay., İstanbul 1997, s. 314.

⁴ Kaşıkçı, *a.g.e.*, s. 376.

Dördüncüsü; Vâcibât Komisyonu'na Başkanlığı ve istifası. Bu komisyon da Ali Haydar Efendi başkanlığında, Mecelledeki eksiklikleri gidermek amacıyla kurulmuştur. Ancak Ali Haydar Efendi, daha sonra bilinmeyen bir sebeple istifa etmiştir.¹

1.3.2. Ali Haydar Efendi'nin Eserleri:

Ali Haydar Efendi'nin, 1) Mirkâtü'l-Mecelle, 2) Şerh-i Cedîd lî-kânûni'l-arâzi, 3) el-Mecmuatü'l-Cedîde Fi'l-Kütübi'l-Erbaa, 4) Kitabü'l-Mebâhisi'l-Mühimme Fi't-Tatbikati's-Şer'iyye ve'l-Hukukiyye, 5) Emvâl-i Gayr-i Menkule ve Teminat ve İzâle-i Şuyu' Kanunlarının Şerhidir, 6) Risâle-i Mefkûd, 7) Risâle-i Mühimme, 8) Risaletü'l-Muvazaa ve'l-İstiğlâl, 9) Tatbikat-ı Şer'iyye Dersi, 10) Tavzihü'l-Müşkilât fi Ahkâmi'l-İntikalat, 11) Tertîbü's-Sunuf fi Ahkâmi'l-Vukuf, 12) Teshîlü'l-Feraiz ve 13) *Dürerü'l-Hükkâm Şerhi Mecelleti'l-Ahkâm* olmak üzere pek çok eser telif etmiştir.²

1.3.3. Dürerü'l-Hükkâm Şerhü Mecelleti'l-Ahkâm

Ali Haydar Efendi'nin eserleri içerisinde en önemlisi *Dürerü'l-Hükkâm Şerhü Mecelleti'l Ahkâm* adlı *Mecelle* şerhidir. *Mecelle* ile alakalı pek çok şerh kaleme alınmıştır. Ancak bunların içinde en kapsamlısı *Dürerü'l-Hükkâm*'dir.³ Ali Haydar Efendi, bu eserine öncelikle *Dürerü'l-Hükkâm Şerhü Mecelleti'l-Alâm* ismiyle başlamıştır. Bu eserini, hukukun genel prensipleriyle alakalı yüz maddesini şerh ederek oluşturmuştur. Daha sonra eserdeki satım aktiyle alakalı eksiklikleri tamamlamak amacıyla yeniden kaleme almıştır.

Mecelle 'ye layık bir şerh olmadığı düşüncesine kapılan Ali Haydar Efendi, eserdeki fikhî görüşlerin kaynaklara dayandırılması gerektiğini düşünmüş ve *Fevâid-i Emîniyye* adlı eserini yazmıştır. Daha sonra *Fetvâhâne-i Âli* ile *Fevâid-i Emîniyye* eserlerini birleştirmiş ve *Dürerü'l-Hükkâm Şerhü Mecelleti'l-Ahkâm* adlı eserini meydana getirmiştir.⁴

Dürerü'l-Hükkâm, *Mecelle*'nin düzeni doğrultusunda, fikhın kavâid-i külliyesini oluşturan ilk yüz maddesinden oluşan mukaddime ile on altı kitap, 1851 madde ve dört

¹ Kaşıkçı, a.g.e., s. 378.

² Çöğenli, a.g.e., s. 7-13.

³ Öztürk, Osman, *Osmanlı Hukuk Tarihinde Mecelle*, İslami Araştırma Vakfı Neşriyatı, İstanbul 1973, s. 47.

⁴ Akgündüz, Ahmet, *Dürerü'l-Hükkâm*, DİA, İstanbul 1994, X, 28.

ciltten oluşan bir eserdir. Ciltlerdeki konu dağılımı ise; *Birinci cilt*, Mukaddime, Kitabü'l-Büyû', Kitabü'l-İcâre; *İkinci cilt*, Kitabü'l-Kefâle, Kitabü'l-Havâle, Kitabü'r-Rehn, Kitabü'l-Emânât, Kitabü'l-Hibe, Kitabü'l-Gasb ve İtlâf; *Üçüncü cilt*, Kitabü'l-Hacr ve'l-İkrâh ve's-Şuf'a, Kitabü's-Şirket, Kitabü'l-Vekâle; *Dördüncü cilt*, Kitabü's-Sulh ve İbrâ, Kitabü'l-İkrar, Kitabü'd-Dâva, Kitabü'l-Beyyinât ve Tahlîf, Kitabü'l-Kazâ şeklindedir.¹

Dürerü'l-Hükkâm'ın özelliklerini şöyle özetlenebilir:

- 1- Dürerü'l-Hükkâm'ın maddelerinin tamamında, şer'i hükümlerin dayandığı fikhî kaynaklara yer verilmiştir. *Mecelle*'nin içermediği fakat gerekli olan konuları kapsamaktadır.
- 2- Şerhin yapısı, Osmanlı hukukundaki uygulamalara paralellik göstermektedir. Yer yer uygulamalara atıfta bulunulmakta ve yerine göre tenkit yapılmaktadır.
- 3- Şerhte hükümlerin fikhî kaynaklarına yer verilmiş, tartışılması gereken konular tartışılmış, *Mecelle*'nin konuyla alakalı tercih ettiği görüş ve hangi görüşün tercih edilmesi gerektiği üzerinde durulmuştur. *Mecelle*, Hanefî fikhî temel alınarak oluşturulduğu için nâdir olarak Şâfiî, Hanbelî, Mâlikî mezheplerinin görüşlerine yer vermiş olup, hakkında hüküm bulunmayan konuları bizzat kendi çözmeye çalışmıştır. Buna örnek olarak, kocası tehlikeli bir hastalığa yakalanan kadının ve geride ailesinin geçimi için mal bırakmadan kaybolan kimsenin karısına boşanma hakkı tanıyan fetvâ Ali Haydar Efendi'ye aittir.
- 4- Ayrıca, gereken yerlerde maddeler arasında mukayeselere de yer vermiştir.²

1.4. Kitabü's-Sulh Ve İbra Bölümünün Kaynakları

Bu kaynaklardan basılmış olanlar, genelde İslami Araştırmalar Merkezi (İSAM)'da görülerek tespitleri yapılmış; yazma olanlar ise Süleymâniye Kütüphanesi yazmalar bölümü ve bazılarında da İSAM'da ulaşılmıştır.

¹ Ali Haydar Efendi, *Dürerü'l-Hükkâm Şerhü Mecelleti'l-Ahkâm*, I-IV, Matbaa-i Ebüzziye, 1912.

² Akgündüz, , a.g.e., s. 28-29.

Eserler, Durerü'l-Hükkâm'da geçtiği şekilde kısa adları esas alınarak, alfabetik sıraya göre yazılmıştır.

1.4.1. Abdülhalim: *Haşiye 'ale'd-Dürer*, Abdülhalim tarafından Arapça olarak kaleme alınmış bir fıkıh eseridir. Süleymâniye Fatih Kütüphanesinde bulunan 1594 nolu yazma bir eserdir.

1.4.2. Ali Efendi: *Fetâvâ-yı Ali Efendi*, Çatalcalı Ali Efendi tarafından Osmanlıca kaleme alınmış bir fetva kitabıdır. İstanbul'da Matbaa-i Amire'de 1893 yılında iki cilt halinde bir arada basılmıştır.

1.4.3. Ankaravî: *Fetâva'l-Ankaravî*, Ankaravî Mehmet Emin Efendi tarafından kaleme alınmış Arapça bir fıkıh eseridir. Bulak'da bulunan Dârü't-Tıba'ati'l-Mısriyye'de 1281 yılında basılmıştır. Sulh ve İbra konusu, eserin ikinci cildinde bulunmaktadır.

1.4.4. Ayni: *Şerhü'l-Ayni 'ala Kenzi'd-dekaik*, Ebû Muhammed Bedreddin Mahmud b. Ahmed b. Musa el-Hanefi Ayni'nin Hanefi fikhına dair kaleme aldığı Arapça bir eserdir. Eser *Remzü'l-hakaik* olarakta bilinmektedir. Sulh ve İbra konusu, eserin ikinci cildinde bulunmaktadır.

1.4.5. Bahr: *el-Bahru'r-râik şerhu Kenzi'd-dekaik*, Zeynüddin Zeyd b.İbrahim b. Muhammed Mısrî Hanefi İbn Nüceym tarafından Arapça olarak kaleme alınmış bir fıkıh eseridir. Beyrut'ta Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye'de 1997 tarihinde basılmıştır. Bu eser, *Kenzü'd-Dekaik* adlı eserle birlikte basılmıştır. Sulh ve İbra konusu, eserin yedinci cildinde bulunmaktadır.

1.4.6. Bezzâzi: *el-Camiü'l-Veciz*, Hafizüddin Muhammed b. Muhammed b. Şihab el-Kerderi Harizmi Bezzâzi tarafından Arapça olarak kaleme alınmış bir eserdir. Diyarbakır'da el-Mektebetü'l-İslamiyye'de 1973 yılında basılmıştır. *El-Fetâval-hindiyye* ile birlikte bulunan eserde, sulh ve İbra konusu eserin altıncı cildinde bulunmaktadır.

1.4.7. Câmiu ahkâmi's-sığar: *Câmi'u ahkâmi's-sığâr*, Ebü'l-Feth Mecdüddin Muhammed b.el-Hüseyin b. Ahmed Uşruşeni tarafından kaleme alınmış Arapça bir fıkıh eseridir. Mahmûd Abdurrahman Abdülmün'im, Ebû Mus'ab Bedri tarafından

tahkik edilmiş ve Kahire’de Dârü’l-Fazile’de 1994 yılında basılmıştır. Sulh ve İbra konusu, eserin ikinci cildinde bulunmaktadır.

1.4.8. Câmiu’l-fusuleyn: *Câmi’u’l-fusûleyn*, Simavna Kadısıoğlu Şeyh Bedreddin Simavi tarafından kaleme alınmış, Arapça bir fıkıh eseridir. Kahire de El-Matbaatü’l-Ezheriyye de 1979 da basılmıştır. Sulh ve İbra konusu, eserin ikinci cildinde bulunmaktadır.

1.4.9. Dürer: *ed-Düreru’l-hükkâm fi şerh-i gurerü’l-ahkâm*, Hüsrev Mehmet Efendi Molla Hüsrev tarafından 1300 tarihinde Arapça olarak kaleme alınmış, bir fıkıh eseridir. Sulh ve İbra konusu, eserin ikinci cildinde bulunmaktadır.

1.4.10. Dürri Münteka: *ed-Dürri’l-Müntekâ fi şerhi’l-Mülteka*, Alaaddin Muhammed b. Ali b. Muhammed ed-Dımeşki Haskefi tarafından Arapça olarak kaleme alınmış olup, “*Dâmâd*” adıyla da bilinmektedir. Beyrut’da Darü’l-Kütübü’l-İlmiyye’de 1998 tarihinde *Mecmeu’l-Enhur* adlı eserle birlikte basılmıştır. Sulh ve İbra konusu, eserin üçüncü cildinde bulunmaktadır.

1.4.11. Dürri’l Muhtar: *ed-Dürri’l-muhtâr*’ın müellifi Muhammed b. Ali olup, Alaaddin Haskefi adıyla meşhurdur. Eser, İbn Âbidîn’in *Reddü’l-muhtâr* adlı eseriyle birlikte. Beyrut’ta Dârü’l-Kütübü’l-İlmiyye’de 1994 tarihinde basılmıştır. Sulh ve İbra konusu eserin sekizinci cildinde bulunmaktadır.

1.4.12. Ebussuud: *Marûzât*, Ebussu’ûd Muhammed b. Mustafa el-İmadi tarafından kaleme alınmış Arapça bir fıkıh eseridir. Süleymâniye Kadızade Kütüphanesine bulunan 240 nolu yazma bir eserdir.

1.4.13. Eşbah: *el-Eşbâh ve’n-nezâir*, Zeynüddin Zeyd b. İbrahim b. Muhammed Mısırî Hanefî İbn Nüceym tarafından kaleme alınmış Arapça bir fıkıh eseridir. Muhammed Mutî’ Hafız tarafından tahkik edilmiştir. Dimaşk’ta Dârü’l-Fikr 1983/1403 tarihinde basılmıştır. Bu eserle birlikte, *Nüzhetü’n-nevazır ale’l-Eşbah ve’n-nezair* adlı eserde bulunmaktadır.

1.4.14. Feyziye: *Fetâvâ-yı Feyziye*, Seyyid Feyzullah Efendi tarafından Osmanlıca olarak kaleme alınmış fetvaları içeren bir eserdir. İstanbul, Dârü’t-Tıbaatü’l-Amire’de 1850 yılında basılmıştır.

1.4.15. Haniye: *el-Fetâva'l-Hâniyye*, Ebü'l-Mehasin Fahreddin Hasan b. Mansur b. Mahmud Kâdihân tarafından kaleme alınan Arapça bir fıkıh eseridir. *el-Fetâval-hindiyye* adlı eserle birlikte bulunmaktadır. Diyarbakır'da el-Mektebetü'l-İslamiyye'de 1973 tarihinde basılmıştır. Sulh ve İbra konusu, eserin üçüncü cildinde bulunmaktadır.

1.4.16. Hayriyye: *el-Fetâva'l-Hayriyye*, Zeynüddin Hayreddin b. Ahmed el-Eyyubi Remli tarafından Arapça olarak kaleme alınmış fetva konulu bir fıkıh eseridir. Muhammed İbrahim tarafından derlenmiştir. Kahire'de, el-Matbaatü'l-Kübra'l-Emiriyye'de 1882 tarihinde basılmıştır. Her iki cilt bir aradadır.

1.4.17. Hidâye: *el-Hidâye şerhu bidâyeti'l-mübtedi*, Ebu'l-Hasan Burhaneddin Ali b. Ebi Bekr Merğînânî tarafından Arapça olarak kaleme alınmış, Hanefî fikhına dair bir eserdir. Karaçi'de İdaretü'l-Kur'an ve'l-Ulumü'l-İslâmiyye'de 1417 tarihinde basılmıştır. Sulh ve İbra konusu, eserin altıncı cildinde bulunmaktadır.

1.4.18. Hindiyye: *el-Fetâva'l-hindiyye*, *Fetâvâ-yı Alemgiriyye* olarakta isimlendirilmektedir. Burhanpurulu Şeyh Nizam, Şeyh Vecihüddin, Şeyh Celaleddin Muhammed, Kadı Muhammed Hüseyin, Molla Hamid oluşan bir komisyon tarafından oluşturulmuş bir eserdir. Diyarbakır'da el-Mektebetü'l-İslâmiyye'de 1973 tarihinde basılmıştır. Sulh ve İbra konusu, eserin dördüncü cildinde bulunmaktadır.

1.4.19. İnâye: *Fethu bâbi'l-Înâye bi şerhi'n-Nukaye*, Ebü'l-Hasan Nureddin Ali b. Sultan Muhammed Ali el-Kari tarafından kaleme alınmış, Hanefî fikhına dair Arapça bir eserdir. Muhammed N. Temim, Heysem Nazzal Temim tarafından yayına hazırlanmıştır. Beyrut'da Dârü'l-Erkam b.Ebi'l-Erkam 1997/1418 de basılmıştır. Bu eserle birlikte *en-Nukaye* adlı eser de basılmış olup, Sulh ve İbra konusu, eserin üçüncü cildinde bulunmaktadır.

1.4.20 Kefevî: *Fetâvâ-yı Feyziyye*, el-Kefevi Salih b. Ahmed tarafından *Fetava-yı Ali Efendi* adlı esere yapılmış bir şerh olup, bu eserle birlikte bulunmaktadır. Süleymâniye Esad Efendi Kütüphanesinde bulunan 1073 nolu yazma bir eserdir.

1.4.21. Kifaye: *el-Kifâye şerhü'l-Hidâye*, Celaleddin b. Şemseddin el-Harezmi Kurlani tarafından kaleme alınmıştır. Hanefî fikhına dair Arapça bir yazma olup, Süleymâniye Kadızâde Mehmed Kütüphanesinde bulunan 209 nolu eserdir.

1.4.22. Mecmuatü'l-cedide: *el-Mecmuatü'l-cedide fi'l-kitabü'l-erbaa*, Hoca Emin Efendizade Ali Haydar tarafından Osmanlıca olarak kaleme alınmış bir İslam hukuku eseridir. Kitabü'l-istiksa fi mesaili'l-ibra, Kitabü'l-muvazaa ve'l-istiğlal, Kitabü'l-mevkud, Kitabü'l-istihkak olmak üzere dört ayrı bölümden oluşmaktadır. Dersaadet : Hukuk Matbaası'nda 1332 de basılmıştır.

1.4.23. Mecmeü'l-enhur: *Mecma'u'l-enhur*, Dâmâd Abdurrahman Gelibolulu Şeyhizade tarafından Arapça olarak kaleme alınmış Hanefi fikhına ait bir eserdir. Beyrut'da Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye'de 1998/1419 tarihinde basılmıştır. Bu eserle birlikte *Dürrü'l-münteka fi şerhi'l-Mülteka* adlı eser bulunur. Sulh ve İbra konusu, eserin üçüncü cildinde bulunmaktadır.

1.4.24. Muhit-i Burhani: *el-Muhîtü'l-Burhânî fi'l-fikhi'n-Numani*, Mahmud b. Ahmed b. Abdülaziz Buhari Merginani Burhaneddin Buhari tarafından yazılmış olup, Ahmed İzzu İnaye ed-Dimeşki tarafından tahkik edilmiş, Hanefi fikhına ait bir eserdir. Beyrut'ta Dâru İhyai't-Türasi'l-Arabi, 2003/1424 tarihinde basılmıştır. Sulh ve İbra konusu, eserin on birinci cildinde bulunmaktadır.

1.4.25. Mebsut-i Serahsi: *el-Mebsût*, Ebû Bekr Şemsüleimme Muhammed b. Ahmed b. Sehl Serahsî tarafından Arapça olarak kaleme alınmış Hanefi fikhı eseridir. Kahire'de Matbaatü's-Saade 1324 tarihinde basılmıştır. Sulh ve İbra konusu, eserin on dokuzuncu cildinde bulunmaktadır.

1.4.26. Netayicü'l-efkar: *Neta'icu'l-efkâr*, Ahmed Şemseddin Edirnevi Rumi Kadızâde tarafından Arapça olarak yazılmış bir Hanefi fikhı eseridir. İbnü'l-Hümmam'ın *Şerhu Fethü'l-kadir* adlı eserinin tekmilesidir. Bulak'da el-Matbbaat'ül-Kübra'l-Emiriyye'de 1317 tarihinde basılmıştır. Sulh ve İbra konusu, eserin yedinci cildinde bulunmaktadır.

1.4.27. Redd-i Muhtar: *Reddü'l-muhtâr*, Muhammed Emin b.Ömer b.Abdülazîz ed-Dımaşki İbn Âbidîn tarafından Hanefi fikhına dair yazılmış Arapça bir eserdir. Beyrut'da Darü'l-Kütübü'l-İlmiyye'de 1994/1415 tarihinde basılmıştır. Eserin metin bölümünde *ed-Dürrü'l-muhtar* ve *Tenvîr*, izah bölümünde ise *Reddü'l-muhtâr* bulunmaktadır. Sulh ve İbra konusu, eserin sekizinci cildinde bulunmaktadır.

1.4.28. Resail-i İbn Abidin: *Mecmûatu Resâil*, Muhammed Emin b. Ömer b. Abdülaziz ed-Dımaşki İbn Âbidîn tarafından Arapça olarak kaleme alınmış, bir fıkıh eseridir. Birinci ve ikinci ciltleri aynı kitapta olup, risale-i İbra ve İkrar bölümleri de aynı kitapta yer almaktadır.

1.4.29. Resail-i Şurunbilali: *Resâil-i Şurunbilâlî*, eş-Şurunbilali Hasan b. Ammar tarafından Arapça olarak kaleme alınmış bir fıkıh risalesidir. Süleymâniye Atıf Efendi Kütüphanesinde bulunan 2782 nolu yazma eserdir.

1.4.30 Surretü'l-fetava: *Surretü'l-fetâvâ*, Muhammed Sadık b. Ali Sakızı tarafından Arapça olarak kaleme alınmış 370 varaktan oluşan ve İstanbul Müftülüğü Kütüphanesinde bulunan 314 nolu yazma eserdir.

1.4.31. Şibli: *Şerhu'l-Muğni min usuli's-Siraci'l-Hind*, Ömer b. İshak b. Ahmed eş-Şibli tarafından Arapça olarak kaleme alınmış olup, İstanbul Müftülüğü Kütüphanesinde bulunan 317 nolu yazma eserdir.

1.4.32. Şurunbilali: *Gunyetu zevi'l-ahkâm fi bugyeti Düreri'l-hükkam*, Ebü'l-İhlas Hasan b. Ammar b. Ali el-Vefai Şurunbilali tarafından Molla Hüsrev'in *Düreri'l-hükkam fi şerh-i Gurerü'l-ahkâm* adlı eserine yazdığı şerhtir. Molla Hüsrev'in *Gurerü'l-ahkâm* adlı eseriyle birlikte bulunmaktadır. İstanbul'da 1300 tarihinde basılmıştır. Sulh ve İbra konusu, eserin ikinci cildinde bulunmaktadır.

1.4.33. Tekmile-i Redd-i Muhtar: *Haşiyetü Kurretu uyuni'l-ahyar Tekmiletü Reddi'l-muhtâr ale'd-Dürri'l-Muhtar şerhi Tenviri'l-ebzar*, Alaaddin Muhammed b. Muhammed Emin b. Ömer Dımeşki İbn Âbidînzâde tarafından Arapça olarak kaleme alınmış Hanefi fikhını dair bir eserdir. Adil Ahmed Abdülmevcud, Ali Muhammed Muavvez tarafından tahkik edilmiştir. Beyrut'da, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye'de 1994/1415 tarihinde basılmıştır. Sulh ve İbra konusu, eserin on ikinci cildinde bulunmaktadır.

1.4.34. Tenkih: *Ukudü'd-dürriyye fi tenkîhi'l-fetava'l-Hamidiyye*, Muhammed Emin b. Ömer b. Abdülaziz ed-Dımeşki İbn Abidin tarafından kaleme alınmış, Arapça bir fıkıh eseridir. 1310 tarihinde Kahire'de Matbaatü'l-Meymeniyye 'de basılmıştır. Aynı eserde, *Fetava'l-hayriyye li-nefi'l-beriyye* adlı eser birlikte bulunmaktadır. Sulh ve İbra konusu eserin ikinci cildinde bulunmaktadır.

1.4.35. Tenvir: *Tenvîru'l- ebsar*, Muhammed b. Abdullah b. Ahmet el-Gazzi Timurtâşî tarafından kaleme alınmış olup, İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr* adlı eseriyle birlikte bulunmaktadır. Beyrut'da Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye'de 1994/1415 tarihinde basılmıştır. Sulh ve İbra konusu, eserin sekizinci cildinde bulunmaktadır.

1.4.36. Vakıat: *Mucibatü'l-ahkâm ve Vâkı'âtü'l-eyyam*, Ebü'l-Adl Zeynüddin Kâsım b. Kutluboğa İbn Kutluboğa tarafından Arapça olarak kaleme alınmış bir fıkıh eseridir. Bağdad'da Matbaatü'l-İrşad tarafından 1983 yılında basılmıştır.

1.4.37. Vakıatü'l-müftin: *Vâkı'âtü'l-müftîn*, Abdülkadir b. Yusuf b. Mehmed Kadri Efendi tarafından yazılmış, Arapça bir fıkıh eseridir. Kahire'de 1882 yılında El-Matbaatü'l-Miriyye'de basılmıştır.

1.4.38. Zeylai: *Tebyînü'l-hakâik fî şerhi Kenzi'd-dekaik*, Fahreddin Osman b. Ali b.Mihcen Zeylâ'î tarafından Arapça olarak kaleme alınmış bir eserdir. Bulak'ta el-Matbaatü'l-Kübra'l-Emiriyye'de 1313 tarihinde basılmıştır. Sulh ve İbra konusu eserin beşinci cildinde bulunmaktadır.

BÖLÜM 2: DÜRERÜ'L-HÜKKAM'IN KİTABÜ'S-SULH VE İBRA BÖLÜMÜNÜN LATİNİZESİ

Bu bölümde Osmanlıca Metnin latinizesi yapılarak, bilgilerin dayanakları olan ana kaynaklar tespit edilerek dipnotla verilmeye çalışıldı.

ŞERH

Kitabu's-sulh ve'l-ibra

Elhamdülillâhi hamdessâlihîn. Vesselâtü Vesselâmü 'ala seyyidinâ Muhammedin hayri'l-mürselîn. Ve 'ala âlihi ve sahbihi ve cemi'i 'ibâdi'llahi'l-muvahhîd

Kitabu's-sâni 'aşara

Sulh ve ibra hakkında olup bir mukaddime ile dört babı müstemildir.

Sulh'ün meşru'iyyeti kitap, sünnet, icmâ-'ı ümmet ve ma'kûl ile sâbit olmuştur. Kitap: "ve's-sulhu hayr"(1)ayet-i kerimesi; sünnette dahi "helali haram ve haramı helal kılan sulh'ün gayrı her sulh caizdir."(2) mealindeki hadis-i şerifedir.

Sulh'ün cevâzına icmâ-ı ümmet de mün'akid olmuştur. Terki sulh da münâze'a vardır. Zira sahibi hakkın cümle hakkını talep etmesi ve müdde'a 'aleyhin inkarı üzerine müdde'anın ikâme'i beyine eylemesi -husûsiyle vakti i'sârda - bâ'isi münâza'a ve müdde'a ile müdde'a 'aleyh arasında sebebi tehyic-i fiten ve mefseded ve mücibu tekessürü 'adâvet olur. Bu ise fesad-ı 'azimi müstelzimdir (*Zeylâ'i ve Kifâye ve Hidâye*).¹ bundan anlaşılıyor ki sulhde hayır ve menfa'at vardır.

¹ Zeylâ'i, *Tebyînü'l-hakâik fî şerhi Kenzi'd-dekâik*, Bulak 1313, V, 30; Kurlânî, *el-Kifâye şerhü'l-Hidâye*, Süleymâniye Kadızade Mehmet Ktp. No: 209, vr. 442; Merğânî, *el-Hidâye*, Karaçi 1417, VI, 130-131.

(1) Nisa : 128.

(2)Tirmizi, *Ahkam*, 17; İbn-i Mace, *Ahkam*, 23; Ahmed b.Hanbel, *Müsned*, II, 322.

MUKADDİME

Bazı ıstılâhât-ı fikhiyye beyanındadır.

2.1.1531. madde

(Sulh, bi't-terâzî nizâ'ı ref' eden bir 'akittir ki icâb ve kabul ile mun'akit olur.)

Sulh, lügaten hilâfî muhaseme bulunan musaleha manasına isimdir ki aslı istikâmet-i hâl manasındaki salâhtandır (*Dürer*).¹ Şer'an bi't-terâzî, yani tarafın mütehâsımının rızalarıyla bunlardaki nizâ'ı ref'i, ve izâle ve husumeti kat' eden bir 'akittir ki rüknü ekseriya icâb ve kabulden 'ibaret yani bir taraftan icab ve diğer cihetten kabul ile sulh caiz ve mun'akit olur.

Ta'rîf-i sulh "...akittir" 'ibaresinde müntehî olup ma-ba'dî rukun-i sulhi beyandır. Binâen'aleyh sair kitaplarda olduğu gibi bunda dahi rüknün ıstılâhat-ı fikhiyye sırasında olmayarak mustakilen beyan-ı münâsib ve sibâka muvâfık idi.

Bu ta'rîf, tertîb-i 'arebî üzere tercume edilecek olsa "sulh bir 'akittir ki mudde'î ile mudde'a 'aleyh beyanındaki nezâi ref' eder." cümlesi hâsıl olur.

Bir 'akittir 'ibaresinde bey', icâre, kefâle, havâle ve rehin gibi 'ukûd-i sâire-i şer'iyye dahil ve binâen'aleyh 'ibâre-i mezkûre cinsi't- ta'rîf mesâbesinde ve bi't- terâzî... 'ibaresiyle 'ukûd-i mezkûre ta'rifden hariç ve binâen'aleyh ta'rifin faslı makâmında olur.

Bi't-terâzî, kaydı ref 'a mute'allık olarak kerhen vuku' bulan sulh den ihtirâz olunuyor ki 1002 maddede zikr olunduğu vecihle ikrah mu'teber ile vuku' bulan 'an mali sulh mu'teber olmaz.

Bu cihetle bir cema'at bir şahsın hanesine leylene ya nehâren giripte ona teşhîr-i sulh ve tehdid ederek bir kimse ile olan da'vasından sulhe cebr etseler 'ala kavle'el- İmâmeyn sulh, caiz olmaz ("1003" madde şerhine bak.).²

¹ Molla Hüsrev, *ed-Dürer*, yy. 1300, II, 487.

² Ali Haydar Efendi, *Dürerü'l-Hükkâm Şerhü Mecelleti'l-Ahkâm*, İstanbul 1912, III, 103.

Yine bu cihetle zevc zevcesine ikrah ederek zimmetindeki mihirden bir şey üzerine sulh olsa bu sulh, caiz olmaz (*Hâniye*).¹

Ta'rifden müstefâd olan ahkâm: bu ta'rif dalâlet eder ki tenâkuz kendisinde mevcut olan da'va gibi da'va-ı fâsideden sonra dahî sulh sahih olur. Zira da'va-ı fâside de dahi nizâ-ı tahahhuk edip sulh ise def'i nizâ' içindir. Her ne kadar bazı fukaha sulh, da'va-ı sahihe üzerine müterettib olan yemini iftida' için olmakla da'va -ı fasideden sulh caiz degildir demişler ise de bu, muhtar değildir. Lakin her da'va-ı fasideden sulh caiz olmadığı gibi tafsilât-ı âtiyeden müstefâd olur.

Da'va-ı fâside iki nev'idir:

Nev'i evvel; fâsıdü'l-asl yani ğayr-ı kâbili tashih olan da'vadır ki buna da'va-ı bâtila dahi denilir. Bu da'vadan sulh câiz degildir.

Meselâ, müteveffânın oğlu var iken birâderi terike den arsa da'va ederek müteveffânın oğluyula bir mal üzerine sulh olsa sahih olmaz. Nitekim bir kimse medyunundaki alacağını kabza diğerini tevkîl edip de vekil alacağın bir miktarını kabz ve müvekkiline teslim ettikten sonra müvekkil, mücerret vekâleti kabul etmekle mâ-'adâyı mâlikten bana verir diye müvekkilden da'va eylesede da'va-ı mezkûreden bir miktar akçe üzerine sulh olsalar işbu sulh olmaz.

Kezalik defter-i hâkâni idarelerinde resmen ferağ-ı icrâ edilmeyen arazi'i emîriyye da'vasından sulh olsalar işbu sulh dahi bâtiladır.

Ücreti nâiha, ücreti muğaniyye, ücreti tasvîri muharram, ribâ, hulvânı kâhin (falcı ücreti) da'valarıyla ecir-i hâs ya müşterekin yedindeki mal, sirkat gibi mümkünü't-taharruz bulunan sebebden dolayı telef olmuş iken tazminat da'vası dahî da'vayı bâtiladandır. Fakat bu mes'ele-e ehîre yani yed-i ecir-i müşterekte mümkünü't-taharruz bulunan bir sebepten dolayı telef olan müste'cir fih için tazminat da'vası üzerine sulhün butlanı mecellede kabul ve tercih edilen İmâm-ı A'zâm mezhebinegöredir ("607" madde şerhine bak.).² Bu gibi da'valar batıl olduğu gibi bu

¹ Kâdîhân, *el-Fetâva'l-Hâniyye*, Diyarbakır 1973, III, 92.

² Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, I, 966.

musillu da'valardan bedel ma'lûm üzerine sulh dahi bâtil olur (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).¹

Bu takdirde müdde'i, bir da'vayı der-miyân ederek müdde'a 'aleyh ile bir mal üzerine sulh olsa da ba'dehu da'vasında mubtil olduğunu ikrar etse bazı fukahâya göre mudde'a 'aleyh, bedel-i sulh-i istirdâd eder (*Dürr-i Müntekâ*).²

Nev'i sâni; fâsidü'l-vasf yani kabili tashîh olan da'vadır. Da'vada kusur u halel olmak gibi, bu da'vadan sulh sahih olur. Meselâ, müdde'i bir 'akarı da'va edip de hududunda hata etse ve yahut henüz hudud-i erba'asını "1623" madde vecihle beyan ve izah etmeden sulh olsa sahih olur (*Bezâziye ve Mecmû'a-i Cedîde*).³ zira bu da'valar hudûdun ıslâhân beyanıyla sahih olabilir.

Rükn-i sulh: bazı 'ukûd vardır ki rüknü, icâb ve kabulün mecmû 'undan 'ibarettir. Bey', icâre, havâle, rehin, hibe, ida' gibi. Kezalik, diğer bazı 'ukûd vardır ki onun rüknü yalnız icâbdan 'ibâret olup kabule tevkîf eylemez. Kefâlet gibi ("621" maddeye bak.).⁴

Sulh bunların hangisinden idi ki ber-veche âti tafsîl olunur:

Şöyle ki sulh beş suretle mün'akit olur.

- 1.İcâb ve kabul ile
- 2.Yalnız mudde'i tarafından icâb ile
- 3.Te'âtî ile
- 4.Kitâbet ile
- 5.Dilsizin işaret ma'rûfesiyle

İmdi sulh de mudda'i tarafından icâb her halde lazımdır. Müdde'a bih gerek ta'yin ile müte'ayyen olsun gerek olmasın, binâen'aleyh bidûni'l-icâbi hiçbir sulh sahih olmaz. Kabule gelince mübadeleyi mutazammın bulunan her sulh de kabul dahi lazımdır.

¹ İbn Âbidînzâde, *Tekmiletü Reddi'l-muhtâr*, Beyrut 1994, XII, 326.

² Haskefi, *ed-Dürrü'l-Müntekâ*, Beyrut 1998, III, 424.

³ Bezzâzi, *el-Camiü'l-Veciz*, Diyarbakır 1973, VI, 37; Ali Haydar Efendi, *el-Mecmû'atü'l-cedîde*, Dersaadet 1332, s. 27.

⁴ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, II, 3.

Binâen‘aleyh âtil beyan iki mes‘elede vaki‘ olan sulh de ba‘de‘l-icâb kabul dahi lazım gelir. Bu takdirde icâb müdde‘iden ve kabul müdde‘a ‘aleyden olabileceği gibi aksiyle yani icâb müdde‘a ‘alehden ve kabul dahi müdde‘iden olabilir (“101 ve 102” maddeler ile şerhlerine bak.).¹

Mes‘ele: Müdde‘a bih tayin ile müte‘ayyen olunca kabul lazımdır. Zira bu takdirde sulh iskât değildir ki yalnız muskit ile tamam olsun. İskât olmaması a‘yânda iskât cereyân etmeyeceğine mebnî bulunmuştur.

Mes‘elâ müdde‘a ‘aleyh, müdde‘iye: Müdde‘a bih şu maldan yahut şu da‘van dan bu mal yahut bu kadar kuruş üzerine sulh oldum deyip o dahi kabul ettim ya razı oldum dese yahut rızaya delalet edecek diğer bir söz söylese sulh mün‘kit olur (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).²

2- Mes‘ele: Müdde‘a bih tayin ile müte‘ayyen olmadığı halde sulh cins-i âhar üzerine vâki‘ olunca yine kabul lazımdır.

Mes‘elâ müdde‘i, müdde‘a ‘aleyhe: idde‘a etmekte olduğum elli adet yüzlük ‘osmanlı altınından yüz adet yirmilik sîm mecrediye üzerine seninle sulh oldum diyip de müdde‘a ‘aleyh dahi kabul etse sulh mün‘akit olur.

Bu iki mes‘elede olan sulh mübâdele olup mübâdele de ise kabul lazım ve bidûni‘l-kabul mübâdele gayr-ı sahih olduğu gibi sulh dahi sahih olmaz (“167” madde şerhine bak.).³

İcâb ve kabulde mâzî sîgası isti‘mâl olunur. Emir sîgasıyla sulh mün‘akit olmaz. Şöyle ki meselâ müdde‘i, müdde‘a ‘aleyhe müdde‘a bih’in olan şu haneden beş yüz kuruş üzerine benim ile sulh ol dediğinde müdde‘a ‘aleyh mücerred sulh oldum demesiyle sulh mün‘akit olmaz. Zira icâb, tarafey talep sulhden ‘ibâret ve icâba gayr-ı sulh olduğundan diğer tarafın kabul ettim demesi yalnız icâb makâmına kâimdir.

¹ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, I, 211; Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, I, 212.

² İbn Âbidînzâde, *Tekmiletü Reddi‘l-muhtâr*, XII, 288.

³ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, I, 250.

Binâen‘aleyh müdde‘i sâniyen kabul ettim der ise o halde sulh mün‘akit olur (“172” madde şehine bak.)¹ (*Bezzâziye ve Hindiye ve ‘Înâye bi-teğayyüri mâ*).²

Yalnız icâbla in‘ikâd eden sulh: Bazı hukûkun iskâtını mütezammın olan sulh de yalnız icâb kâfi ve kabul gayr-ı lazımdır. Binâen‘aleyh zimmet de sabit olan deynin bazısı üzerine sulh olur ise, yani musâlah-u ‘anhu ile musâlah-i ‘aleyhin ikisi de ta‘yin ile müte‘ayyen olmayan altın ya gümüş bulunur ise mücerret deynin icâbıyla sulh mün‘akid olup medyûnun kabulü şart değildir. Zira bu sulh, bazı hukûkun iskâtından ‘ibâret ve iskât yani ibrâ dahi kabule gayr-ı mütevekkîf ve mücerred-i muskıt ile tamam olacağı “1568” maddede muharrardır (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr ve Şurunbilâlî*).³

Meselâ dâyin medyûna “zimmetindeki beş adet yüzlük ‘osmanlı altın alacağımdan iki adet yüzlük ‘osmanlı altınına yahut zimmetindeki elli adet yirmilik sîm mecdiye alacağından otuz adedine seninle sulh oldum” dediğinde mücerret icâb ile sulh mün‘akit olup medyûnun kabulü iktizâ eylemeyeceğinden medyûn, red etmedikçe sulh lazım olur (*Hindiye*).⁴

Fakat bunda ber-vechi mezkûr mûcîb, müdde‘i bulunmak lazımdır. Çünkü mûcib, müdde‘i ‘aleyh olur ise sulh gerek ta‘yin ile müte‘ayyen olanda olsun gerek olmayanda müdde‘inin kabulü lazımdır (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).⁵ zira bu sulh ya iskat olur ki muskıt, müdde‘i ve dayin olacağından kabul ve rızası olmaksızın hakkın sukûtu mümkün değildir. Ya mü‘avezâ olur ki mü‘avezâ da hem icâb hem de kabul lazımdır. Ve bu gibi ta‘yin ile mütta‘in olmayıpta aynı cins üzerine vâkı‘olan sulh de müdde‘a ‘aleyhin taleb-i sulhu kabul makâmına kâim olur.

Meselâ bin kuruşla medyûn olan kimse dâyinine sekiz yüz kuruş üzerine benim ile sulh ol diye taleb-i sulh edipte o da sulh olur ise sulh tamam olur (*Ebussu‘ûd ve Bahr*).⁶

¹ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, I, 262.

² Bezzâzi, *el-Camiü'l-Veciz*, VI, 31; Komisyon, *el-Fetâval-hindiyye*, Diyarbakır 1973, IV, 228-229; Ali el-Kârî, *Fethu bâbi'l-Înâye*, Beyrut 1997, III, 186.

³ İbn Âbidînzâde, *Tekmiletü Redd-i'l-muhtâr*, XII, 288; Şurunbilâlî, *Gunyetu zevi'l-ahkâm fi bugyeti Düreri'l-hükkam*, İstanbul 1300, II, 478.

⁴ Komisyon, *el-Fetâval-hindiyye*, IV, 229.

⁵ İbn Âbidînzâde, *Tekmiletü Redd-i'l-muhtâr*, XII, 288.

⁶ Ebussu‘ûd, *Ma'rûzât*, Süleymâniye Kadızade Ktp. No: 240, vr. 31; İbn Nuceym, *el-Bahrü'r-râik*, Beyrut 1997, VII, 434.

Sulhun tamamîyetinde kabz bedelin meşrûtiyeti: Bazı 'ukûd vardır ki bedelinin meclis-i 'akitte kabzı şart değildir; bey', icâre gibi, ve bazı 'ukûd vardır ki bedelinin meclis-i 'akitte kabzı şarttır; selem gibi ("387" maddeye bak).¹ Sulhun bazı envâ'ında bedel-i sulhün meclis-i sulhde kabzı şart değildir. O da şunlardır:

Musâlah-u 'anhu, kıyemî olur ise bedel-i sulhün meclis-i sulhde kabzı şart değildir. Musâlah-u 'aleyh yani bedel-i sulh gerek kıyemî ve gerek mislî, gerek mu'accel ve gerek mü'eccel olsun. Bir arsa da'vasından mu'ayyen bir at yahut nakdeyn yahut mekîl ya mevzûn üzerine sulh olmak gibi (*Bezzâziye*).²

Musâlah-u 'anhu, mislî ve musâlah-u 'aleyh kîmî olur ise bedel-i sulhun mecliste kabzı şart değildir. Elli kilo buğdayı da'va edipte mu'ayyen bir at üzerine sulh olmak gibi.

Musâlah-u 'anhu, deyn ve musâlah-u 'aleyh de mezkûr deynin bazısı olur ise bedel-i sulhün mecliste kabzı şart değildir. Elli altın alacaktan yirmi altına sulh yapmak gibi ("1552" maddeye bak.).³ Bunda bedel-i sulhün mü'eccel olması dahi câizdir (*Bezzâziye fi's-sulh*),⁴

Sulhün diğere nev'i vardır ki on da bedel-i sulhün meclis-i sulhde kabzı şarttır. O da şudur: Musâlah-u 'anhu ile musâlah-u 'aleyh ikside mislî olur ise kabz-ı bedel şarttır. Gerek bir cinsten olsun; şu elli kilo buğdaydan bu elli kilo buğday üzerine sulh gibi. Gerek muhtelif cins olsun; şu elli kilo buğdaydan bu yirmi kilo arpa üzerine sulh gibi. Nitekim şu kadar mecîdiye alacaktan bu kadar altın yahut bu kadar altın matlûbdan bu kadar mecîdiye üzerine sulh de dahi hüküm böyledir (*Bezzâziye*),⁵

Sulhün te'âtîyle in'ikâdı: sulh, ber-vech-i bâlâ icâb ve kabul ile mün'akit olduğu gibi te'âtî ile dahi mün'âkît ve müdde'inin hakk-ı ahzi olmadığı bir mal müdde'a 'leyhin müdde'îye i'tâ ve onun da kabz eylemesiyle hasıl olur.

Meselâ müdde'î bin kuruş da'va edipte müdde'a 'leyheinkar etmekle beraber müdde'îye bir koyunu a'tâ o da kabz etse bi't-te'âtî sulh mün'akit olmuş olur. Artık

¹ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, I, 649.

² *Bezzâzi, el-Camiü'l-Veciz*, VI, 30.

³ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, IV, 55.

⁴ *Bezzâzi, el-Camiü'l-Veciz*, VI, 30-31.

⁵ *Bezzâzi, el-Camiü'l-Veciz*, VI, 34.

müdde‘i bin kuruşu da‘va edemeyeceği gibi müdde‘a ‘leyh dahi koyunu istirdâd edemez.

Ammâ müdde‘inin hakk-ı ahzi olduğu malın bazısını müdde‘a ‘leyh, müdde‘iye verse de o da kabz eylese te‘âtîyle sulh mün‘akit olmaz. Meselâ müdde‘i, bin kuruş da‘va edipte müdde‘a ‘leyh inkar etmekle beraber beş yüz kuruş verip müdde‘i dahi alsa ve beyinlerindé sulhe dair lakırdı cereyan etmese müdde‘i bâkiyesini dahi talep edebilir (*Bezzâziye*),¹ zira müdde‘i hakk-ı ahzi bulunduğu malın bir miktarını alması bâkiyesini ileride almak üzere bazı hakkını istifa maksadıyla olmak ihtimali olduğu gibi aldığı miktar ile bil-iktifâ bâkiyesinden vazgeçmek ihtimali dahi olur ki şek ile hak sâkıt müteyakkan olmaz (“4” maddeye bak.).²

2.2.1532. madde

(**Musâlah, ‘akt-i sulh eden kemisnedir.**)

Müdde‘i ve müdde‘a ‘aleyhin ikisinede musâlih denilir. Gerek nefsi için ‘akt-i sulh eylemiş olsun gerek vekîl ya vasî ya velî gibi diğeri için ‘akt-i sulh etmiş bulunsun.

2.3.1533. madde

(**Musâlah-u ‘aleyh, bedel-i sulh demektir.**)

Gerek mal olsun gerek olmasın (“1549” maddeye bak.).³

Bedel-i sulh, bazen mal ve bazen menfa‘at olur. Ve müdde‘a bih mal olur ise bedel-i sulh hem mal hem mefa‘at olabileceği gibi müdde‘a bih menfa‘at olduğu takdirde bedel-i sulh kezâlik hem mal ve hem cinsi ahardan bulunan menfa‘t de olabilir (*Tenvîr*).⁴

¹ Bezzâzi, *el-Camiü'l-Veciz*, VI, 35-36.

² Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, I, 39.

³ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, IV, 43.

⁴ Timurtâşî, *Tenvîru'l-ebzar*, Beyrut 1994, VIII, 408.

2.4.1534. madde

(Musâlah-u ‘anhu, müdde‘a bih olan şeydir.)

Bunda yani musâlah-u ‘anhu da iki şartın vücûdu lazımdır:

Şart-ı evvel, musâlah-u ‘anhu mesâlihînin hakkı olmalıdır. Musâlah-u ‘anhu musâlihînin hakkı olur ise sulh sahih olur. O hak, gerek ma‘lûm, gerek meçhul, gerek ‘ayn, gerek deyn, gerek menfa‘at ve gerek kısas ve ta‘zir gibi hukûk-u ‘abâdeden bir hak olsun. Ve kısas gerek nefiste ve gerek mâdûne’n-nefs de bulunsun (*Dürer ve Mecme‘u’l Enhur*)¹ (“1555” maddeye bak).²

Amma musâlahu ‘anhu hukuku’l-lahtan yani nef‘-i umuma ait ve hukuk-u umumiyyeden bir hak olur ise sulh batıldır. Zina ve tarik-i âmma doğru inhidâme mâil bir duvarın ba‘de’t-tekkaddum hedmi gibi. Zira musâlih sulh ile ya kül-i hakkını istifâ yahut bazısını istifâ ve bazısını iskât yahut mu‘âveza ile tasarruf etmekte olup hak-ı ğayrı da ise bu vecihle tasarruf caiz değildir. Hukuku’l-lahtan maksûd, nef‘i ve fâidesi ehl-i ‘alemin cümlesine âmm olarak bir şahsa mahsûs olmayan hak demektir. Hürmeti zina gibi. Hürmeti zinada selâmeti’l-ensâb, sıyânetü’l-fıraş ve beyne’l-zünât vâki‘ olan tenâzü‘ sebebiyle ‘aşâyir beyninde vukû‘u melhûza olan kitâlin irtifâ‘ı gibi umuma ait menâfi‘ bulunmakla hürmeti zina hukûk-u umûmiyyeden olduğu cihetle mer‘enin yahut ehlinin ibâhasıyla zina mübah olmaz. Bu hukûku’llah –u Te‘âlâ’ya nisbeti ta‘zîm için olup yoksa vâcib-i Te‘âlâ ir şeyle intifâ‘aden müte‘alîdir. Hukûku’llah denilmesi mahluk min tarafillah olmak i‘tibâriyledir dinlemek dahî caiz olmaz, zira bütün mevcûdat-ı mümkünâ men tarafa Te‘âlâ mahlûk olmakta mesâvidir (*Tekmile-i Reddi Muhtâr*).³

Meselâ bir kimse tarik-ı ‘amma mâil inhidâm bulunan bir duvarın hemdi için sahibine usûl-ü dairesinden takdim ettikten sonra sahibiyile sulh olsa batıl olur (“928” madde şerhine bak.).⁴

¹ Molla Hüsrev, *ed-Dürer*, II, 487; Dâmâd, *Mecma‘u’l- enhur*, Beyrut 1998, III, 423.

² Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, IV, 59.

³ İbn Âbidînzâde, *Tekmiletü Reddi’l-muhtâr*, XII, 292-293.

⁴ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, II, 917.

Keza bir kimse kendi aleyhine şehâdet etmemek üzere şahit ile sulh olsa sulh-u mezkûr batıl olmakla verdiği bedel-i sulh şahitten istirdât edebilir. Nitekim bir kimse sârîki der-dest ettikten sonra onu veliyyu'l-emre ref' etmemek üzere sulh olsa sulh-u mezkûr sahih değildir (*Dürer*).¹

Hatta bir kimse diğerini ba'de'l-kazf mekzûfu kâzifin kendisine olan kazfinden beri ettiğini beyan etse bu ibra sahih olmaz. Bundan sonra dahî mücib-i kazfî talep ve da'va edebilir.(1)

Amma musâlahu anhu, musâlahun hakkı değil ise sulh sahih olmaz.

Bu cihetle zevce-i matallaka zevcî aleyhine bu sabî zevc-i merkûmdan hâsıl bulunan oğlu olduğunu idde'a ve zevc inkar etse de müdde'iyeye ile neseb da'vasından bir şey üzerine sulh olsa batıl olur. Zira neseb müdde'iyenin değil, sabinin hakkı olup mezbûra hak-ı gayrdan i'tiyâz yani 'ivazı ahz edemez (*Dürer ve Redd-i Muhtâr*).²

Yine bu cihetle bir kimse tarîk-ı âmm üzerinde ammeye muzur bulunan şeyleri ihdas etmekle diğer kimesne "1214" maddedeki selâhiyyete mebnî anın ref'î zımında muhâsama ettiği esnada evvel kimse ile sulh olsa batıl olur. Zira bu hak, âmmenin olup yoksa hasren musâlihînin değildir. Binâen'aleyh gerek bu musâlihînin ve gerek gayrısının bunun ref'ini talebe hakkı vardır. Velew ki bunlar kadîm ola (*Hâniye*),³ fakat bu gibi umûr-u âmmeden sulh de menâfi' 'umumiyye bulunur ise imamü'l- müslimîn hazretlerinin velâyeti âmmeleri hasebiyle musâliha ve bedel-i sulhü beytü'l-mâle vaz'

ve bu gibi umûr-u âmmede tasarruf buyura bilirler (*Ebussu'ûd ve Dürr-i Müntekâ ve Zeyla'i*).⁴ Lakin bu misellû muhtesât tarîk-i hâs üzerinde olup da ehl-i tarîk ile sulh olsa caiz olur. Zirâ tarîk-i hâs ehl-i tarîkin mülküdür (*Kifâye*).⁵

¹ Molla Hüsrev, *ed-Dürer*, II, 498.

² Molla Hüsrev, *ed-Dürer*, II, 487; İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*, Beyrut 1994, VIII, 408.

³ Kâdîhân, *el-Fetâva'l-Hâniyye*, III, 101.

(1) لأن هذا بمنزلة العفو ومعناه أنه برئ من برئ من موجب قذفه وموجب القذف لا يسقط بالعفو لأن الغالب فيه حق

الله تعالى رسالة شرنبلا لي في الإبراء والإقرار .

⁴ Ebussu'ûd, *Ma'rûzât*, vr. 31; Haskefi, *ed-Dürrü'l-müntekâ*, III, 430.

⁵ Kurlânî, *el-Kifâye şerhü'l-Hidâye*, vr. 445.

Yine bu cihetle yed-i müstevdi'den vedî'a sirkat olupta müstevdi' sârik ile musâlaha olsa bakılır. Yed-i sârik de mesrûk aynen mevcut ise sulh sahih olmaz ("96" maddeye bak).¹

Meğer ki mudi' mücîz olsun ("1453" maddede bak.).² Mesrûk telef olmuş ise nazar olunur. Sulhde ğabn-ı fâhiş yok ise sahih olup mudi'in icâzetine mevkûf olmaz. Zira "1677" maddeye mebnî mudi'in ğâsıb ile muhâsemeye ve bedel-i damânı ondan istifâye hakkı vardır.

Amma sulh ğabn-ı fâhiş ile vâki' olmuş ise bu sulh mudi' 'aleyhine nâfiz olmaz (*Hâniye*).³ Zira bu sulh ğayr 'aleyhine tasarruftur. Zâhir olan bu sulh, mudi'in icâzetine mevkûf olur.

Şart-ı sâni, musâlahu 'anhu, mahalde sabit bir hak olmalıdır. Bu cihetle kefil bi'n-nefs kendisini kefâletten ibrâ etmek üzere mekfûlü leh ile bir mal üzerine sulh olsa sulh batıl olur. Zira mekfûlü lehin bi'n-nefs kefildeki hakkı yalnız mekfûlü 'anhın binefse teslimini mutâlebe hakkından yani bu hak, velâyet-i mütâlebeden ibaret olarak valinin sıfatı olduğundan ondan sulh ğayr-ı sahih ve kefâlet-i mezkûre dahî kavli-i müftabihe göre batıl olur. Çünkü sukût, ivaza tavakkuf etmez ve sâkıt olunca artık 'avdet eylemez (*K ifâye ve Şurunbilâli*),⁴

Amma kıssâsdan sulh sahihdir. Zirâ mahalli kısas-ı memlûk fi'l-istifâ olmak mülâbesesiyle kısas dahî mahalde sabit hak olmakla men lehu'l-kisas ondan sulh ile i'tiyâza mâliktir, nitekim kefâlet bi'l-maldan sulh olsa bazı deynî kefilen iskât olarak sahih olur (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr ve Dürer*),⁵

Yine bu cihetle şuf'adan sulh dahî kefâlet bi'n-nefsden sulh gibi batıldır, yani şeffi' meşfû'u müşteriye teslim etmek üzere hakkı şuf'asından müşteri ile bir mal üzerine sulh olsa sulh batıl ve şuf'a sakıt olur. Zirâ şeffi'in meşfû'da hakkı temlikden başka

¹ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, I, 199.

² Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, III, 797.

³ Kâdihân, *el-Fetâva'l-Hâniyye*, III, 88.

⁴ Kurlânî, *el-Kifâye şerhü'l-Hidâye*, vr. 445; Şurunbilâli, *Gunyetu zevi'l-ahkâm fi bugyeti Düreri'l-hükkam*, II, 478

⁵ İbn Âbidînzâde, *Tekmiletü Reddi'l-muhtâr*, XII, 291; Molla Hüsrev, *ed-Dürer*, II, 487-488.

hiçbir hak olmayıp bu hak temlik ise velâyet-i temlikden 'ibâret ve valiye yani şeff'a ait olarak mahalde ve meşfû'da sabit bir emir değildir (*Dürer*).¹

Şuf'a da'vasından sulh üç vecihle olur:

Vech-i evvel, meşfû'u müşteriye teslim etmek üzere sulhdür bu sulh batıl ve bedel-i sulh ğayr-ı lâzım ve fakat şuf'a sâkit olur.

Vech-i sâni : Meşfû'dan bir mikdar mu'ayyen üzerine semen-i mebi'den hissesiyle sulh olmaktır. Bu sulh batıldır. "le'alle sebeb-i butlân, cehâlet-i semendir çünkü o halde bu miktarın semeni ancak hazer ile bilinir." Emma şuf'a batıl olmaz. ("1555" madde şerhine bak.)²

Vech-i sâlis: meşfû'un nısfî üzerine nısf-ı semen ile sulh olmaktır. Bu sulh sahih olup şuf'ası batıl olmaz (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).³

Yine bu cihetle haddikaziften sulh sahih olmaz.

2.5.1535. madde

(Sulh üç kısımdır.)

Sulh, müdde'i 'aleyhin vereceği cevab i'tibariyle, üç kısımdır. Zira hasm, vakt-i da'vada ya sukût ya mucîben tekellüm eyler. Bu tekellüm dahî nefiy ve isbattan hâli olmaz. İsbat, kısım-ı evvel; ve nefiy, kısım-ı sâni; ve sukût, kısım-ı sâlisdir. Mucîben tekellüm ta'biriyle da'vaya münasebeti olmayan sözleri teleffuz hariç kalır (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).⁴

(Kısım-ı evvel.'An ikrâr-ı sulhdür ki müdde'i 'aleyhin ikrârı üzerine vaki' olan sulhdür.)

Kısım-ı evvel.'An ikrâr-ı sulhdür ki müdde'i 'aleyhin müdde'inin metlûbunu ikrârı üzerine vaki' olan sulhdür. Gerek sarâheten ve hakîkaten ikrar olsun ve gerek hükmen ikrar olsun sarâheten ikrar, zâhirdir. Hükmen ikrara misâl dahî müdde'abih olan mal ya

¹ Molla Hüsrev, *ed-Dürer*, II, 488.

² Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, IV, 59.

³ İbn Âbidînzâde, *Tekmiletü Reddi'l-muhtâr*, XII, 292.

⁴ İbn Âbidînzâde, *Tekmiletü Reddi'l-muhtâr*, XII, 296.

haktan sulh ve taleb-i ibrâdır (“1582” maddeye bak.)¹ (*Abdülhalîm ve Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).²

Meselâ müdde‘i: Şu hane benimdir yahut ‘ayn vedi‘amı ya istihlâk eylediğin vedi‘amın bedelini ver diye da‘va etmesi üzerine müdde‘i ‘aleyhin ol hane ya vedi‘a onun mülkü bulunduğu ve yahut vedi‘asını istihlâk eylemiş olduğunu ba‘de‘l-ikrar müdde‘i ile sulh olsa sahih olur.

(Kısm-ı sâni, ‘an ikrâr-ı sulhdür ki müdde‘i ‘aleyhin inkarı üzerine vaki‘ olan sulhdür.)

Kısm-ı sâni, ‘an ikrâr-ı sulhdür ki müdde‘i ‘aleyhin müdde‘inin matlûbunu inkarı üzerine vaki‘ olan sulhdür.

Meselâ müddi‘, vedi‘anın aynını, ya istihlâk eyledin diye bedelini müstevdi‘den da‘va ve o da inkar ederek müddi‘ ile sulh olsa sahih olur; hatta bu sulhden sonra müstevdi‘ müdde‘a bihi ikrar etse, üzerine mukarrun bih lazım gelmeyeceği gibi müdde‘i, ikâme-i beniyye edecek olsa kabul edilmez (*Bahr, fi-evveli’s-sulh ve Redd-i Muhtâr*).³

Nitekim müdde‘i ‘aleyh, aynı müdde‘a bihi münkir olmakla müdde‘i ona şu kadar kuruş vermek ve o da aynı müdde‘a bihi müdde‘i için ikrar eylemek üzere sulh olsa sahih ve münkir hakkında bey‘ ve müdde‘i hakkında ziyade fi’s-semen gibidir (*Mecma ‘u’l-enhur*).⁴

(Kısm-ı sâlis, ‘an sukût-u sulhdür ki müdde‘a ‘aleyhin ikrar ve inkar etmeyip sukûti üzerine vaki‘ olan sulhdür.)

Kısm-ı sâlis, ‘an sukût-u sulhdür ki müdde‘a ‘aleyhin müdde‘inin matlûbunu ikrar ve inkar etmeyip sukûti üzerine vaki‘ olan sulhdür. Sulhün bu aksâmı selâsesi câiz ve meşrû‘dur. Zira “ ve’s-sulhü hayr ”ayet-i celîlesinin zâhirinden ‘umûm müstefât olur (*Mecma ‘u’l-enhur*).¹ bu sulhlerin ahkâmı 1548, 1549, 1550 maddelerinde zikr olunur.

¹ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, IV, 116.

² Abdülhalîm, *Haşiye a le’d-Düer*, Süleymâniye Fatih Ktp. No: 1594, vr. 819; İbn Âbidînzâde, *Tekmiletü Redd-i’l-muhtâr*, XII, 296.

³ İbn Nüceym, *el-Bahrü’r-râik*, VII, 434; İbn Abidin, *Redd-i’l-Muhtar*, VIII, 407.

⁴ Dâmâd, *Mecma ‘u’l-enhur*, III, 423.

2.6.1536 madde

(İbra iki kısım olup biri ibra-i iskât ve diğeri ibra-i istifâdır. İbra-i iskât, bir kimse diğerkimesnede olan hakkının tamamını yahut bir miktarını hatt ve tenzîl ile olkemisneyi berî kılmaktır.)

İbra lafza nazaren iki vecihle taksîm olunur:

Vech-i evvel: Evvelâ; ibra iki kısım olup biri ibra-i iskât ve diğeri ibra-i istifâdır. İbra-i iskât, bir kimse diğerkimesnede olan kâbil-i iskât hakkının bu hak gerek hakkı malî olsun. Alacak gibi. Gerek hakk ğayr-ı malî olsun. Ecel gibi. Tamamını yahut bir miktarını hatt ve tenzîl ile olkimesneyi o haktan berî kılmaktır (“1562” maddeye bak.).² İskât ettim ve hat veya berâat-i iskât ile ibra eyledim lafızları berâat-i iskât içindir. Yani bu elfâz ile vaki‘ olan ibra, ibra-i iskât olur.

Kâbil-i iskât ta‘birinin faidesi için “51” madde şerhine mürâce‘at edilmek lazım gelir.

Hakkının tamamı- sözünden dahî anlaşılıyor ki berâat, hakka muzâf kılınmak lazımdır. Hatta müberri berâati kendi nefesine izâfe eder ve meselâ ben falandan biriyim; ya falan benden biridir gibi bir söz söyler ise nefiy muvâlat ve muhabbete tenâvül eder;

hukuktan berâate değil. Görülmez mi ki ğayrın nefisinden berâat kendisinin onunla ‘adâvet ve vahşeti bulunduğu izhâr iken, ğayr üzerinde olan haktan berâat ve o ğayra in‘am ve muhabbeti izhâr olur (*Risâle-i İkrâr li-ibn-i ‘Abidîn*).³

Nitekim sâhibu’l-ecel; ecelden berî oldum ya ecele hacetim yoktur dese ecel batıl olmaz. Emma medyûn dâyinine sen ecelden berî oldun dese ecel batıl olur (*Risâle-i İbrâ li’ş-Şurunbilâlî*).⁴

(İşte kitab-ı sulh de mevzu‘u bahis olan ibra budur. İbra-i istifâ, bir kimse diğerkimesneden hakkını kabz ve istifâ eylemiş olduğunu itiraf etmektan ibaret olarak bir nev‘-i ikrardır.)

¹ Dâmâd, *Mecma‘u’l- enhur*, III, 423.

² Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, IV, 75.

³ İbn Âbidîn, *Mecmûatu Resâil*, Dâru İhyai’t-Türasi’l-Arabi, y.y., t.s., s. 95.

⁴ Şurunbilâlî, *Resâil-i Şurunbilâlî*, Süleymâniye Atif Efendi Ktp. No: 2782, vr. 496.

İşte kitab-ı sulh de mevzu' u bahis olan ibra bu ibradır. İbra-i istifâ, bir kimse diğer kimseden hakkını yani hakkının tamamını ve yahut bir miktarını kabz ve istifâ eylemiş olduğunu ikrar, itiraf etmekten ibaret olarak bir nev'-i ikrardır. 1572 madde de mezkûr bulunan ta'rîf-i ikrarın bu nev'-i ikrara şumûlü orada izah olunacaktır.

Berâet-i istifâ veya berâet-i kabz ile ibra eyledim yahut istifâdan seni ibra ettim lafızları berâet-i istifâ içindir. Yani bu elfâz ile vaki' olan ibra ile ibra-i istifâ olur.

Müberra, ibrayı itlâk etmesi ve meselâ seni ibra ettim deyip de berâet-i iskât ya istifâdan biriyle takayyut eylemesi suretinde iki kavil vardır: Bir kavle göre berâet-i iskâta ve diğer kavle göre berâet-i istifâyâ haml olunur. Şeyhu'l islâmın zikrine bakılırsa ibra itlâk olunduğu sûrette berâet-i kabz ve istifâyâ haml olunur. Zira berâet-i mezkûre, berâet-i iskâtan ekal ve ekalli müteyekkîn ve ekseri meşkûk olup binâen'aleyh vaki' olan ibranın müteyekkîne haml edilmesi lazımdır.

Berâet-i iskât ile berâet-i istifâ beynindeki farklar: bu iki ibra arasında dört suretle fark vardır.

Sûret-i ülâ, min haysü'l-lafz farkdır ki beyan olundu.

Sûret-i sâniye, ibra-i iskât inşâ olmakla onda kezb da'vası istima' edilmez. Emma ibra-i istifâ ahbâr bulunmakla onda "1589" madde de muharrer kezb da'vası istima' olunur.

Sûret-i sâlise, medyûn ifâyı deyn ettikten sonra dâyin onu ibra-i iskât ile ibra etse medyûn verdiğini istirdâd eder. Emma ibra-i istifâ ile ibra etse verdiğini istirdâd edemez.

Sûret-i râbi'a, ibra-i istifâ ekal, ve ibra-i iskât ekserdir. Nitekim ânifen izâh olundu.

Sâniyen, elfâz-ı ibranın bazısı kâffe-i hukûk yani semen ve ücret ve mihir ve erşu'l cinayet ve gasb ve emanet ve 'ariyet ve icare gibi hukûk-u mâliyeye ve kefâlet-i bi'n-nefs ve kısas ve had-i kazf gibi hukûk-u ğayr-ı mâliyeye ve duyûn ve a'yâna amm ve şâmil olur. Falan tarafında hakkım yoktur sözüyle ibrada olduğu gibi.

Zira “ tarafında -kibel- hem emanet hem de mezmûnatta isti‘mâl olunur (*Muhît-i Bürhânî, fi’l-fasli’s-sânî ve’l-‘ısrûn fimâ yekûnü ikrâran bi’l-ibrâ’i vemâ lâ-yekûnü*)¹ (“ 1561.” maddeye bak.).²

Ve bazısı, duyûna mahsûs olur. Falan, benim onun üzerinde olan hukûktan berfidir sözü gibi. Bu ibra deyûna mahsûs olup lafz-ı mezkûr ile emânetten ibra hâsıl ve bu ibrada emânet dahil olmaz. Zira “ ‘alâ ” –üzere- kelimesi ancak deyûn da isti‘mâl edilir; deyûn da ise emânet dahil değildir. Binâen‘aleyh lafz-ı mezkûr ile ibradan sonra müberri, emâneti da‘va etse da‘vası mesmû‘ olur.

Ve bazısı, emânete mahsûs olup bunda deyn ve ğasb dahil olmaz. Falan kimse benim onun ‘inde olandan berfidir ve falan kimse ile bir şeyim yoktur gibi. Bu lafızlar ile yalnız emânetten ibra hâsıl olur. Zira “ ‘inde” kelimesi emanette isti‘mâl edilir; mezmûnatta değil. Görülmez mi ki bir kimse falan için bende on altın vardır dese emâneti ikrar olur. Kezalik “ ile ” yani ma‘a kelimesi emânette isti‘mâl edilip deyûnda müste‘mel değildir. Çünkü emânet kâim olduğundan falana mukârin olması mutasavvar ise de zimmette sâbit deyn nefsinde sâbit bir şey değildir ki hatta o deyn ile falan arasında mukarenat mütehakkık olsun (*Muhît Burhânî ve Risâle-i Şurunbilâlî*).³

Binâen‘aleyh lafz-ı mezkûr ile ibradan sonra müberri deyûnu da‘va etse sahih ve mesmû‘ olur.

Sâlisen, ibra ya hass ya amm olur ki âtî’z-zikr iki madde de zikr oluyor.

Vech-i sâni, ibra müte‘allık i‘tibâriyle taksîm olunur. Şöyle ki:

Evvelen, da‘vaya ve husûmete müte‘allık ibra olur. Gerek da‘va-ı deyn ve gerek da‘va-ı ‘ayn mazmûn ve gerek da‘va-ı ‘ayn-ı emanet ve gerek şuf‘a ve hakkı mesîl gibi diğer hukûka müte‘allık da‘va olsun ibra sahih olur. “1564 ve 1566” maddeler dahî bu kabildendir. Bu sûrette bir kimse diğer kimesneye seni şu ‘ayn da‘vasından ibra ettim dese ibra sahih olup artık o ‘aynı o kimesneden da‘va edemez. Emma mezkûr ‘aynı diğer bir şahıstan da‘va edebilir (*Risâle-i Şurunbilâlî*).⁴

¹ Burhaneddin Buhari, *el-Muhîtü’l- Burhânî*, Beyrut 2003, XI, 221.

² Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, IV, 74.

³ Burhaneddin Buhari, *el-Muhîtü’l- Burhânî*, XI, 220; Şurunbilâlî, *Resâil-i Şurunbilâlî*, vr. 391.

⁴ Şurunbilâlî, *Resâil-i Şurunbilâlî*, vr. 444.

Sâniyen, nefsi deyne müte'allık ibra olur. Dâyin alacağıının bazısından ya külliyesinden medyûnu ibra etmesi gibi. Meselâ bir kimse diğer kimesneden bir 'aynı gasb edip yedinde telef olduktan sonra mağsûbu minh gâsıbı ondan ibra etse sahih ve gâsıb bedel-i damândan berî olur (*Risâlei ikrâr li-ibni 'Abidîn*),¹

Sâlisen, 'aynı medmûna müte'allık 'ala vechi'l-inşâ ibra olur. Falan 'ayndan ibra ettim demek gibi. Bunun manası ol 'ayndan berâeti bu lafız ile isbât ve 'aynı lafz-ı mezkûr ile iskâttır. Bu ibra min haysü'd da'va batıl olur da bununla ibra olunan kimsenin ol 'aynda mülkü sabit olmaz (*Risâle-i Şurunbilâlî*),² yani bu ibra hak da'vayı iskât eylemez. Zira 'ayn, iskâtı kabul etmez. Binâen'aleyh ibra olunan kimsenin bununla zimmeti berî olmayıp ibra eden hem muhâtabdan hem de gâyrısından bu 'aynı da'va edebilir. Ve bu ibra min hays nefiy vasfu'd damân sahih olur.

Yani mârru'z-zikr ibra, damân-ı reddeden ibraya mahmûl olarak işbû ibra ile mezkûr 'aynı madmûn, emanet haline girer. Sonra bilâte'addi ve lâtaksîr yedinde telef olsa damân lazım gelmez. Meğer ki ba'de'l-taleb vâzî'ı'l-yed men' yani iadeden imtina' ettikten sonra telef olsa ya istihlâk eyleye yoksa ibra-i mezkûr ile ibra edenin mezkûr 'ayndaki hakkı sâkit olmaz (*Risâlei ikrâr li-ibni 'Abidîn*),³

Bu ibra, damân-ı kıymetten ibra değildir zira mağsûbun 'aynen vucûdu halinde gâsıb üzerine lazım ve vacib olan 'aynen red olup yoksa kıymeti olmadığından henüz vacib olmayan şeyden ibra sahih olmaz (*Risâle-i Şurunbilâlî*).⁴

Râbi'en: 'Ayn-ı mazmûna müte'allık 'alâ vechi'l-ihbâr ibra olur. (هو برئ عمالي قبله) yani falan, benim ânın kibeline -tarafında- ve olandan berîdir demek gibi. Bu lafız, sebebi sulhden nâşi sâbıkan sâbit olan berâet-i ihbâr ve 'ayn olan malı asıldan nefiydir.

Bu sahih olup deyn ve 'ayna, madmûn ve emânet şâmil olarak artık da'va mesmu' olmaz. Zira kibel kelimesi hem emanet hem de mazmûnatta müste'mel olur (*Risâle-i ibra li-ibni 'Abidîn ve Risâle-i Şurunbilâlî fi'l-bâbu'l-evvel*);⁵ nitekim bir kimse 'inde

¹ İbn Âbidîn, *Mecmûatu Resâil*, s. 97.

² Şurunbilâlî, *Resâil-i Şurunbilâlî*, vr. 493.

³ İbn Âbidîn, *Mecmûatu Resâil*, s. 97.

⁴ Şurunbilâlî, *Resâil-i Şurunbilâlî*, vr. 414.

⁵ İbn Âbidîn, *Mecmûatu Resâil*, s. 94; Şurunbilâlî, *Resâil-i Şurunbilâlî*, vr. 444.

vücûdu'l-münâzî' bu 'aynda mülküm yoktur dese artık 'ayn-ı mezkûru da'va edemez (*Risâle-i Şurunbilâlî*),¹

Keza bir kimse “ ene beriün min hazihî'd-dâr ” yani ben bu haneden berfîyim dedikten sonra ol haneyi iddi'â ve ikâme-i beniyye ile isbât müdde'a edecek olsa kabul edilmez. Zira haneden berâet onun mülkiyetinden ve onda olan her hakkından berâettir. Fakat ba'de'l-berâe onda hâdis olan bir hakkını iddi'â etse kabul ve beniyyesi istima' olunur (*Muhît Burhânî fî faslı's-sânî ve 'l- 'işrûn*).²

Hâmisen: 'Ayn-ı emanete müte'allık olan ibra olur. Bu ibra diyâneten batıldır. Yani bir kimsenin diğerkimesne nezdindeki emanet bâr-gîrden ol kimse o kimesneye ibrâ etse bu ibrâ bâtıl olup, müberrî bu ibrâdan sonra dahî zaferyâb oldukta mezkûr bâr-gîri alabilir. Nitekim 1551 madde şerhinde izâh olunur. Emmâ bu ibra, kazâen sahîh olur. Hatta müberri bu vechle ba'de'l-ibra o bâr-gîri da'va edecek olsa istima' edilmez (*Tekmile-i Redd-i Muhtar*).³

Sâdisen: Sâir hukûka müte'allık ibra olur. Kefâlet, hakkı şuf'a, had, kısas, erş, hakkı mesîl-ı mücerret, hıyâr-ı şart, hıyâr-ı 'ayb, ba'de rü'yetihi el-mübi' hıyâr-ı rü'yetten ibra gibi (“1562” maddeye ve şerhine bak.).⁴ (*Risâle-i İkrar*)⁵

2.7.1537 madde

(İbra-i hâs bir hâne ve yahut bir çifliğin ve yahut bir cihetten dolayı alacak da'vası gibi bir husûsa müte'allık da'vadan bir kimesneyi ibra etmektir.)

İbra-i hâs, lafz-ı hâs ile vâki' olan ibradır ki iki kısımdır:

Kısm-ı evvel: Mal-ı mahsûs da'vasından ibradır. Bir hâne ve yahut bir çifliğin yahut bir bâr-gîr ve yahut karz, gasb, semen-i mebi' müsillû mu'ayyen bir cihetten dolayı alacak da'vası gibi mu'ayyen ve ma'lûm bir husûsa müte'allık da'vadan bir kimesneyi ibra etmektir.

¹ Şurunbilâlî, *Resâil-i Şurunbilâlî*, vr. 444.

² Burhaneddin Buhari, *el-Muhîtü'l- Burhânî*, XI, 223-224.

³ İbn Âbidînzâde, *Tekmiletü Redd-i'l-muhtâr*, XII, 308.

⁴ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, IV, 75.

⁵ İbn Âbidîn, *Mecmûatu Resâil*, s. 95.

Meselâ bir kimse diğerk kimesneye seni falan hâneye müte'allık da'vadan yahut falan hânenin da'vasından ibra ettim dedikte da'vadan ibra-i hâs olup artık ol hâneye da'va edemez ise de diğerk hâneyi yahut çifliğı yahut alacağı da'va edebilir (*Risâle-i Şurunbilâlî*).¹

Kısm-ı sâni: Mâl-ı mahsûsun da'vasından değıl, zatından ibra der ki bu da müte'addiddir. Şöyle ki: Evvelen, dine hâs olan ibradır. Zeydi falan cihetten olan alacağından ibra ettim demek gibi. Bu ibra o cihetten dolayı evvelen dine ihtisâs eder. Başka cihetlerden alacaklarını iddi' a edebilir.

Sâniyen, her dine âmm olan ibradır. Zeydî üzerinde bulunan alacağımdan ibra ettim demek gibi. Bu lafız ile zeyd her deynden berî olup emmâ 'aydan berî olmaz. Görülüyor ki bu ibra deyne maksûr olmak i'tibâriyle hâstır. Kâffe-i deyûna şumûl i'tibâriyle de âmmidir.

Sâlisen: 'Ayna hâs olan ibradır ki madde-i ânife şerhinde zikr olunduğı üzere nefsi- 'aydan ibra min haysü'd-da'va gayr-ı sahih olup müberri onu ibra ettiğı kimesneden da'va edebilir. Ve ibra-i mezkûr, muhâtabı vasf-ı damândan ibra i'tibâriyle sahih olur.

Râbien, bir hakka mahsus olan ibradır. Ba'de sûbûtu's-şuf'a falan akardaki hakkı şuf'amdan ibra ettim demek gibi. O akarı artık bi's- şuf'a da'va edemez. Emma diğerk akarı yahut başka bir hakkını da'va edebilir.

2.8.1538 madde

(İbra-i 'âmm kâffe-i de'âvîden bir kimesneyi ibra eylemektir.)

İbra-i 'âmm iki kısımdır:Kısm-ı evvel; kâffe-i hukûka âmm olan ibradır *لا حق لي قبل فلان* "falanın cihetinde –tarafında- hakkım yoktur." sözüyle ibra gibi. İbra, âtîde bu lafızdan e'am ve ecm' kelime yoktur. Bu kelime emânet ve madmûnattan berâet-i mûcib olur (*Muhîti Burhâni*),² ("1537" madde şerhine bak.)³

¹ Şurunbilâlî, *Resâil-i Şurunbilâlî*, vr. 417.

² Burhaneddin Buhari, *el-Muhîtü'l- Burhâni*, XI, 225.

³ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, IV, 16.

Falan, benim hakkımdan berîdir. Falan, cihetinde da‘vam ya husûmetim yoktur yahut seni hakkımdan ibra ettim yahut seni benim için cihetinde olandan ibra ettim dese ibra ‘âmm olur⁽¹⁾ (لا تعلق لي عليه او ليس معه امر شرعي او لاستحق عليه سيا‘amm olur.)

Meselâ kâffe-i hukûktan ya kâffe-i husûmetten veya kâffe-i da‘avîden bir kimesneye ibra eylemektir. Bir kimse ben filan kimesneyi kâffe-i hukûktan ibra eyledim yahut falan kimsede hiçbir hakkım, ya husûmetim yoktur dese ol kimse, o kimesneden ‘ayn ya deyn ve cihet-i kefâlet veya gayrı bir cihetten hiçbir hak da‘va edemez. Meğer ki da‘va ettiği hakk ba‘de’l-ibra hâdis olsun.⁽²⁾

Kısm-ı sâni: Yalnız bir hukûka âmm olan ibradır. Meselâ bir kimsenin falan zimmetindeki bi’l-cümle alacaklarımdan ibra eyledim demesi gibi yalnız duyûna ya falan nezdinde hakkım yoktur demek misillû yalnız emânete âmm olan bir lafız ile diğer kimesneyi ibra ettikte bu kısm-ı sânidan ibra olur (*Risâle-i Şurunbilâli*).¹

Hatta bir kimse falan kimesneyi kâffe-i alacaklarımdan ibra ettim dese artık ondan hiçbir alacak da‘va edemez isede emânet ve gasb gibi a‘yânı idde‘a edebilir (“1564” maddeye bak.).² Nitekim bir kimse falan kimesne ‘indeinde hakkım yoktur dese emânete âmm ibra olmakla emâneti da‘va edemez ise de duyûnu da‘va edebilir.

¹ Şurunbilâli, *Resâil-i Şurunbilâli*, vr. 418.

² Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, IV, 80.

(1) رجل قال لاحق لي قبل فلان أو قال في يد فلان ثم أقام بينة على مال في يد المقر له أنه غصبه منه أو ادعى عليه لا تقبل بينة حتى يشهد الشهود أنه غصب بعد أو الإقرار على دين حادث بعد الإقرار وكذا لو كتب الرجل أنه لاحق لي قبلك في عين ولا دين ولا شراء ثم أقام البينة على شراء مال من الذي إبراه على أو قرض ألف درهم لا تقبل إلا بتاريخ بعد الإبراء. ولو قال لادعوى لي عليك اليوم ليس له أن يدعى بعد اليوم، رسالة شرنبلالی بتغيير ما.

(2) وكذا لو قال فلان برئ من حقي برئ من الحقوق كلها ولو قال لاحق له، قبل فلان فليس له أن يدعى حداً ولاقصاص ولا كفالة بنفس ولا مال ولا ديناً وديعة ولا عارية ولا مضاربة ولا مشاركة ولا مرآثاً ولا داراً ولا أرضاً ولا حداً ولا لامة ولا شيئاً من الأشياء ولا عرضاً ولا غيره الأشياء حدث بعد الإبراء، رسالة شرنبلالی ودر متقی.

BAB-I EVVEL

Akd-i sulh ve ibra edenler hakkındadır.

2.9.1539 madde

(Musâlihînin ‘âkil olması şarttır.)

Musâlihînin ‘âkil olması sulhün sıhhatinde şarttır. Nitekim cemî‘-ı tasarrufât-ı şer‘iyyede mütesarrıfın ‘âkil olması şart olduğu gibi.

(Bâliğ olması şart değildir. Binâen‘aleyh mecnûn ve ma‘tûh ile sabî gayr-ı mümeyyiz sulhü asla sahih olmaz.)

Amma musâlihînin bâliğ olması şart değildir. Binâen‘aleyh mecnûn, nâim, muğma-‘aleyh “baygın” mübresem “ ber-sâm illetine mübtelâ, ber-sâm cunûna müşâbih bir illettir”; medhûş “ هو من ذهب عقله بذهول اووله ” ma‘tûh ile sabî gayr-ı mümeyyiz sulhü asla yani zarar-ı beyyin olsada olmasada sahih olmaz. Gerek müdde‘i ve gerek müdde‘â ‘aleyh sıfatta bulunsunlar.

Zira bunlar için kast-ı şer‘i yoktur. (“957 ve 979” maddeler bak.)¹ şu kadar ki hamr gibi muharram ile sekrân olan kimse, “ زجراله تشديدا عليه ” ‘âkil ‘addedilmekle bunun sulhü sahih olur (*Tekmile-i Redd-i Muhtar*).²

Bu tefrî‘, fıkra-i ûlâya müteferri‘dir. Mecnûn ile sabî-i gayr-ı mümeyyiz, gayr-ı âkil olduklarından bunların asıl madde üzerine tefrî‘inde bir mani‘ yoktur. Lâkin ma‘tûhun bu fıkradan tayy ve fıkra-i âtiyede ityan edilmesi lazım idi.

Çünkü Mecelle’nin 978. maddesinde ma‘tûh olan kimse sağîr-i mümeyyiz hükmünde olduğu 967. maddede sağîr-i mümeyyizin nef‘ ile zarar beyninde dâir olan ‘ukûdu velisinin icâzetine mevkûfen mün‘akid olacağı mastûr bulunduğu ve fıkra-i âtiyede sabî-i me’zûnun sulhünde zarar-ı beyin yok ise sulhü sahih olduğu muharrer olduğuna nazaran ma‘tuh-ı me’zun dahî sabî-i me’zûn hükmünde ve sulhü sahih olacağı derkârdır (*Abdülhalîm*).³ Burada ma‘tûhdan, ma‘tûh-ı gayr-ı me’zûn kasd edilse dahî mecnûn

¹ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, III, 24; Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, III, 69.

² İbn Âbidînzâde, *Tekmiletü Redd-i-l-muhtâr*, XII, 288-289.

³ Abdülhalîm, *Haşiye a le’ d-Dürer*, vr. 820.

ile sabî-i gayr-ı mümeyyizin silkine nazm edilmesi ve aslâ sahih olmaz diye hüküm verilmesi sahih değildir. Bu sûrette mahtûhu fikra-i âtiyede zikr olunsa ve me'zûn olur ise sulhü sahih olacağı beyân edilse idi i'tirazdan sâlim olur idi.

(Ve sebî me'zûnun sulhünde zarar-ı beyin yok ise sahih olur.)

Ve sebî ve ma'tûh-ı me'zûnun sulhünde zarar-ı beyin ve zâhir yok ise gerek nef' bulunsun gerek bulunmasın sahih olur. Sabî ve ma'tûh-ı merkûm gerek müdde'î. Gerek müdde'a 'aleyh sıfatta bulunsun (*Redd-i Muhtar*).¹

(Şöyle ki, bir kimse bir sabî-i me'zûndan bir şey da'va edip de o dahî ikrar ettiği sûrette an-ikrârın sulhü sahih olur.)

Sulh-i sabîde dört ihtimal vardır: Birincisi, sulhta nef' bulunmak, ikincisi; nef' de zarar da bulunmamak, üçüncüsü; zarar-ı gayr-ı beyin ve dördüncüsü; zarar-ı beyin bulunmaktır. Üç evvelki sûretteki sulh sahih olur. Fakat dördüncü sûretteki sulh sahih değildir. Şöyleki, bir kimse bir sabî-i me'zûndan umûr-ı ticaretten veya deyn, vedi'a, âriyet, mudarebe ve gasb gibi ticaret zarûratından bir şey da'va edip de o sabî-i me'zûn dahî 1573. maddede beyan olunduğu vechile ikrar ettiği sûrette an-ikrârın bedel üzerine sulhü müdde'a bih deyn ise bedel-i sulh müdde'a bihin miktarına ve müdde'a bih 'ayn ise bedel-i mezkûr müdde'a bihin kıymetine ve belki gabn-ı yesîr ile ziyâdeye bâliğ olsa bile sahih olur. Birinci ve ikinci sûretlerde sulhde nef' de zarar da bulunmaz. Üçüncü sûrette zarar-ı gayr-ı beyin bulunur.

Amma sulhde zarar-ı beyin bulunur ise –semen-i mebî'in bi-gayr-ı aybin tenzîl ile sulh gibi – bu sulh caiz olmaz (*Bezzâziye*).²

Bu fıkrada “ikrar” ta'bîri ihtirazî değildir. Binâen'aleyh bir kimse sabî-i me'zûndan bir şey da'va edip de sabî-i merkûmun inkârı üzerine müdde'înin beyine-i 'âdilesi bulunsa ber-vech-i bâlâ sulhü sahih olur (*Abdülhalîm*).³

Bu misâl; sabî-i me'zûn, müdde'a 'aleyh olduğuna misâldir.

¹ İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*, VIII, 407.

² Bezzâzi, *el-Camiü'l-Veciz*, VI, 43-44.

³ Abdülhalîm, *Haşiye a le'd-Dürer*, vr. 820.

Sabî-i me'zûn müdde'î olduğu taktirde dahî bu vechile sulhü sahîhdir. Şöyle ki, sabî-i me'zûn birinden alacak da'va edip de ba'zı hakkı üzerine sulh olduğu taktirde bakılır: eğer sabînin beyyinesi olmaz ve hasmın dahî yemin edeceği ma'lûm bulunur ise sulh sahîh olur. Zîra beyyinesi bulunmadığı taktirde husûmet ve yemin kalup, mal ise bunlardan farklıdır. Ve eğer beyyinesi var ise sulh caiz değildir. Zîra bu haldeki sulh, hatt ve tenzîl ve teberru'dur, buna ise sabî-i me'zûn muktedir olamaz ("967" maddenin fikra-i sâniyesine bak.).¹(*Dürer*)²

(Ve sabî-i me'zûn alacağını imhâl ve te'cîl etmek üzere akd-i sulh edebilir.)

Ve sabî-i me'zûn gerek beyyinesi olsun, gerek olmasın ve müdde'a 'aleyh gerek mukırr olsun ve gerek münkir olsun alacağını imhâl ve te'cîl etmek üzere akd-i sulh edebilir. Zîra bu imhâl ve te'cîl a'mâl-i ticaretten olup, sabî-i me'zûn ise umûr-ı ticariyede bâliğ değildir (*Dürer ve Tekmile-i Redd-i Muhtar*).³ Nitekim, bâliğ dahî bu vechile imhâl ve te'cîl eylemek üzere sulh olabileceği "1553" maddede mezkûrdur.

Meselâ sabî-i me'zûn diğlerinden on altın alacak da'va edip de müdde'a 'aleyh dahî ba'de'l-ikrar meblağ-ı mezkûru altı ay sonra vermek üzere sulh olsa sahîh olur.

Bu madde vechile alacağını ihmâl üzerine sulh olabileceği gibi hatt ve tenzîl ile dahî sulhü sahîh olur. Şöyle ki, sabî-i me'zûnun sattığı mebi'de 'ayb-ı kadîm zâhir olup, müşteri hıyâr-ı 'ayb ile reddi mûrad ettiğinde semenin ba'zısını hatt ve tenzîl ile akd-i sulh edebilir (*Hindîyye*).⁴ Amme bilâ-'ayb hatt-ı semen ile sulh caiz olmadığı bâlâda beyân olundu.

Sabî-i me'zûn kaydı ihtirâzî bulunmuştur. Zîra sabî, mahcûr olur ise sulh sahîh olmayıp belki madde-i âtiyede zikr olunduğu vechile onun tarafından baba ya da dede veya vasî sulh olur (*Abdülhalîm*).⁵

(Ve alacağının bir miktarı üzerine sulh oldukça eğer beyyinesi var ise sulhü sahîh olmaz. Ve eğer beyyinesi olmayıp da hasmının yemîn edeceği dahi ma'lûm olur ise sulhü sahîh olur. Ve âhar kimesneden bir mal da'va edip de miktâr-ı kıymeti

¹ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, III, 38.

² Molla Hüsrev, *ed-Dürer*, II, 487.

³ Molla Hüsrev, *ed-Dürer*, II, 487; İbn Âbidînzâde, *Tekmiletü Redd-i'l-muhtar*, XII, 289.

⁴ Komisyon, *el-Fetâval-hindîyye*, IV, 229.

⁵ Abdülhalîm, *Haşiye a le'd-Dürer*, vr. 820.

üzerine sulh olsa sahih olur. Fakat o malın kıymetinden noksân-ı fâhiş üzerine sulh olsa sahih olmaz.)

Ve alacağının bir miktarı üzerine sabî-i me'zûn sulh oldukta eğer alacağımı ispat için beyyinesi var ise sulhü sahih olmaz zîra bu sulhde zarar-ı beyyin vardır. Şu cihetleki müdde'a bihin bir miktarı müdde'a 'aleyhe terk edilmiştir. Ve eğer beyyinesi olmayıp da hasmının yemîn edeceği dahi ma'lûm olur ise sulhü sahih olur. Zîra bu zarar bulunmayıp belki menfa'at vardır. Şu cihetleki mal, yemînden evlâdır. Ve âhar kimesneden bir mal da'va edip de miktâr-ı kıymeti üzerine sulh olsa sahih olur. Vele ki, beyyinesi buluna, yahut müdde'a 'aleyh, mukırr ola. Zîra bu sulh mübadeleyi mutazammım olup, sabî-i me'zûn ise mübâdeleye ve ticârete ehildir. Fakat o malın kıymetinden noksân-ı fâhiş üzerine sulh olsa sahih olmaz. Zîra bu sulhte zarar-ı beyyin vardır.

Su'al: bu sulh mübadele ve ticaret olduğuna ve sabî ve me'zûnun gabn-ı fâhiş bey'i 972. madde şerhinde zikr olunduğu üzere câiz ettiğine nazaran sabî-i me'zûnun ol malın kıymetinden noksan-ı fâhiş ile sulhü caiz olmalı idi. Bey' ile sulh-i mezkûr arasında fark nedir?

2.10.1540. madde

(Bir sabînin da'vasından velîsi sulh oldukta eğer sabîye zarar-ı beyyin yok ise sahih olur. Ve eğer zarar-ı beyyin var ise sahih olmaz.)

Bir sabînin yahut bir vakfin da'vasından baba ve dede gibi o sabînin velîsi yahut vasîsi veyahut o vakfin mütevellîsi mezkûr sabî ya vakfin malı üzerine sulh oldukda bu sulh gerek akarda, gerek menkulde ve gerek bunların gayrısında olsun eğer sabîye ya vakfa zarar-ı beyyin yok ise sulh sahih olur. Ve eğer zarar-ı beyyin var ise sahih olmaz ("58" maddeye bak.).¹ Bi-tarîkil-evlâ küçük kardeş ve vasiyyü'l-ümmün sulhü sahih olmaz (*Tekmile-i Redd-i Muhtar*).²

(Binâen'aleyh bir kimse bir sabîden şu kadar kuruş da'va edip de sabînin parasından vermek üzere pederi sulh oldukta eğer müdde'inin beyyinesi var ise sulh sahih olur. Ve eğer müdde'inin beyyinesi yok ise sulh caiz olmaz.)

¹ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, I, 128.

² İbn Âbidînzâde, *Tekmiletü Redd-i'l-muhtâr*, XII, 289.

Binâen‘aleyh bir kimse bir sabîden veya vakıftan meselâ şu kadar kuruş veyahut bir dükkan da‘va edip de sabînin yahut vakfin parasından vermek üzere pederi yahut vakfin mütevellisi sulh oldukça eğer müdde‘inin beyyinesi var ve bedel-i sulh müdde‘a bihin kıymeti mikdarı yahut gabn-ı yesir ile ziyâde yahut ekall olur ise sulh sahih ve müdde‘i ikame-i beyyine ile tamam-ı hakkını ahza muktedir olmakla şîrâ gibi olur. (Bezzâziyye)¹ Yani şîrâ gabn-ı yesir ile olsa caiz olduğu gibi bu da caiz olur. Ve eğer müdde‘inin beyyine-i âdilesi yok ise sulh caiz olmaz. Velev ki, musâlahun ‘aleyh olan mal,yani bedel-i sulh müdde‘a bihden kıymetçe dûn bulunsun. Zîra bu sulh ile bedel-i sulh bulunan sabînin malı müdde‘iye teberru‘ edilmiş olur.

Müdde‘inin beyyinesi olması üç vechile ma‘lûm olur:

Vech-i evvel: Müdde‘i da‘vasını huzûr-ı hâkimdeşehadet ile ispat etmekle olur. Müdde‘i bi‘l-beyyine ispat-ı müdde‘a ettikten sonra velî veya vasî ber-vech-i bâlâ sulh olsa sulhü sahihtir.

Vech-i sâni: Müdde‘i, şühûdunu velî veya vasî huzûrunda ikâme ve işhâd edip şühûdun sâdık ve gayr-ı müttehem bulunduğu bilinir. Bu takdirde sulh yine sahih olur.

Vech-i sâlis: Velî veya vasî indinde şühûdun huzûr-ı hâkimde şehâdet edecekleri ve şehâdet ettikleri sûrette hâkîm dahî şehâdetlerini kabûl edeceği ma‘lûm olsa sulh yine sahih olur.

Amma şühûdun gayr-ı makbûlü’s-şehâde oldukları veyahut şehâdet etmeyecekleri ma‘lûm bulunur ise sulh sahih değildir (Câmi‘u Ahkâmi’s-Sığâr).²

“Sabînin ya vakfin parasından verilmek üzere” denildi. Zîra velî ya mütevellî ol da‘vadan kendi malı üzerine sulh olsa müdde‘inin beyyinesi olmasa dahî sahih olur. Zîra bu sulhda sabî ve vakfa ber-künâ zarar yoktur. çünkü velî ya mütevellî müberri‘ olarak bedel-i sulh ile sabînin ya vakfin malına mürâca‘at edemez (“1544”maddeye bak.).³ (Bezzâziyye)⁴

¹ Bezzâzi, *el-Camiü'l-Veciz*, VI, 45.

² Ustrûşenî, *Câmi‘u ahkâmi’s-sığâr*, Kahire 1994, II, 67-68.

³ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, IV, 26.

⁴ Bezzâzi, *el-Camiü'l-Veciz*, VI, 45.

(Vasînin âhar kimesne zimmetinde alacağı olup da pederi onun bir miktarını hatt ve tenzîl ile sulh oldukda eğer beyyinesi var ise sahih olmaz ve eğer beyyinesi olmayıp da hasmının yemin edeceği dahî ma'lûm olur ise ol halde sulh sahih olur. Ve sahibinin alacağı kıymetinde bir mal üzerine velîsi sulh olsa sahih olur.)

Vasînin âhar kimesne zimmetinde bir cihetten dolayı meselâ bin kuruş alacağı olup da pederi onun bir miktarını meselâ yüz kuruşunu hat ve tenzîl ile medyûn ile sulh oldukda eğer beyyinesi var yahut medyûn, mukırr yahut deyn mahkûmun bih ise sulhü sahih olmaz ve eğer medyûn mukırr veya beyyinesi olmayıp da hasmının yemin edeceği dahî ma'lûm olur ise ol halde sulh sahih olur.

Velev ki hatt edilen miktar ziyâde olsun. Lâkin bundan sonra pederi yahut ba'de'l-bülûğ sabî, beyyine-i âdileye destres olup da ikâme edecek olduğunda kabul ve sulh nakz olunur (*Ali Efendi ani'l-Hâvî*).¹

Ve sahibinin alacağı kıymetinde yahut gabn-i yesîr ile ondan az kıymetli bir mal üzerine velîsi sulh olsa sahih olur. Velev ki, Müdde'a bihi ispat edecek beyyinesi mevcûd yahut hasm mukırr bulunsun. Zîra bu, sûret-i mu'âvazadır. Velî ve vasî ise mu'âvazaya muktedirler.

(Fakat gabn-ı fâhiş bulunur ise sulhü sahih olmaz.)

Fakat medyûn, mukırr yahut ispat-ı müdde'a edecek beyyine mevcûd bulunduğu halde musâlahun 'aleyh olan malın değerini sabînin alacağından ziyâde noksan olarak ol vechile sulhde gabn-ı fâhiş bulunur ise velînin sulhü sahih olmaz. Zîra bu,teberru' olup sabînin malından teberru' câiz değildir ("58" maddeye bak.).² Fakat bu takdirde gabn-ı yesîr ile sulh câiz ve sahih olur (*Hindiyye*).³ Amma medyûn, mukırr olmadığı gibi velîsinin dahî beyyinesi olmayıp da hasmının yemin edeceği ma'lûm olur ise sulhda gabn-ı fâhiş bulunsa bile sahih olur.

Velî ya vasînin akdinden dolayı olan alacaktan sulh: bundaki alacaktan maksat, velî veyahut vasînin aktinden dolayı olmayan alacaktır. sabînin mûrisi müteveffâdan mevrûs alacak gibi. Amma sabînin âhar zimmetindeki alacağı velîsinin yahu vasîsinin

¹ Çatalcalı Ali Efendi, *Fetâvâ-yı Ali Efendi*, İstanbul 1893, II, 357.

² Ali Haydar Efendi, *a. g. e.*, I, 128.

³ Komisyon, *el- Fetâval-hindiyye*, IV, 229.

mu'amelesinden dolayı ise beyyinesi olsa dahî velî ya vasî bir miktarını hatt ve tenzîl veyahut gabn-ı fâhiş ile sulh olduğunda tarafeyne göre sahih ve iskât edilen miktarın vasî ya velî üzerine zamâmı lâzım olur.

Meselâ sabînin hânesini velîsi bin kuruşa îcâr edip beşyüz kuruştan müste'ciri ibra yahut meblağ-ı mezkûrdan beşyüz kuruşluk bir mal üzerine sulh olsa sahih vesâkıt olan beşyüz kuruşuvelîsi sabîye zâmin olur (*Ankaravî*).¹

Nitekim vasî, meyyitin alacağını sulhen te'cîl ettiğinde o alacak o vasînin aktinden dolayı ise sulh sahih ve vasî peşin olarak o alacağı zâmin olur. Amma matlûb-ı mezkûr o sabînin akdinden dolayı değil ise câiz değildir. Ve inde's-sânî -İmam Ebî Yusuf-te'cîl, bu maddede mezkûr olan tafsîl dâiresinde câiz olur (*Bezzâziye*).²

2.11.1541. madde

(Ale'l-ıtlak sabî ile mecnûn ve ma'tûhun ibrası sahih olmaz.)

Ale'l-ıtlak ya'nî me'zûn ve gayr-ı me'zûn sabî ile mecnûn ve ma'tûhun ibrası sahih olmaz ("957 ve 967" maddelere bak.).³ (*Mecmû'a-i Cedîde*)⁴ bundaki ibradan maksad, ibra-i iskattır. Amma sabî-i me'zûnun ibra-i istifâsı sahihtir.

Müberra, vakt-i ibrada sağır olduğunu ve diğeri ise ibra edenin vakt-i ibrada bâliğ bulunduğunu iddi'a etse söz sığarı iddi'a edenindir. Amma beyine diğerinindir (*Surretü'l-fetâvâ fi'l-ikrâr*).⁵ ("77" maddeye bak.)⁶

Bu madde vechile sağır ve ma'tûhun ibrası sahih değil ise de velî veya vasîleri kendi mu'amelelerinden dolayı hâsıl olan alacaklardan ibra ettiklerinde sahih olup, ibra ettikleri mikdârı zâmin olacakları madde-i ânife şerhinde beyân olunmuştur.(1)

¹ Ankaravî, *Fetâvâ'l- Ankaravî*, Bulak 1281, I, 245-246.

² Bezzâzi, *el-Camiü'l-Veciz*, VI, 45.

³ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, III, 24; Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, III, 38.

⁴ Ali Haydar Efendi, *el-Mecmû'atü'l-cedîde*, s. 20.

⁵ Sakızı, *Surretü'l-fetâvâ*, İstanbul Müftülüğü Ktp. No:314, vr. 297.

⁶ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, I, 164.

2.12.1542. madde

(Husûmete vekâlet, sulhta vekâleti müstelzim olmaz.)

Husûmete vekâlet, sulhta vekâleti müstelzim olmaz. Zîrâ husûmet, sulhun zıddıdır. Bir şey zıddına tenâvül edemez. Nitekim sulha vekâlet husûmete vekâleti dahî müstelzim olmaz (*Mecmu' u'l-Enhur, fil-vekâlet*).¹

(Binâen'aleyh bir kimse âhar kimesneyi da'vasına vekîl edip de o dahî bilâ-izn ol da'vadan sulh olsa sahih ya'nî nâfiz olmaz.)

Binâen'aleyh bir kimse âhar kimesneyi bir şahıs ile olan da'vasına vekîl edip de o vekîl dahî bilâ-izni'l-müvekkil ol da'vadan şahs-i merkûm ile sulh olsa velev ki, mahkemede sulh olsa dahî sulh-i mezkûr sahih ya'nî nâfiz olmaz da da'va hâli üzre kalır. Ve bu sulh fuzûlî olup, bunda 1544. maddedeki ahkâm cârî olur.

Bilâ-izn denilmesiyle işaret olunuyor ki, vekîl bi'l-husûme müvekkili tarafından sulha dahî me'zûn olunca sulhu sahih olur ("1459" Maddeye ve şerhine bak).²

2.13.1543. madde

Kâ'ide : Sulh vekîl tarafından akd olunduğunda bu sulh, eğer mu'âvaza-i iskâtiye ise ya'nî vekîlin sefir-i mahz bulunduğu ukâddan bulunsa bedel-i sulh vekîle lâzım gelmeyip müvekkile lâzım gelir. Zîrâ bu sulh, iskât olup, iskâta ise müvekkile izâfet lâzım ve bunda vekîl sefir-i mahzdır. Binâen'aleyh onun iltizâmı olmadıkça ona nesne lâzım gelmez (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr ve Netâyicü'l-Efkâr*).³

Iskât olan sulhlar şunlardır: Evvelâ; müvekkilin zımmetinde sâbit bulunan deynden 'ayn cinsinden bir miktar üzerine, sâniyen; dem-i amdden, sâlisen; cinâyet fimâ-dûne'n-nefsden, râbi'an; nikahdan vâki' olan sulhlardır.

Bu sulh gerek 'an-ikrâr ya an-sükût olsun vekîl zâmin olmadıkça bedel-i sulh müvekkile lazım gelir. Hâmisen; sulh deynin bir mikdârı üzerine olmayıp da müdde'a bih bir

¹ Dâmâd, *Mecma' u'l- enhur*, III, 310.

² Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, III, 819.

³ İbn Âbidînzâde, *Tekmiletü Reddi'l-muhtâr*, XII, 318; Kadızâde, *Neta'icu'l-efkâr*, Bulak 1317, VII, 38.

(1) وكذا المتولي لو إبرأ المشتري من الثمن يصح عندهم، جامع الفصولين.

maldan diğler mal üzerine an-inkâr olur ise müdde‘a bih ile bedel-i sulh gerek ikisi de ‘ayn ve gerek ikisi de muhtelifü‘l-cins deyn olsun bedel-i sulh müvekkile lazım gelir. Zîrâ sulh an-inkâr iskât hakkı tazammum eder.(*Kifâye*)¹

Bu sulh eğer mübâdele ve mu‘âraza-i mâliye ise vekîl akdi nefesine muzâf kılınca bedel-i sulh vekîl üzerine lazım gelir. Zîrâ bu sulh bey‘ gibi olup, akd-i bey‘de hukûk mübâşire râci‘ olduğu misillü akd-i bey‘ menziline bulunan bu sulhta dahî hukûk-ı akd mübâşire râci‘ olur. Sonra vekîl de müvekkile rücû‘ eder (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).² Amma vekîl akdi müvekkile muzâf kılar ise bedel-i sulh, yine müvekkile lazım gelir.

(Bir kimse kendi da‘vasından sulh olmak üzere diğlerini tevkîl edip de o dahî bi‘l-vekkâle sulh oldukda musâlahun aleyh müvekkil üzerine lazım gelir.)

Şöyleki, bir kimse ya‘ni medyûn kendi aleyhine ikame olunan da‘vasından müdde‘i ile sulh olmak üzere diğlerini tevkîl edip de o dahî bi‘l-vekkâle bir badel üzerine sulh oldukda musâlahun aleyh müvekkil üzerine lazım gelir.

Eğer sulh mu‘avazaya muhtemel değıl ise, deynin bir miktarı üzerine sulh gibi. Bu sulh gerek an-inkâr ya an-sükût olsun.(1) zîrâ ânifen zikr olunduğu üzere sulh-i mezkûr iskat-ı mahz olup vekîl bunda sefir ve mu‘teberdir (*Mecme‘u‘l-Enhur ve Dürr-i Muhtâr*).³

(Vekil onunla mu‘âhaze ve mutâleb olmaz.)

Vekil onunla ya‘ni musâlahun aleyh ile mu‘âhaze ve mutâleb olmaz (“1462”maddeye bak.).⁴ Fakat bu taktirde vekîl bedel-i sulhü kendiliğinden i‘tâ etse sahih ve müvekkile rücû‘ eder. Zîrâ sulh ile emr, zamân ile emirdir (*Abdülhalîm*).⁵

(Meğer ki vekîl, musâlahun aleyhe zâmin ola. O halde vekîl kefâleti hasebiyle mu‘âhaze olunur.)

Meğer ki vekîl, musâlahun aleyhe zâmin ola. O halde vekîl kefâleti hasebiyle musâlahun aleyh ile mu‘âhaze olunur. Ve bedel-i sulh, kefâleti hasebiyle vekîlden dahî

¹ Kurlânî, *el-Kifâye şerhü‘l-Hidâye*, vr. 446.

² İbn Âbidînzâde, *Tekmiletü Redd-i‘l-muhtâr*, XII, 319.

³ Dâmâd, *Mecma‘u‘l- enhur*, III, 432; Haskefî, *ed-Dürru‘l-muhtâr*, Beyrut 1994, VIII, 408.

⁴ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, III, 864.

⁵ Abdülhalîm, *Haşîye a le‘d-Dürer*, vr. 827.

(1) وكذا إذا صالح عن إقرار أو سكوت أو إنكار في دم العمد .

alınır (634.maddeye bak.).¹ o da müvekkiline rucû' eder. Veleve ki, müvekkilinin emri bulunmaksızın zâmin olsun, çünkü bilâ-emir sulh dahî caiz olduğu cihetle sulhda emrin faydası olmak lazım gelip, bu da sulh ile emir, bedel-i sulhun edâsıyla emri mutazammın olmasından ibârettir (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).²

(Ve bir de vekîl an-ikrâr bir maldan mal üzerine sulh olup da sulhü nefesine muzâf kılar ise ol vakit vekîl mu'âhaze olunur. Ya'ni bedel-i sulh, ondan alınır. O dahî müvekkile rücu' eder.)

Ve bir de sulh, bey' gibi olur, ya'ni vekîl bi's-sulh an-ikrâr bir maldan diğer mal üzerine ve meselâ on altın alacaktan elli mecîdiye üzerine yahut bir kısraftan diğer bir kısrağa üzerine sulh olup da sulhü nefesine muzâf kılar ise ol vakit vekîl mu'âhaze olunur. Ya'ni bedel-i sulh, ondan alınır. Zîrâ bu sulh, mu'âvazât-ı mâliyeden olup, mu'âvazât-ı mâliye ise hukûk-ı akd vekîle râci' olur (*Zeylâi*)³ ("1461"maddeye bak.)⁴. O dahî bedel-i sulh ile müvekkile rücu' eder.

Amma sulhü müvekkile muzâf kılar ise bedel-i sulh, vekîle değil müvekkile lazım geleceği gibi bu sulh, an-ikrâr olur ise bedel-i sulh, vekîle lazım gelmez. Sulh, gerek an-mâlin bi-mâl ve gerek sâir sûretle olsun ve ister dem-i amdden veya deynden ve ister gayrdan olsun. Zîrâ bu sulh, müdde'a 'aleyh cânibinden fedâ-i yemîn ve kat'-ı nizâd'dır. Bu ise müvekkile 'âiddir, vekîle değil (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).⁵

Hulâsa, bedel-i sulh müvekkile iki sûrette lâzım gelir:

Birincisi ; sulh mu'âvazât-ı iskâtiyeden olur ise ki, bu da dört vechile olacağı ânifen zikr olundu.

İkincisi ; sulh mu'âvazât-ı mâliyeden olup da vekîl akd-i sulhü müvekkile muzâf ise.

Ve bedel-i sulh vekîle iki sûretle lâzım gelir:

Birincisi ; mu'âvazât-ı iskâtiyede vekîl bedel-i sulha kefil olur ise.

¹ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, II, 57

² İbn Âbidînzâde, *Tekmiletü Reddi'l-muhtâr*, XII, 319.

³ Zeylâ'i, *Tebyînü'l-hakâik fi şerhi Kenzi'd-dekâik*, V, 31.

⁴ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, III, 854.

⁵ İbn Âbidînzâde, *Tekmiletü Reddi'l-muhtâr*, XII, 319.

İkincisi ; mu'âvazât-ı mâliyyede vekîl sulhü nefesine muzâf kılar ise. Şöyleki, vekîl “da'vadan benim ile şu kadara musâlaha et ” deyip de o da etse, bu sulh vekîl üzerine nâfiz olur ve bedel-i sulhü kendisine vermesi lâzım gelir. Sonra da o müvekkiline rücu' eder (*Hâniye*).¹

(Meselâ vekîl bi'l-vekâle şu kadar kuruş üzerine sulh oldukda ol meblağı müvekkilin vermesi lâzım gelir. Vekîl ondan mes'ûl olmaz. Fakat sen şu kadar kuruş üzerine sulh ol, ben kefilim demiş ise ol halde bu akçe vekîlden alınır. O dahî müvekkiline rücu' eder.)

Meselâ vekîl müvekkilinin deyni olan bin kuruştan bi'l-vekâle şu kadar meselâ beşyüz kuruş üzerine dâ'in ile sulh oldukta ol meblağı -beşyüz kuruşu- müvekkilin dâiyine vermesi lâzım gelir. Vekîl ondan ya'ni bedel-i sulh olan mezkûr beşyüz kuruştan mes'ûl ve mutâleb olmaz. Fakat vekîl dâiyine sen falanın da'vasından şu kadar kuruş üzerine sulh ol, ben bedel-i sulha kefilim demiş ise ve dâyin dahî vekîl ile böylece sulh olsa ol halde bu akçe -beşyüz kuruş- kefâleti hasebiyle vekîlden alınır. O dahî 657.maddeye mebnî müvekkiline rücu' eder.

(Ve bir de an-ikrâr maldan mal üzerine sulh vaki' olup da vekîl, “sen falanın da'vasından benimle sulh ol” diyerek akd-i sulh etmiş ise bey' hükmünde olduğu cihetle bu sûrette dahî bedel-i sulh vekîlden alınır. O dahî müvekkiline rücu' eder.)

Ve bir de an-ikrâr müdde'a bih olan bir maldan diğer bir mal üzerine sulh vaki' olup da vekîl, “sen falanın da'vasından benimle sulh ol” diyerek ta'bîr-i âharla akdi nefesine bi'l-izâfe akd-i sulh etmiş ise bey' hükmünde ve bey'de hukûk-ı akd âkide râci' olduğu cihetle bu sûrette dahî bedel-i sulh vekîlden alınır. Zîrâ bu vekîl, vekîl bi's-şirâ menziline bulunmuştur. O dahî müvekkiline rücu' eder. Ve vekîl bi's-sulh akdi müvekkiline muzâf kılar ise bedel-i sulh dahî müvekkiline lâzım gelir (*Mecme'u'l-Enhur ve Hâniye*).²

¹ Kâdîhân, *el-Fetâva'l-Hâniyye*, III, 85.

² Dâmâd, *Mecme'u'l-Enhur*, III, 432; Kâdîhân, *el-Fetâva'l-Hâniyye*, III, 86.

2.14.1544. madde

(İki kişi beyninde olan da‘vadan âhar bir kimesne fuzûlî olarak ya‘nî bilâ-emr sulh oldukda)

İki kişi beyninde olan da‘vadan âkil ve bâliğ olan âhar bir kimesne fuzûlî olarak ya‘nî bilâ-emri'l-müdde‘a ‘aleyh(1) mu‘avazaya haml edilemeyecek bir sulh ile sulh oldukda bunda iki vecih vardır:

Vech-i evvel: O fuzûlî, sulhu eğer nefesine muzâf kılar ve meselâ “falan ile olan da‘vadan benimle bin kuruşa sulh ol” deyip de o da sulh olur ise sulh sahihtir. Ve zâmin olmasa ve bedel-i sulhu kendi malına ya zimmetine muzâf kılmasa bile bedel-i sulh o

fuzûliye lâzım gelir. Zîra fuzûlî sulhu nefesine muzaf kılmasıyla üzerine nâfiz ve müdde‘a ‘aleyhden ıskât-ı yemîn mukâbelesinde bedel-i sulhuiltizam eylemiş olur. O fuzûlî bedel-i sulh ile müdde‘a ‘aleyhe rücû‘ edemez. Eğer emriyle değil ise (*Hâniye ve Redd-i Muhtâr*).¹

Vech-i Sâni: O fuzûlî, akd-i sulhu eğer müdde‘a ‘aleyhe muzâf kılar ise ya‘nî “falan ile olan da‘vadan onun ile sulh ol” der ise bu taktirde beş sûret vardır. Dört sûrette sulh lâzım, beşinci sûrette mevkûf olur. Vech-i hasr şudur ki; fuzûlî bedel-i sulhu ya ya zâmin olur, ya olmaz. Zâmin olmayınca sulhu ya malına muzâf kılar ya kılmaz. Kılmayınca ya nakit ya uruza işaret eder veya etmez. Etmeyince ya ivazı teslim eyler ya etmez (*Redd-i Muhtâr*).² bunların her biri ber-vech-i âtî îzâh olunur.

Fuzûlînin sulhu nefesine ya müdde‘a ‘aleyhe muzâf kılması sûretiyle ânifen zikr edildi.

Fakat fuzûlî müdde‘îye: “falan ile da‘vâdan bin kuruşa seninle sulh oldum” dediğinde ba‘zı fukahâya göre vech-i evvel kabîlinden olarak bu sözle sulh, fuzûlî üzerine nâfiz ve bedel-i sulh her halde kendi üzerine lâzım olur.

¹ Kâdîhân, *el-Fetâva'l-Hâniyye*, III, 84; İbn Âbidîn, *Reddû'l-muhtâr*, VIII, 415.

² İbn Âbidîn, *Reddû'l-muhtâr*, VIII, 415.

(1) “ Bilâ-emr” denildi. Zîrâ emir ile olur ise o kimesne müdde‘a ‘aleyhin vekîli ve 1543. maddenin hükmü câri olur

Ve ba‘zı fukâhaya göre vech-i sâni kabîlinden olarak bunda dahî tafsîlât-ı âtiye cârî olur (*Hâniye*).¹

(Eğer bedel-i sulha zâmin olur ise)

Suret-i mezkûrenin birincisi: O fuzûlî eğer bedel-i sulha zâmin olur ise meselâ “ falan ile olan da‘vândan onunla bin kuruşa sulh ol, meblağ-ı mezkûru benim zâmin olmaklığım üzre” dese de kabûl etse sulh tamâm ve sahîh olur. Zîrâ bu sûrette müdde‘a ‘aleyh için hasıl olan ancak berâ‘et olmakla müdde‘a ‘aleyh kendi berâ‘etini kendisi tahsîl edebileceği gibi onun berâ‘etini ecnebî dahî tahsîl edebilir. Bu sûrette bedel-i sulh, fuzûlî üzerine akdi sebebiyle lâzım gelmese bile –zîrâ sefîrdir-zamânı sebebiyle lâzım gelir (*Zeylâ ve Hidâye*).² Bu fuzûlî bilâ-emir zâmin olduğu bedel-i sulhda müteberri‘ olup, müdde‘a ‘aleyhe mürâca‘at edemez. Amma emriyle zâmin olur ise müteberri‘ olmaz. Ve musâlih fuzûlî müdde‘â bihe müdâhale edemeyip ya‘nî “ bedel-i sulhu ben verdiğim cihetle müdde‘â bih benimdir” diyemeyip müdde‘â bih-i mezkûr kimin yedinde ise yine onun olur. Zîrâ bu sulhun tahsîsi bi-tarîkı‘l-ıskâtıdır (*Hidâye ve Kifâye ve Zeylâ‘î*).³ Müdde‘a ‘aleyhin mukırr ya münkir olması sûretlerinde bir fark olmayup fuzûlî iki sûrette dahî müdde‘â bihe müdâhale edemez (*Hidâye*).⁴ Fuzûlînin bu sûrette bedel-i sulh ile mu‘ahaze olunması kefâlet ile –bu zamân-ı kefâletten ma‘dûd-değildir.

Zîrâ kefâlet, ancak asîl üzerine malın vücûbundan sonra olabilip halbuki müdde‘a ‘aleyh münkir olunca onun üzerine nesne lâzım gelmez (*Hâniye*).⁵ (7)

¹ Kâdîhân, *el-Fetâva‘l-Hâniyye*, III, 85.

² Zeylâ‘î, *Tebyînü‘l-hakâik fi şerhi Kenzi‘d-dekaik*, V, 40; Merğîmânî, *el-Hidâye*, VI, 145.

³ Merğîmânî, *el-Hidâye*, VI, 145; Kurlânî, *el-Kifâye şerhü‘l-Hidâye*, vr. 446; Zeylâ‘î, *Tebyînü‘l-hakâik fi şerhi Kenzi‘d-dekaik*, V, 41.

⁴ Merğîmânî, *el-Hidâye*, VI, 145.

⁵ Kâdîhân, *el-Fetâva‘l-Hâniyye*, III, 85.

(Yahut benim falan malım üzerine diye bedel-i sulhu kendi malına muzâf kılar ise)

İkincisi, yahut fuzûlî bedel-i sulha zâmin olmayıp da benim falan malım meselâ şu bin kuruşum ya şu atım üzerine sulh oldum diye bedel-i sulhu kendi malına ya'nî nefesine izâfe ettiği mala muzâf kılar ise sulh sahîh olur.

Zîrâ musâlih-i fuzûlî, vaktâ ki, sulhu malına muzâf kıldı, onun teslimini iltizam eylemiş ve teslim-i bedele dahî muktedir olmakla sulh sahîh ve teslim-i bedel-i sulh lâzım olur (*Hidâye ve Mecme 'u'l-Enhur ve Zeylâi*).¹

(Veyahut şu meblağ yahut şu sâ'at üzerine diye meydanda olan nukûda veya 'urûza işâret eder ise)

Üçüncüsü, veyahut zâmin olmaz ve bedel-i sulhu "benim malım" ibâresiyle kendi malına da muzâf kılmaz da şu meblağ yahut şu sâ'at üzerine diye meydanda ve kendi mülkü nukûda veya 'urûza işâret eder ise sulh sahîh olur. Zîrâ müşârun ileyh olan bedel-i sulh kendi malı olmak şartıyla teslim için ta'ayyün edip bununla sulh tamam olur. (*Mecme 'u'l-Enhur*)² İkinci ve üçüncü sûretler arasındaki fark şudur ki, fuzûlî ikincide sulhu, nefesine nisbet ettiği malına muzâf kıldığı halde üçüncüde bedel-i sulh hadd-i zâtında kendi malı olup fakat akd-i sulh esnâsında nefesine nisbet eylememiştir. Bu, şâyân-ı ehemmiyet bir fark olmamakla Zeylâ'î bunları bir sûret sayarakcümlesini sûret 'addediior.

(Yahut zâmin olmayıp kendi malına izâfe veya işâret dahî etmeyip de ale'l-ıtlâk " şu kadar kuruş üzerine sulh oldum" der ve ol mikdâr meblağı teslim eder ise)

Dördüncüsü, yahut zâmin olmayıp kendi malına ya'nî nefesine muzâf kıldığı mala izâfe veya işâret dahî etmeyip de ale'l-ıtlâk " şu kadar kuruş üzerine sulh oldum" der ve ol mikdâr meblağı teslim eder ise sulh sahîh olur. Zîrâ bedel-i sulhun teslimi bedel-i mezkûrun müdde'îye sâlim kalmasını mücib ve husûl-i maksûddan dolayı tamâmiyyet-i

¹ Merğînânî, *el-Hidâye*, VI, 147; Dâmâd, *Mecma 'u'l- enhur*, III, 432; Zeylâ'î, *Tebyînu'l-hakâik fi şerhi Kenzi'd-dekaik*, V, 41.

² Dâmâd, *Mecma 'u'l- enhur*, III, 432.

akdi müstelzim olur. Ve bu sûret, zamânın ve sulhu nefesine izâfetin fevkinde bir sulh olur (*Mecme'u'l-Enhur ve Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).¹

Şu mevâzi'de müdde'î için 'ivaz hâsıl olunca rızâsı tamam ve müdde'a 'aleyh dahî berî olup, fuzûlî-i musâlih için musâlahun 'anhtannesne yoktur.

Lüzûm –ı teslîm, sûret-i rabi'aya hasr edilmesinden müstefâd olur ki, ikinci ve üçüncü sûretlerde teslîm-i bedel-i sulh, sıhhat ve tamâmiyyet-i sulhta şart olmayıp teslîm etmese bile sulh sahîh ve teslîme mecbûr olur (*Abdülhalîm*).²

(İşbu dört sûrette dahî sulh sahîh ve ol kimesne müberri' olur)

İşbu dört sûrette dahî sulh sahîh ve ol fuzûlî olan kimesne müberri' olur. Zîrâ bilâ-emri'l-müdde'a 'aleyh bu mu'ameleyi yapmıştır (*Mecme'u'l-Enhur ve Dürr-i Müntekâ*).³

Şerhan zikr olunduğu gibi bu maddedeki fuzûlîden maksûd, teberru'a ehil ya'nî âkil ve bâliğ bulunan fuzûlîdir. Zîrâ fuzûlî teberru'a ehil olmadığı sûrette –fuzûlî sabî-i me'zûn ya gayr-ı me'zûn olmak gibi- sulh sahîh olmaz.

Ve da'va hâli üzre kalır ("967" maddeye bak.).⁴

Tetimme: Verese yedinde bulunan bir akarda bir kimse bir hakkı iddi'a ve bu da'vasını birkaç vâris muvâcehesinde ikâme edip bu esnâda ba'zı verese gâ'ib bulunsa da müdde'î verese-i hâzıra ile bir mal üzerine cümle hakkında sulh olsa câiz ve verese-i hâzıra bu sulhta şürekâsı hakkında müberri' olur. Fakat verese-i hâzıra müdde'înin hakkı bi'l-hâssa vâris-i musâlih için olmak ve diğerleri için olmamak üzere sulh olsalar bu da câizdir.

Bedel-i sulhun selâmetinden fuzûlî-i merkûmun mes'ûliyyeti: Fuzûlî-i âkil ve bâliğ böyle sulh olduktan sonra bedel-i sulh bi'l-istihkâk zabt olunduğu yahut züyûf çıktığı

¹ Dâmâd, *Mecma'u'l- enhur*, III, 432; İbn Âbidînzâde, *Tekmiletü Reddi'l-muhtâr*, XII, 319.

² Abdülhalîm, *Haşiye a le'd-Dürer*, vr. 827.

³ Dâmâd, *Mecma'u'l- enhur*, III, 432; Haskefî, *ed-Dürrü'l-müntekâ*, III, 432-433.

⁴ Ali Haydar Efendî, *a.g.e.*, III, 38.

takdîrde fuzûlî -i merkûm bedel-i sulh ile mutâleb olur. Zîrâ zamân ile iltizâm eylemiş olduğu cihetle zimmetinden deyn olur. Amma vücûh ve suver-i selâse-i bâkiyede mutalebe olunamaz. Zîrâ musâlih, şey-i mu'ayyenin teslimini teberru'an mültezim olup, başka maldan îfâyaya müte'ahhid olmadığı cihetle başka mal lâzım gelmez. Çünkü iyilik edene kötülük edilmez. Fakat müdde'î da'vâsına rücu' edebilir. Zîrâ meccânen terk-i hakka râzı olmamıştır (*Zeylâi ve Ebussu'ûd*).¹

(Ve eğer dördüncü sûrette ya'nî itlâk sûretinde bedel-i sulhu teslim etmez ise müdde'â 'alehin icâzetine mevkûf olup, eğer mücîz olur ise sahîh ve bedel-i sulh müdde'â 'aleh üzerine lâzım olur. Ve eğer mücîz olmaz ise bâtil olur.)

Beşincisi, ve eğer dördüncü sûrette ya'nî itlâk sûretinde ya'nî adem-i zamân ve adem-i izâfet ve adem-i işaret takdîrinde bedel-i sulhu teslim etmez ise müdde'â 'alehin icâzetine mevkûf olup, eğer müdde'a 'aleyh sulhu mücîz olur ise sahîh olur.

Zîrâ icâzet-i lâhika ibtidâ'en tevkîl menziline ve tevkîldeki hüküm dahî bu merkezdedir (*Şibli*).²

Ve bedel-i sulh müdde'â 'aleh üzerine lâzım olur. Zîrâ müdde'a 'aleyh bu bedeli ihtiyârıyla iltizâm eylemiştir. Ve ecebî-i fuzûlî aradan çıkıp ona nesne lâzım gelmez. Ve eğer müdde'a 'aleyh sulhu mücîz olmaz ise bâtil olur.

Müdde'a 'aleyhin mukırr veya münkir ve bedel-i sulhun 'ayn ya deyn olması müsâvîdir. Zîrâ musâlih, bedel-i sulhu nefesine ya malına muzâf kılmadığı gibi zâmin dahi olmamakla bedel-i mezkûr onun üzerine lâzım gelmediği misillü fuzûlînin müdde'â 'aleh üzerine ber-günâ velâyeti olmadığından müdde'â 'aleh üzerine îcâbı dahi gayr-ı mümkün ve müdde'înin bilâ-ivaz sukût-ı hakkı rızâsına muhalif olduğuna mebnî bu sulh mevkûf oldu (*Kifâye ve Hâniye ve Mecme'u'l-Enhur*).³

¹ Zeylâ'i, *Tebyinü'l-hakâik fi şerhi Kenzi'd-dekaik*, V, 41; Ebussu'ûd, *Ma'rûzât*, vr. 31.

² Şibli, *Şerhu'l-Muğni*, İstanbul Müftülüğü Ktp. No: 371, vr. 53-54.

³ Kurlânî, *el-Kifâye şerhü'l-Hidâye*, vr. 446; Kâdîhân, *el-Fetâva'l-Hâniyye*, III, 86; Dâmâd, *Mecma'u'l- enhur*, III, 433.

(Da'vâ hâli üzre kalır.)

Da'vâ hâli üzre kalır. Zîrâ Mecelle'nin 52. maddesi hükmünce bir şey bâtil olduğunda onun zımındaki şey dahî bâtil olur.

BÂB-I SÂNÎ

Musâlahun 'aleyh ile Musâlahun 'anhın ba'zı ahvâl ve şurûtu beyânındadır.

2.15.1545. madde

Sulh hangi akde karîb ise ona hamli lâzım ve sulhda dahî o akdın şerâ'iti bulunmak lâbüddür. Zîrâ âkılın tasarrufu bi-kaderi'l-imbân tashîh edilmelidir (*Bahr ve Abdülhalîm*).¹ ("60" maddeye bak.)²

(Musâlahun 'aleyh 'ayn ise mebi' hükmünde ve eğer deyn ise semen hükmünde olur.)

Binâen'aleyh Musâlahun 'aleyh ma'lûm akar, urûz, mekîl veya mevzûn-ı mu'ayyen gibi 'ayn ise akd-i vâki', bey', ve bunlar mebi' hükmünde ve eğer musâlahun 'aleyh gayr-ı mu'ayyen mekîl, mevzûn, altın ve gümüş gibi deyn ise kezâlik akd-i vâki' bey' ve bunlar semen ve musâlahun 'aleyh menfa'at ise akd-i sulh icâre hümünde olur. Şu halde semeni mebi'in peşin ve mü'eccel olması câiz olduğu gibi bedel-i sulhun dahî peşin ve mü'eccel olması câizdir (*Bezzâziyye*).³ bu cihetle sulh ba'zen bey' ve ba'zen icâre olur.

Fakat 'ukûd-ı ma'lûmenin hiç birine haml ve ircâ'ı mümkün olamayan sulh dahî vardır: İki taraftan ikâme olunan cinâyet-i 'amd da'vâsından, o da'vâlardan tarafeyn vaz geçmek üzere sulh gibi (*Abdülhalîm*).⁴ şu halde sulh, ircâ' olunacak akd i'tibâriyle üç nevi'dir.

1-Bey' olur.

2-İcâre olur

¹ İbn Nüceym, *el-Bahru'r-râik*, VII, 435; Abdülhalîm, *Haşiye a le'd-Dürer*, vr. 819.

² A.H.Efendi, a.g.e., I, 132.

³ Bezzâzi, *el-Camiü'l-Veciz*, VI, 30-31.

⁴ Abdülhalîm, *Haşiye a le'd-Dürer*, vr. 820.

3-Bunlardan hâriç bir akd-i mahsûs olur.

(Binâen‘aleyh bey‘de mebi‘ yahut semen olmağa sâlih olan şey sulhta bedel-i sulh olmağa dahî sâlih olur.)

Binâen‘aleyh bey‘de mebi‘ yahut semen olmağa sâlih olan her şey sulhta bedel-i sulh olmağa dahî sâlih olur. Bu cihetle urûz, akâr, mu‘ayyen melîkât ve mevzûnât mebi‘ olmağa sâlih olduğu gibi bedel-i sulh dahî olabilir.

Amma bey‘de mebi‘ olmağa sâlih olmayan ba‘zı şeyler vardır ki, bedel-i sulh olmağa sâlih olur. Şöyle ki,1547. maddede beyân olunduğu üzere bir kimse diğer kimsenin yedinde bulunan hânedan ve ol kimesne dahî onun yedinde bahçeden bir hak da‘vâ edip de ikisi dahî ta‘yîn-i müdde‘a etmeksizin da‘vâlarından vaz geçmek üzere vâki‘ olan sulhda hak, ma‘lûm olmadığına mebnî 203. maddede zikr olunduğu üzere mebi‘ olamaz iken bedel-i sulh oldu.

Ve kezâlik bey‘de mebi‘ olmağa sâlih olmayan ba‘zı şeyleri vardır ki, bedel-i sulh olmağa dahî sâlih değildir. Madde-i âtiye şerhinde zikr olunacağı üzere lâşe ve hür olan benî âdem mebi‘ ve bedel-i sulh olmağa sâlih değildir.

Ve yine bu cihetle şu kadar kuruş, gayr-ı mu‘ayyen, gayr-ı muşârun ileyh şu kadar kile mekîlât semen-i mebi‘ olmağa sâlih olduğu gibi bedel-i sulh dahî olabilir. Amma bey ‘de semen-i mebi‘ olmağa sâlih olmayan şeylerin ba‘zıları dahî bedel-i sulh olmağa sâlihtir (“1547” maddeye bak).¹

2.16.1546. madde

(Musâlahun ‘aleyh, musâlihın mal ve mülkü olmak şarttır.)

Musâlahun ‘aleyh, musâlihın mal ve mülkü olmak şarttır. Ta‘biri âharla musâlahun ‘aleyh iki şartı hâiz bulunmaktadır:

Birincisi ; mal ve mülk olmalıdır. Binâen‘aleyh lâşe ve hür olan benî âdem gibi mal olmayan bir şey bedel-i sulh kılınır ise sulh, sahih olmaz.

¹ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, IV, 32.

“Mülk” denilmekle menfa‘ate dahî şâmil oldu. Çünkü musâlahun ‘aleyh mal olabileceği gibi menfa‘at dahî olabilir ve mu‘ayyen hayvana vakt-i mu‘ayyende rükûb, mu‘ayyen arâziyi vakt-i mu‘ayyende zirâ‘at ve mu‘ayyen hânedede vakt-i ma‘lûmda sükna gibi (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).¹

İkincisi ; o mal ve mülk musâlihînin olmalıdır.

(Binâen‘aleyh musâlih başka bir kimsenin malını bedel-i sulh olarak verse sulhu sahîh olmaz.)

Binâen‘aleyh musâlih başka bir kimsenin ta‘yin ile müte‘ayyen ve ‘ayn olan malını bedel-i sulh olarak verse sulhu sahîh olmaz (“96” maddeye bak).² Meselâ müdde‘â ‘aleyh üstûr üzerine sulh olsa sahîh olmaz.⁽¹⁾ fakat o kimesne mücîz olur ise sulh sıhhate inkılâb ve mezkûr üsturun kıymetini o kimesne müdde‘â ‘aleyhten ahz eder.

Amma başka kimesnenin malı olan musâlahun ‘aleyh, ‘ayn olmayıpta deyn olur ise yahut ta‘yin ile müte‘ayyen olmayan ‘ayn, ya‘ni altın ve gümüş olsa, o kimesne mücîz olmasa bile sulh sahîh olur. Ve musâlahun ‘aleyhin mislini musâlih tarafından müdde‘îye verilmek lâzım gelir (1548. madde şerhine bak.).³

Musâlahun ‘anhe âid şartlar dahî 1534. madde şerhinde beyân edilmişidi.

2.17.1547. madde

(Gerek musâlahun ‘aleyh ve gerek musâlahun ‘anh kabz ve teslîme muhtâc ise ma‘lûm olması lâzımdır.)

Gerek musâlahun ‘aleyh ve gerek musâlahun ‘anh ikisinde kabz ve teslîme muhtâc ise yalnız onun evvelâ ma‘lûm, sâniyen makdûru‘t-teslîm, sâlisen teslîmi gayr-ı muzırr olması lâzımdır. Zîrâ bedelin cehâleti bâ‘is-i nizâ‘dır (*Mecme‘u‘l-Enhur ve Kifâye*).⁴

¹ İbn Âbidînzâde, *Tekmiletü Reddi‘l-muhtâr*, XII, 290.

² Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, I, 199.

³ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, IV, 36.

⁴ Dâmâd, *Mecma‘u‘l- enhur*, III, 423-424; Kurlânî, *el-Kifâye şerhü‘l-Hidâye*, vr. 442.

(1) Nitekim, 1550. maddede zikr olunduğu üzere bedel-i sulh bi‘l-istihkâk zabt edilse sulh batıl olur.

Bu cihetle bedel-i sulh mechûl yahut firâri hayvan ve denizdeki balık ve havadaki kuş gibi gayr-ı makdûrat-teslîm ve bir hânenin direği ve bir paltonun kolu gibi teslîmi muzır olur ise sulh sahîh olmaz (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).¹

Yine bu cihetle musâlahun ‘anh, muhtâc-ı teslîm ve tesellüm iken mechûl olur ise sulh caiz olmaz. Şöyle ki müdde‘î bir hânenin bir hak da‘va edip de neden ibâret edildiğini beyân ve müdde‘â ‘aleyh teslîm etmemiş iken müdde‘â ‘aleyh şu kadar kuruş bedel-i sulh vermek ve müdde‘î dahî o hakkı müdde‘â ‘aleyhe i‘tâ eylemek üzere sulh olsalar sahîh olmaz (*Hâniye*).²

Keyfiyyet-i Ma‘lûmiyet: Musâlahun ‘aleyh ile musâlahun ‘anhın keyfiyyet-i ma‘lûmiyetleri ber-vech-i âti îzâh olunur, şöyle ki:

Musâlahun ‘aleyh, meydânda mevcûd ise ona işâret olunur. Bu sûrette mikdâr ve vasfının beyânı şart değildir. Velez ki, musâlahun ‘aleyh altın ve gümüş olsun. Ve nakdeynden olan bedel-i sulha işâret olunsa bile akâr müşârun ileyhe ta‘alluk etmez (“243”maddeye ve şerhine bak.).³

Ve bedel-i sulh naktin gayr-ı ise akd müşârun ileyhe ta‘alluk eder. Meselâ bir hâne da‘vâsından şu yığın buğday üzerine sulh vukû‘ bulduğunda o yığın buğdayın mikdârı ya‘ni kile edildiği ma‘lûm olmasa bile sulh sahîh olduğu gibi akd o yığın buğdaya ta‘alluk edeceği cihetle musâlih o yığın buğdayı alıkoyup da mislinden ol mikdârını vermeğe salâhiyeti yoktur (*Bezzâziye*).⁴

Ve meydanda mevcûd olmadığı takdirde sulhda bedel i‘tibâriyle beş vecih vardır:

Vech-i evvel; bedel-i sulh altın ve gümüş olur. Ve bu sûrette altın diye cinsini ve şu kadar diye mikdârını beyân etmek lâzımdır. Lâkin ecelin beyânı lâzım gelmez ise de beyân edildiğinde ecel dahî lâzım olur (*Bezzâziye*).⁵ amma vasf-ı nakdeynin beyânı lâzım değildir. Zîrâ nâsın mu‘âmelâtı beyân-ı vasıftan muğnî olarak nakd-i gâlibe masrûf olur. Ya‘ni vasfı ne tür altın olduğu beyân olunmaksızın “şu kadar altın” diye

¹ İbn Âbidînzâde, *Tekmiletü Reddi'l-muhtâr*, XII, 290-291.

² Kâdihân, *el-Fetâva'l-Hâniyye*, III, 85.

³ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, I, 390.

⁴ Bezzâzi, *el-Camiü'l-Veciz*, VI, 30.

⁵ Bezzâzi, *el-Camiü'l-Veciz*, VI, 30.

bedel-i sulh ta'yîn kılınsa o bedelde ne türlü altın mütedâvil ise akd-i sulh ona masrûf olur. Gümüşte dahî hüküm böyledir.

O beldede mütenevvi' altın mütedâvil olunca o beldede hangi altın revâcda gâlib ise ona masrûf olur (*Abdülhâlîm ve Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).¹

Vech-i sâni; bedel-i sulh haml ve me'ûneti bulunmayan mekîl veya mevzûn olur. Bu sûrette kadr ve sıfatın beyânı lâzımdır. Zîrâ bunlar, a'lâ, ednâ ve evsat olabileceğinden bunun beyânı iktizâ etti.

Vech-i sâlis; bedel-i sulh, haml ve me'ûneti bulunan mekîl veya mevzûn olur. Bu takdîrde kadrin ve sıfatın ve mekân-ı teslîmin inde'l-İmâmi'l-A'zam beyânı lâzımdır ve akd-i müsemmâya ta'alluk eder. Vech-i râbi'; bedel-i sulh sevbi olur. Bu sûrette zirâ'ının ve sıfatının ve ecelinin zikri lâzımdır.⁽¹⁾Vech-i hâmis; bedel-i sulh hayvan olur. Bu sûrette hayvanın ma'lûm olması lâzımdır.⁽²⁾

(Ve eğer kabz ve teslîme muhtâc değil ise ma'lûm olması şart değildir.)

Ve eğer musâlahun 'aleyh ve musâlahun 'anh kabz ve teslîme muhtâc değil ise ma'lûm olması şart değildir. Zîra bu halde mechûliyyet sâkit da olup bu ise muzır değildir (*Ebussu'ûd ve Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).²

Sulhun vücûh-ı erba'ası: hulâsa sulh, dört vecih üzere olur.

- 1- Ma'lûmdan ma'lûm
- 2- Mechûlden ma'lûm
- 3- Ma'lûmdan mechûl
- 4- Mechûlden mechûl üzerine olur. İki evvel ki sahîh ve iki sonraki fâsiddir (*Mecme'u'l-Enhur*).³

¹ Abdülhalîm, *Haşiye a le'd-Dürer*, vr. 828; İbn Âbidînzâde, *Tekmiletü Reddi'l-muhtâr*, XII, 297.

² Ebussu'ûd, *Ma'rûzât*, vr. 31; İbn Âbidînzâde, *Tekmiletü Reddi'l-muhtâr*, XII, 290.

³ Dâmâd, *Mecma'u'l- enhur*, III, 428.

(1) إذا الثوب لا يكون دينا إلا في السلم وهو عرف مزجل .

(2) إذا الصلح من التجارة والحيوان لا يصح دينا، جامع الفصولين و بزازية ورد مختار .

5-(Meselâ bir kimse diğ&er kimesnenin yedinde bulunan bir hâned&en ve ol kimesne dahî onun yedinde bulunan bahçeden bir hak da'va edip de ikisi dahî ta'yîn-i müdde'â etmeksizin da'valarından vaz geçmek üzere sulh olsalar sahîh olur.)

Meselâ bir kimse diğ&er kimesnenin yedinde bulunan bir hâned&en ve ol kimesne dahî onun yedinde bulunan bahçeden bir hak da'va edip de ikisi dahî o hak, hâne veya bahçenin nısfı veya sülüsüdür diye ta'yîn-i müdde'â etmeksizin da'valarından vaz geçmek üzere sulh olsalar sahîh olur. Zîrâ bu sûrette musâlahun 'anh ve musâlahun 'aleyh ıskât edilmiş olmakla cehâlet sâkıt, bâdî-i nizâ'olmadığı gibi kabz ve teslîme dahî muhtâc değildir. Nitekim bir kimse diğ&er kimesneden mukdârı gayr-ı ma'lûm altın alacağı olup da mu'ayyen bir 'urz üzerine sulh olsa sahîh olur.

Zîrâ semen her ne kadar mechûl ise de muhtâc-ı teslîm olmamakla mâni'-i cevâz değildir (*Hâniye*).¹

1619. maddede beyan olunduğu üzre da'vada müdde'a bihinn ma'lûm olması şart olup, mechûl olur ise da'va sahîh olmayacağı cihetle bu misâlden ve kezâ misâl-i âtiyeden anlaşılır ki, da'va-yı fâsidü'l-vasfdan sulh sahîh olur. Amma da'va-yı bâtılsadan sulh sahîh değildir (*Ebuss'ûd*).² ("1531" madde ş&erhine bak)³

(Kezâlik bir kimse diğ&erinin yedindeki hânede bir hak da'va edip de ta'yîn-i müdde'â etmeksizin müdde'â 'aleyh ona bir bedel-i ma'lûm vermek ve o dahî terk-i da'va etmek üzere sulh olsalar sahîh olur. Amma müdde'î, müdde'â 'alehe bedel vermek ve o dahî ona hakkını teslîm etmek üzere sulh olsalar sahîh olur.)

Kezâlik bir kimse diğ&erinin yedindeki hânede bir hak da'va edip de ta'yîn-i müdde'â etmeksizin müdde'â 'aleyh ona bir bedel-i ma'lûm vermek ve o kimse dahî terk-i da'va etmek üzere sulh olsalar sahîh olur. Zîrâ mechûl olan musâlahun 'anh kabz ve teslîme muhtâc değildir. Ve kabz ve teslîme muhtâc olan kabz ve teslîme muhtâc ise ma'lûmdur. Amma müdde'î, müdde'â 'aleyhe gayr-ı mu'ayyen bedel yahut mal veya birkaç kuruş vermek ve o dahî ona hakkını teslîm etmek üzere mezkûr hak, bedel, mal veya kuruş ne kadar idüğünü ta'yîn etmeksizin sulh olsalar sahîh olmaz. Zîrâ

¹ Kâdîhân, *el-Fetâva'l-Hâniyye*, III, 98.

² Ebuss'ûd, *Ma'rûzât*, vr. 31.

³ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, IV, 2.

musâlahun ‘aleyh ve musâlahun ‘anhın ikiside kabz ve teslîme muhtâc olduğu halde mechûl bulunmuştur.

Kezâlik bir kimse diğeri yedinde bulunan hânedan bir hak da‘va edip de ta‘yîn-i müdde‘â etmeksizin müdde‘â ‘aleyh, ona gayr-ı ma‘lûm bedel vermek ve o dahî terk-i da‘va etmek üzere sulh olsalar sahîh olmaz. Zîrâ musâlahun ‘anh, kabz ve teslîme muhtâc değil ise de musâlahun ‘aleyh kabz ve teslîme muhtâc olmakla onun cehâleti sulhu ifsâd eder. Nitekim bir kimse diğerkimesne yedindeki hurmalığı iddi‘a ve müdde‘â ‘aleyh inkâr edip de müdde‘â ‘aleyh mezkûr hurmalığın bu sene vereceği meyva müdde‘âyeye âid olmak üzere sulh olsa câiz olmaz. Zîrâ musâlahun ‘aleyh ma‘dûm ve mechûldür (*Hâniye*).¹

BÂB-I SÂLİS

Musâlahun ‘anh Hakkında Olup, İki Faslı Müştemildir.

Musâlahun ‘anhın enva‘ı; Musâlahun ‘anh dört nevi‘dir.

Nev‘-i evvel: Da‘ve‘l-mâldır. Madde-i âtiye ile onu mu‘akkib mevâdda bak. Sulh ba‘zen bey‘, ba‘zen icâre ve ba‘zen iftidâ-i yemîn ve kat‘-ı husûmet olur. Şöyle ki, sulh, mal üzerine ‘an ikrâr vâki‘ olunca her ikiside -müdde‘î ve müdde‘a ‘aleyh- hakkında bey‘ olur. Ve ‘an inkâr ya ‘an sükût vâki‘ olur ise müdde‘î hakkında bey‘ manâsına ve müdde‘a ‘aleyh hakkında iftidâ-i yemîn ve kat‘-ı husûmet olur. Ve menâfi‘ üzerine vâki‘ olursa icâre olur (*Zeylâ‘î*).² Nitekim mevâdd-ı âtiye ile izâh olunuyor.

İkincisi: Da *Kifâye* ve‘l-menfa‘a olur. İcâre sûretiyle temlik-i menâfi‘e mukâbil ahz-ı ‘ivaz caiz olduğu gibi sulhan dahî câiz olur (*Kifâye*).³

Meselâ bir kimse müyevfeffânın falan hânesindeki süknâyı kendisine vasiyet ettiğini onun vârisinden da‘va ve ‘an ikrâr ya ‘an inkâr ya ‘an sükût bir at yahut falan bostanla bir sene müddetle intifâ‘ etmek üzere sulh olsa sahîh olur. Lâkin musâlahun ‘anh olan menfa‘at ile musâlahun ‘aleyh olan menfe‘at muhtelifü‘l-cins olmalıdır. Mârru‘l-beyân misâlde olduğu gibi. Müttehîdü‘l-cins olursa sahîh olmaz (“463” madde şerhine bak).⁴

¹ Kâdîhân, *el-Fetâva‘l-Hâniyye*, III, 98.

² Zeylâ‘î, *Tebyînü‘l-hakâik fî şerhi Kenzi‘d-dekaik*, V, 34.

³ Kurlânî, *el-Kifâye şerhü‘l-Hidâye*, vr. 444.

⁴ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, I, 776.

Mecme 'u'l-Enhur)¹ Nitekim, mûcir, icâreyi ya miktâr-ı müddet ya ücreti inkâr-birle sulh olsa sahîh olur (*Bahr*).²

Üçüncüsü: Hakk-ı şîrb, şuf'a ve hakk-ı mürûr gibi da'va olur ("1555" maddeye bak).³ Bu üçünün nefsinden dahî sulh câiz olur. Yani nefs-i mal, nefs-i menfa'at ve nefs-i hakk-ı şîrb ve nefs-i hakk-ı mürûrdan sulh olmak dahî sahîh olur ("1555" maddenin şerhine bak).⁴

Dördüncü: Da've'l-cinâyet olur. Katl gibi. Da've'l-cinâyet fi'n-nefs musâlahun 'anh olabileceği gibi da've'l-cinâyet fima-dûni'n-nefs dahî musâlahun 'anh olur. Şecc-i re's ve kat'-ı uzuv gibi. Bunların gerek amden ve gerek hatâen olsun (*Mecme 'u'l-Enhur ve Kefevî ve Bahr ve Zeylâi*),⁵

Meselâ kısâstan sulh sahîh olur. Bedel-i sulh gerek diyetten zâid ve gerek nâkıs olsun, şu kadar ki, velî kısâs sağır bulduğu takdirde velî ya vasînin diyetten nâkıs bir bedel üzerine kâtil ile sulh olması sahîh olmaz. Binâen'aleyh sağır bâliğ oldukta tamâmen diyeti kâtilden alır. Meğer ki, katil ispat olunmadığı gibi müdde'â 'aleyhin yemîn edeceği ma'lûm olursa o sûrette diyetten nâkıs bir bedel üzerine velî ya vasînin sulh olması sahîhtir. Mecnûn ile ma'tûh bu hükümde sağır gibidir.

FASL-I EVVEL

Sulh ani'l-a'yân hakkındadır.

2.18.1548. madde

(Bir mâl-i mu'ayyen da'vâsından 'an-ikrâr sulh eğer mal üzerine vâki' olur ise bey' hükmünde dir.)

Bir mâl-i mu'ayyen da'vâsından burada "mal" lafzı mutlak olarak zikr olunmasıyla anlaşılır ki, o mal gerek mislî ve gerek kıyemî olsun e'ammdır 'an-ikrâr sulh eğer mal üzerine vâki' olur ise musâlahun 'aleyh gerek kıyemî olsun gerek müdde'a bihin

¹ Dâmâd, *Mecma'u'l- enhur*, III, 424-425.

² İbn Nüceym, *el-Bahru'r-râik*, VII, 436.

³ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, IV, 59.

⁴ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, IV, 59.

⁵ Dâmâd, *Mecma'u'l- enhur*, III, 429; Kefevî, *Fetâvâ-yı Feyziyye*, Süleymâniye Esad Efendi Ktp. No: 1073, vr. 781; İbn Nüceym, *el-Bahru'r-râik*, VII, 437; Zeylâ'i, *Tebyînü'l-hakâik fi şerhi Kenzi'd-dekaik*, V, 35.

cinsinin gayri misli olsun sulh-ı mezkûr bey' hükmünde ve ondan ahkâm-ı bey' cârîdir. Zîra bu sulh malı mala mübâdele manasını ifhâm eden bey' manasını tazammum eyler (*Mecme'u'l-Enhur ve Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).¹

İmdi âti'z-zikr suhler bey' hükmündedir.

Evvelâ: Musâlahun 'anh ile musâlahun 'aleyh 'ayn olunca ikisi de kıyemî yahut biri kıyemî diğeri misli olur ise sulh 'an ikrâr olunca her halde sahîh ve bey' hükmündedir. Amma an ikrâr sulh, müdde'a bihin cinsi üzerine vâki' olduğunda bunda üç sûret vardır:

Sûret-i ûlâ: Ekall üzerine olunca hatt ve ibrâdır ("1552" maddeye bak).²

Sûret-i sânîye: Aynı miktâr üzerine sulh olunca kabz ve istifâdır. Bir kimsenin diğerkimesneden on altın alacağı olup da on altın üzerine sulh olması gibi.

Sûret-i sâlîse: Ekser üzerine ya'ni meselâ on altın alacağından on iki altın üzerine sulh olunca bu sulh ribâ ve gayr-i câizdir (*Bahr, Abdülhalîm ve Redd-i Muhtâr*).³

Bu fıkra vechile olan sulhun bey' hükmünde olmasına âti'z-zikir dokuz mes'ele teferru' eder:

- 1- Mes'ele: Bir hâne da'vasından 'an ikrâr yağmur yağıncaya kadar veresiye olmak gibi. Mu'ayyen olmayan bir vakte kadar müeccel olmak üzere şu kadar kuruşa sulh olsa sahîh olmaz ("248" maddeşerhinebak).⁴
- 2- Mes'ele: Musâlahun 'aleyh mechûl olunca sulh fâsid olur ("238" maddeye bak).⁵
- 3- Mes'ele: Semen-i mebi'den olan bin kuruş alacağından gayr-ı mu'ayyen ve zimmette sâbit olan mekîl ya mevzûn üzerine sulh olsa sahîh olmaz. Zîrâ bey'

¹ Dâmâd, *Mecma'u'l- enhur*, III, 423; İbn Âbidînzâde, *Tekmiletü Reddî'l-muhtâr*, XII, 296.

² Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, IV, 55.

³ İbn Nüceym, *el-Bahru'r-râik*, VII, 435; Abdülhalîm, *Haşiye a le'd-Dürer*, vr. 826; İbn Âbidîn, *Reddû'l- muhtâr*, VIII, 414.

⁴ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, I, 397.

⁵ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, I, 381.

ma'dûm olur. Şerâit-i selem zikr olunsa ve bedel-i sulh mecliste teslîm edilse bile yine sahîh değildir. Çünkü, re's-i mâl deyndir (*Bezzâziye*).¹

- 4- Mes'ele: Müdde'î müeccel bin kuruş da'vasından 'an ikrâr bir mal üzerine ba'de's-sulh ol malda 'ayb-ı kadîm bulunmakla, müdde'î hıyâr-ı 'ayb ile fesh-i akit etse ecel 'avdet eder.

Amma ikâle-i bey' edilse ecel 'avdet etmeyip alacak mu'accel olur. Nitekim, hıyâr-ı 'ayb ile redd sûretinde alacağın kefilî ya rehini var ise kefâlet ve rehniyyet 'avdet eder ("248"madde şerhine bak).² (*Bezzâziye*)³

5-Mes'ele: (**Bunda hıyâr-ı 'ayb ve hıyâr-ı rü'yet ve hıyâr-ı şart cârî olduğu gibi gerek musâlahun 'anh ve gerek musâlahun 'aleyh mülk akar olduğu taktirde şuf 'a cârî olur.**)

Ve bey'de olduğu misillû bunda dahî hıyâr-ı 'ayb ve hıyâr-ı rü'yet ve hıyâr-ı şart cârî olduğu gibi gerek musâlahun 'anh ve gerek musâlahun 'aleyh ikisi de mülk akar olduğu taktirde ikisinde de, ve yalnız birisi mülk akâr olduğu sûrette yalnız onda şuf 'a cârî olur ki, ber-vech-i âtî îzâh olunur.

Hıyâr-ı 'ayb: Müdde'î, bedel-i sulhte 'ayb-ı kadîm bulsa, ayb-ı mezkûr yesîr olsun, fâhiş olsun redd edilir ("337" maddeye bak).⁴ Ve bundan sonra müdde'î da'vâsına 'avdet edebilir. Redd-i vâki' gerek hâkimin hükmüyle olsun ve gerek bilâ hüküm olsun. Ve mu'ayyeb çıkan bedel-i sulh, helâk olmak ya ziyâde ya noksân âriz olmak sebebiyle müdde'î i'âde edemese noksân-ı 'ayb ile rücu' eder. Bu taktirde sulh 'an ikrâr olunca müdde'î, hisse-i 'ayb miktârında müdde'â da da'vâsına bi'r-rücu' ikâme-i beyyineeder veyahut hasmını tahlîf eyler, isbât-ı müdde'a eyler yahut müdde'a 'aleyh yemîn ederse 'aybın hissesi miktârınca müdde'âyı zabt eder. Yemîn eder ise müdde'î, nesne alamaz. (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*)⁵

Ve nakitten buluna bedel-i sulh züyûf olduğu zâhir olsa müdde'î, onu redd ile ciyâdını talep edebilir. Velev ki, hîn-i kabzda görmüş bulunsun.

¹ Bezzâzi, *el-Camiü'l-Veciz*, VI, 43.

² Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, I, 397.

³ Bezzâzi, *el-Camiü'l-Veciz*, VI, 44.

⁴ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, I, 546.

⁵ İbn Âbidînzâde, *Tekmiletü Reddi'l-muhtâr*, XII, 297.

Meselâ, müdde‘a ‘aleyhin sulha bedel verdiği altın züyûf olduğu görülmekle, müdde‘a ‘aleyh, müdde‘îye “al sarf et ve geçmez ise bana red eyle” demesiyle o da bi‘l-ahz sarfa çalıştığı halde geçirmese müdde‘î, bunu müdde‘a ‘aleyhe redd eder.

Halbuki, bâyi‘ müşteriye “mebî‘î sat almazlar ise hıyâr-ı ‘ayb ile bana red et” demesiyle o da satılığa çıkardığı halde kimse almamakla red edecek olsa bâyi‘n kabûl etmemeğe hakkı vardır.

Vech-i fark şudur ki, dâyinin kabz ettiği nukûd, ‘ayn hakkı olmayıp belki hakkının mislidir. Dâyin râzı olmayınca makbûz kendi hakkı olmayacağına ve kâbız mülk-i bâyi‘de onun emriyle mutasarrıf ‘addolunacağını mebnî ber-vech-i meşrûh tasarrufla hakk-ı kâbız bâtil olmaz. Amma bey‘de makbûz, hakk-ı kâbızın ‘ynı ve fakat mu‘ayyeb olup, bâyi‘in “sat” demesi bâyi‘in malında tasarrufla izin olmayıp belki müşteri kendi malında mutasarrıf olarak redde hakkı bâtil olur (*Hâniye ve Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).¹

Hıyâr-ı rü‘yet: Musâlih bedel-i sulhu vakt-i akitte görmemiş ise gördüğünde muhayyer olur (“320”maddeye bak).² nitekim görülmeyen musâlahun ‘anh, hıyâr-ı rü‘yet ile redd olunacağı gibi (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).³

Hıyâr-ı şart: Musâlihlerin ikisi de yahut yalnız birisi şu kadar gün muhayyer olmak üzere sulh olsa sahîh olur (“300”maddeye bak).⁴

Şu hıyârât-ı selâseden biri sebebiyle sulh redd ve fesh olursa münfesihi olur (*Abdülhalîm*).⁵ ve bu halde müdde‘î, da‘vâsına avdet eder.

Şuf‘a: Bir kimse diğer kimesnenin yedindeki mülk hâneyi da‘va ettiğinde, müdde‘a ‘aleyh o hâne müdde‘înin idüğünü ikrârla berâber bir mülk hânesi üzerine sulh olsa iki hânedeki şuf‘a câri olur. Zîrâ bunların her biri diğerin ivazıdır.

Amma ikiyüz kuruş üzerine sulh olsalar yalnız musâlahun ‘anhde şuf‘a câri olur (1017.maddeye bak).⁶ ve bedel-i sulh ikiyüz kuruş olmayıp da ma‘lûm at gibi kıyemî

¹ Kâdîhân, *el-Fetâva‘l-Hâniyye*, III, 80; İbn Âbidînzâde, *Tekmiletü Redd-i‘l-muhtâr*, XII, 297.

² Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, I, 522.

³ İbn Âbidînzâde, *Tekmiletü Redd-i‘l-muhtâr*, XII, 297.

⁴ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, I, 478.

⁵ Abdülhalîm, *Haşiye a le‘d-Dürer*, vr. 822.

⁶ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, III, 147.

olur ise o malın kıymetini vererek şefi' muşfû'u alır (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).¹ Ya'ni şefi' üzerine diğer mal misliyyattan ise misli veya kıyemiyattan ise kıymeti vermek lâzım gelir (*Redd-i Muhtâr*).²

5- *Hidâye ve Kifâye ve Tekmile* bedel-i sulh, muhtâc-ı teslim ise maktûrut-teslîm olmak ve tesliminde zarar bulunmamak şarttır ("198" maddeye ve "1547"madde şerhine bak.).³ Bu takdirde havada uçan kuş ve denizdeki balık bedel-i sulh olamaz. Nitekim mebnî hânenin bir direği ve cübbenin kolu gibi kısmet ve ifrâz olunmak bâ'is-i zarar olan şey, bedel-i sulh olamayacağı gibi (*Hidâye ve Kifâye ve Tekmile*).⁴ Amma muhtâc-ı teslim değil ise bu şart yoktur.

6- Mes'ele: Bedel-i sulh 'ayn olursa mü'eccel olmaması lâzımdır ("245"madde şerhine bak.).⁵ Binâen'aleyh mu'ayyen bir at üzerine bir ay veresiye olarak sulh olsa sahîh olmaz (*Bezzâziye ve Abdülhalîm*).⁶

7- Mes'ele: **(Ve musâlahun 'anhın küllîsi yahut ba'zısı bi'l-istihkâk zabt olursa, müdde'a 'aleyhe vermiş olduğu bedel-i sulhun ol miktârını ya'ni küllîsini ba'zısını geri alır.)**

Ve sulh, müdde'a bih müdde'a 'aleyhin elinde terk edilmek üzere vâki' olmuş iken musâlahun 'anhın küllîsi yahut ba'zısı bi'l-istihkâk zabt olursa, müdde'î müdde'a 'aleyhe vermiş olduğu bedel-i sulhun ol miktârını ya'ni musâlahun 'anhın küllîsi zabt olunduğu takdîrde küllîsini yahut ba'zısı zabt olunduğu sûrette ba'zısını geri alır, zîra her biri diğerin ivazıdır. Şöyle ki, bir kimse diğer kimesnenin yedindeki hâne için "benimdir" diye da'va ve o kimesne dahî 'an ikrâr on altın üzerine sulh olduktan sonra hânenin küllîsi bi'l-istihkâk zabt olursa, o kimesne on altını istirdâd eder ve hânenin nısfı bi'l-istihkâk zabt edilse o da beş altını geri alır (*Mecme'u'l-Enhur ve Ebussu'ûd*).⁷

Amma bedel-i sulh meselâ on altın olup da bunun tekmi'li veya nısfı ahz eden yedinden zabt olursa, sûret-i ûlâda on altını ve sûret-i sâniyede beş altını taraf-ı mukâbilden ister.

¹ İbn Âbidînzâde, *Tekmiletü Reddi'l-muhtâr*, XII, 292.

² İbn Âbidîn, *Reddî'l-muhtâr*, VIII, 409.

³ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, I, 319; Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, IV, 32.

⁴ Merğînânî, *el-Hidâye*, VI, 131; Kurlânî, *el-Kifâye şerhü'l-Hidâye*, vr. 444; İbn Âbidînzâde, *Tekmiletü Reddî'l-muhtâr*, XII, 291.

⁵ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, I, 396.

⁶ Bezzâzi, *el-Camiü'l-Veciz*, VI, 31; Abdülhalîm, *Haşiye a le'd-Dürer*, vr. 822.

⁷ Dâmâd, *Mecma'u'l- enhur*, III, 424; Ebussu'ûd, *Ma'rûzât*, vr. 28.

Zîrâ bu sulh, mu'âvaza manâsındadır. Mu'âvaza muktezâsı ise semen-i bi'l-istihkâk zabt olununca akit müntekiz olmayıp semen, misliyattan ise mislî ve kıyemiyâttan ise kıymetiyle mürâca'attır. Yoksa akit fâsid olmaz. Sulhta dahî hüküm böyledir (*Redd-i Muhtâr*).¹

Lâkin sulh, müdde'a bihi müdde'î ahz eylemek ve müdde'a 'aleyhe bir şey vermek üzere olduğunda, müdde'î yedinden müdde'a bih bi'l-istihkâk zabt olursa, müdde'a 'aleyhe nesne ile rücû' edemez. Zîrâ müdde'î onu kendi mülkü olmak zu'muyla almıştır (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).²

(Ve eğer bedel-i sulhun küllîsi yahut ba'zısı bi'l-istihkâk zabt olursa müdde'î küllîsini yahut ba'zısını ister.)

Ve eğer nukûd ve deyn olmayıp da 'ayn olan bedel-i sulhun küllîsi yahut ba'zısı bi'l-istihkâk zabt olursa da müstehikk mücîz olmasa yahut 1560.maddede zikr olunduğu üzere bedel-i sulhun küllîsi yahut ba'zısı kable't-teslîm helâk olsa müdde'î muhayyerdir.

Dilerse müdde'a 'aleyhten musâlahun 'anhun ol miktârını ya'ni küllîsi zabt olunduğu takdîrde küllîsini yahut ba'zısı zabt olunduğu sûrette ba'zısını ister (*Mecme'u'l-Enhur*).³ Ve dilerse bâkiyi redd ve îade ederek müdde'a bihin küllîsiyle rücû' eder.

Amma bedel-i sulh derâhim ve denânir olmakla beraber müdde'a bih cinsinden olsa, bu bedelin bi'l-istihkâk zabtı nakz-ı sulhu müstelzim olmaz. Belki müdde'î onun mislini müdde'a 'aleyhten ahz eder. Nitekim bu bedel kable't-tedlîm helâk olsa nakz-ı sulhu müstelzim olmaz. Zîrâ derâhim ve denânir ukûdda ve ukûdun füsûhunda ta'yin ile ta'ayyün etmeyip akit, zimmette sâbit olan müsellese müte'allık ve zimmette sâbit olanın bi'l-istihkâk zabtı veya helâki gayr-i mutasavver ve gayr-ı mümkün olur.

Ve bir de müstehikk sulhu mücîz olursa yine sahîh ve ivaz müdde'îye kalıp, müstehikk, müdde'a 'aleyhe ivazının bedeliyle rücû' eder (*Tekmile-i Redd-i Muhtar*).⁴

Şerhan zikr olunan "nukûd ve deyn olmayıp da...ilâ-âhirihi" kaydı lâ-büdd iken Mecellede zikr olunmaması " bi'l-istihkâk zabt olursa" kaydının mezkûr kayıttan

¹ İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*, VIII, 408.

² İbn Âbidînzâde, *Tekmiletü Reddi'l-muhtâr*, XII, 298.

³ Dâmâd, *Mecma'u'l- enhur*, III, 426.

⁴ İbn Âbidînzâde, *Tekmiletü Reddi'l-muhtâr*, XII, 298-299.

muğnî olmasından dolayıdır. Zîrâ ta'yîn ile müte'ayyen olmayanın bi'l-istihkâk zaptı mümkün değildir. Çünkü bu gibi ta'yin ile müte'ayyen olmayan, bedel-i sulh kılığında sulh-ı vâki' cinsi va kadri üzerine mün'akid olup, yoksa 'aynı üzerine değil.

Meselâ bir hânedan 'an-ikrâr elli altın üzerine sulh vuku' bularak elli altın müdde'îye ba'de't-teslîm bu meblâğ müdde'î yedinden bi'l-istihkâk zaptedilse, müdde'î elli altın müdde'a 'alehten alır, yoksa sulh müntakız olmaz (*Abdülhalîm*).¹

Lâkin şu kadar mecdiyeden şu kadar altın üzerine sulh vaki' olup da müdde'î altınları ba'de'l-kabz yekdiğerden iftirâk ettikten sonra mezkûr altınlar bi'l-istihkâk zabt olursa, sulh bâtil olur (*Hâniye*).²

Bir kimse diğerkimesnenin yedinde bulunan hânenin nısfını iddi'a ve o kimesne ile şu kadar altına akd-i sulh ile bedel-i sulhu verdikten sonra hânenin nısfı bi'l-istihkâk zabt olursa müdde'a 'aleyh, müdde'îye edel-i sulhtan bir şey ile rücû' edebilir mi? Nazar olunur: Müdde'î, hânenin ya nısf-ı şây'i'ini yahut nısf-ı mu'ayyenini idi'â eder. Nısf-ı şây'i'ini iddi'a ettiğinde bunda üç vecih vardır:

- 1- Müdde'î, nısfı benim ve nısf-ı âharı müdde'â 'aleyhindir, 2- Yahut müdde'a 'aleyhin gayr-ı falanıdır, 3- Yahut, nısf-ı âhar kimin olduğunu bilmem demiş olmasıdır. Müdde'î, “ nısfı benim ve nısf-ı âharı müdde'â 'aleyhindir ” demiş ise, müdde'â 'aleyh, nısf-ı bedel-i sulh ile müdde'îye rücû' eder.(1)

Müdde'î “ nısf-ı benimdir ve nısf-ı âhar kimin olduğunu bilmem ” yahut “ yalnız nısfı benimdir ” demekle, bi'l-iktifâ bâkîsini beyandan sükût etse de ba'dehû hânenin nısf-ı şây'i'ini bi'l-istihkâk zabt edilse müdde'a 'aleyh bedel-i sulhtan bir şey ile müdde'îye rücû' edemez.(2)

¹ Abdülhalîm, *Haşiye a le'd-Dürer*, vr. 821.

² Kâdîhân, *el-Fetâva'l-Hâniyye*, III, 80.

(1) لأنه لو استحق كل الدار رجوع بكل البديل فإذا استحق النصف يرجع بنصف البديل.

(2) لأنه ما أقر بالنصف الآخر للمدعى عليه فلا يرجع شيء كما لو ادعى حقا في دار فصاخة المدعى عليه ثم

استحق شيء من الدار فإن المعنى عليه لا يرجع على المدعى بشيء.

Nitekim, müdde'î " hânenin nısfı benimdir, nısf-ı âharı müdde'â 'aleyhin, gayr-ı falanıdır" dese yine müdde'â 'aleyh müdde'îye bir şey ile rücu edemez.(1)

Müdde'î, hânenin nısf-ı mu'ayyenini iddi'â ve müdde'a 'aleyh ile akd-i sulh ettikten sonra müdde'înin da'vâ ettiği nısf bi'l-istihkâk zabt edilse, müdde'a 'aleyh, cemi' bedel ile müdde'îye rücu eder. Amma nısf-ı âhar zabt edilse bir şey ile rücu eder. i'tibâr li'l-ba'z bi'l-küll (*Hâniye*).¹

8- Mes'ele: bedel-i sulh arsa olup da müdde'î onda ebniye inşâ ettikten sonra bir müstehikk, mezkûr arsa kendisinin mülkü olduğunu iddi'â ve ikâme-i beyyine ile isbât-ı müdde'â veyahut müdde'î, mezkûr arsayı bedel-i sulh olarak kabz edene yemîn-i teklîf etmekle o da yemînden nükûl edip arsayı müstehikk alsa, tahakkuk-ı ta'zîre mebnî müdde'î binâsının kıymetini müdde'a 'aleyhe tazmîn ettirir ("657" maddeye bak.).² (*Abdülhalîm*)³

(Meselâ bir kimse diğerinden bir hâne da'va edip o dahi ol hâne onun olduğunu ikrâr ile beraber şu kadar kuruş bedel vermek üzere sulh olsalar, müdde'î ol hâneyi müdde'â 'aleyhe satmış gibi olur ve ber-vech-i bâlâ bey'in ahkâmı cârî olur.

Meselâ bir kimse diğerinden bir mülk hâne da'va edip o dahi ol hâne onun olduğunu ikrâr ile beraber şu kadar kuruş yahut şu mülk dükkan bedel vermek üzere sulh olsalar, müdde'î ol hâneyi müdde'â 'aleyhe ve müdde'a 'aleyh mezkûr dükkanı müdde'îye satmış gibi olur ve ber-vech-i bâlâ hıyâr-ı 'ayb, hıyâr-ı rü'yet, hıyâr-ı şart, şuf'a bedelin bi'l-istihkâk zabtı takdîrinde rücu', hıyâr-ı gurûr ve sâire gibi bey'in ahkâmı cârî olur zîrâ musâlahun 'anh ile bedel-i sulhtan herbiri diğerin ivazı olmakla hangisi bi'l-istihkâk zabt edilse diğerine hakk-ı mürâca'at mütehakkıktır. Küllîsi zabt edildiğinde küllîsiyle hakk-ı mürâca'at sâbit olduğu gibi, bazısı bi'l-istihkâk zabt edildiğinde bazısıyla hakk-ı mürâca'at sâbit olur. Nitekim mu'avazanın hükmü dahî böyledir (*Düerer*).⁴

¹ Kâdîhân, *el-Fetâva'l-Hâniyye*, III, 106-107.

² Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, II, 111.

³ Abdülhalîm, *Haşiye a le'd-Düerer*, vr. 819.

⁴ Molla Hüsrev, *ed-Düerer*, II, 496.

(1) لأن قوله النصف الآخر لفلان باطل لأنه إقرار بما في يد الغير فلا يصح إقراره فيصير كأنه قال النصف لي سكت.

İstihkâka dâir bazı mesâil 616. ve 638. maddelerin şerhlerinde beyân edilmişti. Bu maddedeki mal da'vası vedî'a ve âriyete dahî şâmildir. Bunlardaki sulh bazı tafsilata muhtâc olmakla, ber-vech-i âtf tafsiline ibtidâr olunur; Şöyleki, müstevdî'in sulhu beş vecih ile olur:

Vech-i Evvel: Vedit'a bi-'aynihâ kâim ve meselâ yirmi mecdiye olup, bundan on mecdiye üzerine sulh olsa müstevdî', eğer vedit'ayı münkir ise sulh kazâen câizdir.(1) Amma diyâneten câiz değildir. Zîrâ fazla bulunmakla ribâ olur. Ve eğer mukırr ise yahut münkir olup da mûdi' ikâme-i beyyine etmiş ise sulhu caiz değildir. Amma mûdi' ikâme-i beyine etmemiş ise sulh caizdir.(2) Lâkin yirmi mecdiyeden urûz, meselâ roba üzerine sulh olsa bu sulh mutlaka câizdir.

Vech-i sâni: yirmi mecdiye vedit'adan üç veya beş altına sulh olmaktır. Bu sulh 'an inkâr olup da bedel-i sulh meclisi sulhta kabz edilmiş ise sahîh olur. Mecdiyeler meclisi sulhta gerek hazır olsun ve gerek olmasın. Ve eğer an ikrâr ise bakılır, vedit'a olan mecdiyeler meclisi sulhda hazır olup da ba'de's-sulh müstevdî' ol mecliste mezkûr vedit'ada kabzını tecdîd ve müztedi' dahî altınları yine meclis-i mezkûrda kabz eylemiş ise sulh câizdir. Amma kabz tecdîd edilmemiş veya vedit'a meclis-i sulhta hazır bulunmamış ise sulh bâtıldır.

Vech-i sâlis: Müstevdî', "vedit'ayı sana reddettim" veya "helak oldu" deyip de, mûdi' bi'l-inkâr ba'dehû bir mal üzerine sulh olsa câiz olur.

Vech-i râbi': Mûdi', idâ' ve itlâfi iddi'â, ve müstevdî' redd ya helâki yahut müstevdî', evvelâ redd ya helâki iddi'â ve mûdi' dahî itlâfi da'va edip sonra sulh olsalar, İmâm-ı A'zama ve İmâm Ebî Yusuf'un kavli-i evveline göre bu sulh sahîh değildir.

Zîrâ berâ'at, müstevdî'in "redd ettim" kavliyle sâbit olur. Bu subût, mâlikin iddi'â-yı itlâf eylemesiyle bâtil olmaz.

(1) لأن الصلح بيني جوازه على زعم المدعى وفي زعمه أنه صار غاصبا بالمجود فيجوز الصلح منه .

(2) لأنه قطع خصومة .

Lâkin İmâm Muhammed'e ve Ebî Yusuf'un kavlı-i sânisine göre bu sulh sahîh olur.(1)
Fakat müstevdi' bilâ-te'add telefî ya reddi iddi'â ve 1774. madde vechile yemîn ettikten sonrasulh olsabi'l-ittifâk bâtil olur.(2)

Vech-i hâmis: Müstevdi' redd veya helâki iddi'â ettiği halde mûdi' bir şey demeyip de sükût ettikten sonra sulh olsa İmâm Ebû'a göre sulh sahîh değildir. Ve İmâm Muhammed'e göre sahîhtir (*Bezzâziye*).¹ (3)

İstisnâ : 'An ikrâr bey', sulh hükmünde olmasından âtiz-zikr mes'ele müstesnâdır. Şöyleki: müdde'î bin kuruş alacak da'va edip de müdde'a 'aleyh ba'de'l ikrâr bir ester i'tâsıyla sulh olduktan sonra müdde'î ve müdde'â 'aleyh alacak esâsen mevcûd olmadığına tesâduk etseler sulh bâtil ve müdde'înin aldığı esteri iâde etmesi lâzım olur. Nitekim, dâyin medyûnundaki alacağını ba'del'l-istifâ dâyin ile medyûn, deyn bulunmadığına tesâduk etseler, dâyin aldığı i'âde eylemesi lâzım geldiği gibi. Halbuki, dâyin alacağı mukâbilinde medyûnundan bir mal iştirâ ettikten sonra bâyi' ve müşteri deyn mevcûd bulunmadığına tesâduk etseler şirâ bâtil olmaz (*Bahr, fî-evveli's-sulh*).²

¹ Bezzâzi, *el-Camiü'l-Veciz*, VI, 41

² İbn Nüceym, *el-Bahru'r-râik*, VII, 434-435.

- (1) وجاز صلح الأجير الخاص والمودع بعد دعوى الهلاك أو الرد .
(2) وفي الخانية لوزنه متاعا بمأة درهم وقيمة الرهن وقال المرتهن هلك الرهن وقال الراهن لم يهلك فاصطلحا على أن يرد المرتهن عليه خمسين درهما و إبراء عن الباقي كان باطلا في قول أبي يوسف لأن هذا صلح عن الزيادة على الدين والزيادة عليه أمانة فيكون بمنزلة المودع إنا ادعى هلاك الوديعة وأنكر صاحبها فاصطلحا على شئ كان باطلا وكذا الجواب إذا ادعى عليه الإستهلاك فلم يقر المرتهن ولم ينكر و اصطلحا على شئ جاز الصلح .
(3) ولو نكر المالك أن يكون المودع قال هذه المقالة قبل الصلح وصح الصلح وقال المودع قتلها ولم يصح عند الثاني فالقول للمالك وأن برهن على مقالته يقبل ويبطل الصلح ، بزايه .

2.19.1549.madde

Sulh iç surette icare hükmünde olur. Şöyle ki:

(Mal da'vasından 'an ikrâr sulh, eğer menfa'at üzerine vâki' olur ise icâre hükmündedir. Ve bunlara icâre ahkâmı cârî olur.)

Evvelâ mal da'vasından 'an ikrâr sulh, eğer menfa'at üzerine sâniyen, menfa'at da'vasından 'an ikrâr sulh malüzerine sâlisen, menfa'at da'vasından 'an ikrâr sulh cins-i âhardanolan bir menfa'at üzerine vâki' olur ise işbu suver-i sâlisedeki sulh icâre hükmündedir.

Ve bunlara icâre ahkâmı cârî olur. Zîrâ sulhun akreb-i ukûda hamli vâcib ve 3.maddeye mebnî itibâr ma'ânîye olup, binâen'aleyh sulh-ı mezkûrun icâreye hamli iktizâ etti (*Ayni ve Tekmile-i Reddi Muhtâr*).¹

Bu cihetle, akd-i icârede ma'kûdun 'aleyh olan her menfa'at sulhta dahî bedel-i sulh olabilir. Ve akd-i icârede ma'kûdun 'aleyh olamayan her menfa'at akd-i sulhta dahî bedel-i sulh olamaz (*Kifâye, bi-teğayyür-i mâ*).²

1- Mes'ele: menfa'atin mâni'-i münâza'a olacak vechile ma'lûm olması şarttır ("451" maddeye bak.).³

Mes'elâ, bir kimse diğerkimesneden bir şey da'va edip de, o da ba'de'l-ikrâr ol kimse o kimesnenin hânesinde sâkin olmak üzre sulh olsa, müdde'î süknânın meselâ bir sene gibi tevkîti lâzımdır.2- Mes'ele: Bir hâne da'vasından 'an ikrâr o hânenin bir odasında ebeden yahut ile'l-vefât oturmak üzre sulh olsa sahîh olmaz. Zîrâ tevkît lâzımdır (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).⁴

¹ Aynî, *Şerhü'l-Ayni 'ala Kenzi'd-dekaiik*, Karaçi 2004, II, 230; İbn Âbidînzâde, *Tekmiletü Redd-i'l-muhtâr*, XII, 299.

² Kurlânî, *el-Kifâye şerhü'l-Hidâye*, vr. 444.

³ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, I, 7.

⁴ İbn Âbidînzâde, *Tekmiletü Redd-i'l-muhtâr*, XII, 299-300.

3-Mes'ele: kable istifâ'i'l- menfa'at mahal-i menfa'atin helâkiyle sulh bizzarûre batıl olur ("478" maddeye bak.).¹ Ahall-i menfa'at gerek bi-nefsihî ve gerek şahs-ı âharın itlafıyla helâk olsun. Bu sûrette helâkı mezkûr kalbe istifâ'i'l-nefa'a ise müdde'î da'vasına rücû' eder. Ve bazı menfa'at istîfâ edilip, diğ er bazısı istîfâ edilmeden helâk olmuş ise, yalnız istîfâ olunan miktâra mukâbil da'va bâtil ve bâkisinde müdde'înin hakk-ı rücû'u sâbit olur.

Mes'elâ şu kadar müddet falan 'ata rükûb yahut falan hâned e sük nâ üzerine sulh oldukları hâned e ol at telef ya hâne muhterik olsa, hüküm minvâl-i meşrûh üzeredir (*Tekmile*).²

4-Mes'ele: müdde'î ya müdde'â 'aleyh kable istîfâ'i'l-menfa'at fevt olduğ unda, İmâm Muhammed'e göre sulh infisâh eder. Zîrâ bu sulh icâre menzilindedir. İcâre, mûcir ya müste'cirin kable istîfâ'i'l-menfa'at fevtiyle münfesih olduğ u gibi bu da münfesih olur ("443"madde ş erhine bak.).³ ve musâlahun 'anhın ol miktarında da'vâ edebilir. Ve musâlahun 'anhın ol miktârında da'vâ edebilir (*Dürer ve Şurunbilâli*).⁴ İmâm Ebû Yusûf'a göre müdde'a 'aleyh, ettiğ inde sulh bâtil olmayıp müdde'î istîfâ-yı menfa'at eyler. Müdde'î fevt olduğ u sulh eğ er sükne'd-dâr gibi müsta'milinin ihtilâfiyla muhtelif olmayan menâfi' üzerine vâki' olursa bâtil olmayıp vâris, mûrisi makâmına kâim olarak menâfi'i istîfâ eder. Ve rükûbu'd-dabbe, lübsü's-sevb gibi müsta'milinin ihtilâfiyla muhtelif olan menâfi' üzerine vâki' olursa sulh bâtil olur (*Kifâye ve Mecme'u'l-enhur*).⁵

¹ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, I, 803.

² İbn Âbidînzâde, *Tekmiletü Reddi'l-muhtâr*, XII, 300.

³ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, I, 737.

⁴ Molla Hüsrev, *ed-Dürer*, II, 489; Şurunbilâli, *Guruyetu zevi'l-ahkâm fi bugyeti Düreri'l-hükkam*, II, 489.

⁵ Kurlânî, *el-Kifâye ş erhü'l-Hidâye*, vr. 444; Dâmâd, *Mecma'u'l-enhur*, III, 425.

- 5- Mes'ele: mezkûr da'vâdan falan yükün nakline yahut hayvana rükûba sulh olsa mezkûr yük nereden nereye nakl olunacaktır ve mezkûr hayvana kim binecektir ve nereye gidilecektir, bunların beyânı lâzımdır ("453"maddeye bak.).¹
- 6- Mes'ele: mezkûr da'vâdan sabğ-ı sevbin üzerine sulh olsa, sevbin boyacıya irâ'esi yahut ğılzat ve rikkatinin bildirilmesi ve renginin beyânı lâzımdır ("455"maddeye bak.)² (*Abdülhalîm ve Şurunbilâlî*).³
- 7- Mes'ele: bir menfâ'at da'vasından onun misli bulunan diğer menfâ 'at üzerine sulh, bazı fukahâya göre câiz değilse de (463. madde şerhine bak.)⁴ diğer bazı fukahaya göre câiz ve sahîh olur (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr ve Abdülhalîm ve Dürr-i Müntekâ*).⁵
- 8- Mes'ele: (Meselâ bir kimse bir bahçe da'vasından şu kadar müddet müdde'â 'aleyhin hânesinde oturmak üzere sulh olsa bahçe mukâbilinde o hâneyi o kadar müddet ile isticâr etmiş olur.)

Meselâ bir kimse bir bahçe yahut bin kuruş da'vasından şu kadar müddet müdde'â 'aleyhin hânesinde oturmak üzere sulh olsa sulh sahîh ve bahçe yahut bin kuruş mukâbilinde o hâneyi o kadar müddet ile müdde'a 'aleyhten isticâr etmiş olur. Bu misâlden müstefât olduğu üzere bu sulhün icâre i'tibânı hilâf-ı müdde'a bih üzerine vâki' olduğu sûrettedir. Amma bu hâne da'vasından o hânedede bir ay oturmak üzere sulh olsa, sulh-ı mezkûr bazı hakkını istifâ üzerine vâki' ve binâ-berin müdde'a 'aleyhe icâresi sahîh olur (*Ebussu'ûd, ani'l-Bahr*)⁶ nitekim bir kimse bir

¹ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, I, 760.

² Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, I, 762.

³ Abdülhalîm, *Haşiye a le'd-Dürer*, vr. 821; Şurunbilâlî, *Gunyetu zevi'l-ahkâm fi bugyeti Dürr-i'l-hükkam*, II, 493.

⁴ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, I, 776.

⁵ İbn Âbidînzâde, *Tekmile-i Redd-i'l-muhtâr*, XII, 300-301; Abdülhalîm, *Haşiye a le'd-Dürer*, vr. 821; Haskefi, *ed-Dürrü'l-müntekâ*, III, 425.

⁶ Ebussu'ûd, *Ma'rûzât*, vr. 33; İbn Nüceym, *el-Bahrü'r-râik*, VII, 437.

hâneyi da'vâ ettiğinde müdde'î mezkûr hânenin taraçasını bir sene kullanmak üzere sulh olsa sahîh olur (*Tekmile*).¹

9- Mes'ele: Müdde'î bir hâneyi da'vâ edip de müdde'â 'aleyh mezkûr hânedeki bir sene sâkin olduktan sonra müdde'îye reddetmek üzere sulh olsa sahîh olur. Nitekim, müdde'î, mezkûr hânedeki bir sene sâkin olup, sonra müdde'a 'aleyhe iâde eylemek üzere sulh olsa sahîh olacağı gibi (*Bezzâziye*).²

10- Bir kimse atı da'vâ edip de mezkûr da'vâdan ol atı bir kendisi kullanmak üzere sulh olsa sahîh olur. Amma mezkûr atı ay istiğlâl etmek üzere sulh olsa sahîh olmaz.

11- Mes'ele: bir kimse "müteveffâ falan, şu hânesinde bir sene müddetle süknâmı vasiyet eyledi." Diye vâristen da'vâ ve vâris 'an ikrâr bir dükkan ya bir sene bir arzı zirâ'at üzerine sulh olsa, dükkan veya arsayı zirâ'at mukâbilinde ol hâneyi müddet-i mezkûre ile müdde'î isticâr etmiş ve bunda dahî icâre ahkâmı câri bulunmuş olur.

2.20.1550. madde

(‘An inkâr yahut ‘an sükûtin sulh olmak müdde'î hakkında mu'âvaza)

‘An inkâr yahut ‘an sükûtin sulh olmak müdde'î hakkında mu'âvazadır. Tabir-i diğerle müdde'înin aldığı mal, hakkının ya aynı ya bedelidir. Binâen'aleyh bedel-i sulh kendisine helâldir (Zeylâi).³ Zirâ müdde'î kendi zu'munda da'vâsında muhakk olmakla aldığı şeyi malına ivaz olmalı üzere alıyor. Fakat müdde'î da'vâsında kâzib ise aldığı bedel-i sulh kendisine diyâneten helâl olmaz ("97" maddeye bak).⁴ (*Abdülhalîm ve Mecme'u'l-enhur*)⁵

¹ İbn Âbidînzâde, *Tekmiletü Reddi'l-muhtâr*, XII, 302.

² Bezzâzi, *el-Camiü'l-Veciz*, VI, 31.

³ Zeylâi, "*Tebyinü'l-hakaik fî şerhi Kenzi'd-dekaik*", V, 33.

⁴ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, I, 201.

⁵ Abdülhalîm, *Haşiye a le'd-Dürer*, vr. 826; Dâmâd, *Mecma'u'l-enhur*, III, 430.

(Ve müdde‘â ‘aleyh hakkında yemînden halâs ile kat‘-ı münâza‘adır.)

Ve müdde‘â ‘aleyh hakkında mu‘âvaza değil, belki yemînden halâs ile kat‘-ı münâza‘adır. Zîrâ münkir bulunan müdde‘â ‘aleyhin zu‘munca müdde‘î haksız ve da‘vâsında muhtıl ve kendisinin ivaz verişî yemînden halâs için olup, ivaz verilmemiş olsaydı nizâ‘ bâkî ve yemîn lâzım olurdu.

Bu husûs, inkârda zâhirdir. Sükûta gelince sukût, hem ikrâr, hem de inkâra muhtemel ise de sekizinci madde hükmünce zimemde asl olan ferağ olmakla cihet-i inkâr râcih olur (*Şurunbilâli*).¹

Bu cihetle müdde‘a ‘aleyh üzerine şekk ile nesne lâzım ve elinde bulunan malın müdde‘îye vermiş olduğu mala ivaz olduğu sâbit olmaz (*Zeylâi ve Tekmile*).² Fakat bununla üzerinde bulunan haktan müdde‘a ‘aleyh kazâ‘en berî olur, diyâneten değil; meğer ki, müdde‘î onu ibrâ etmiş bulunsun (*Bahr*).³

İşte şey-i vâhiden ibâret bulunan sulhuniki şahsa nisbetle muhtelif hükümleri oldu. Bunun nazîri nikâhtır. Zîrâ bunun mûcubi mütenâkihayn hakkında hall ve usûlünde hurmet bulunmuştur (*Ebussu‘ûd ve Mecme‘u‘l-enhur*).⁴

Su‘âl: Müdde‘înin bi-gayri huccet husûmeti zulüm ve bu husûmetten keff-i yed mukâbilinde müdde‘a ‘aleyhten bedel alması keff ani‘z-zulüm için mal almak olup, binâen‘aleyh bu alış ahz-ı rüşvet ve müdde‘â ‘aleyhin bu maksada mebnî mal vermesi i‘tâ-yı rüşvet olur. Rüşvet, almak da vermek de “Le‘anallâhü‘r-râşî ve‘l-mürteşî”(1) hadîs-i âlîsiyle harâm ve memnu‘dur.

Cevab: Müdde‘â ‘aleyhin i‘tâ-yı malı kendisine def‘-i zulüm için olup bu, câiz olduğu gibi müdde‘î, ahz ettiği malı müdde‘a ‘aleyhin cihetinden dolayı almayı belki

¹ Şurunbilâli, *Gunyetu zevi‘l-ahkâm fi bugyeti Düreri‘l-hükkam*, II, 489-490.

² Zeylâ‘i, *Tebyînü‘l-hakâik fi şerhi Kenzi‘d-dekaik*, V, 33; İbn Âbidînzâde, *Tekmiletü Reddi‘l-muhtâr*, XII, 301.

³ İbn Nüceym, *el-Bahru‘r-râik*, VII, 435.

⁴ Ebussu‘ûd, *Ma‘rûzât*, vr. 32; Dâmâd, *Mecma‘u‘l-enhur*, III, 430.

(1)Tirmizi, *Ahkam*, 9; İbn Mace, *Ahkam*, 3, Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 212, 387, 388.

hakkından i'tiyâz cihetinden dolayı ahz etmekte olmakla müdde'î hakkında irtisâ olmaz (*Kifâye, bi-tağyir-i mâ*).¹

Sulh-ı mezkûrun müdde'î hakkında mu'âvaza olması üzerine âti'z-zikir mesâil-teferru' eder:

- 1- Mes'ele: **(Binâen'aleyh alâ-zâlik musâlahun 'aleyh olan akârda şuf'a cereyân eder.)**

Zîrâ müdde'î, hakkının ivazı almak zu'munda olmakla, zu'muyla mu'âhaze olunup diğerin mu'âvazayı inkârı şuf'anın cereyânına mâni' olmaz. Ve gûyâ müdde'î “ bu akârı müdde'â 'aleyhten iştirâ ettim ” dediği halde müdde'a 'aleyhin inkâr etmesi gibi olur (*Kifâye ve Mecme'u'l-Enhur*).² (“950”madde şerhine bak.)³

Bir kimse yedinde bulunan hâne için “ bu hâneyi ben Zeydden aldım ” dediği halde Zeyd inkâr etse mezkûr hâneyi şeffi' bi's-şuf'a alabilir. Zîrâ kendi zu'mu kendi aleyhine huccettir (*Zeylâ'î*).¹

(Amma musâlahun 'anh olan akârda şuf'a cereyân etmez.)

Şöyle ki, müdde'î, müdde'â 'aleyhten bir arsayı da'vâ edip de 'an inkâr bir hâne üzerine sulh olsa, hânedede şuf'a cereyân eder. Amma arsada cereyân etmez. Nitekim bir kimse diğer kimesne elindeki mülk akârı iddi'â ve o kimesne inkâr ya sükût etmesi üzerine bir meblağı mu'ayyen üzerine sulh olsa, ol akârda şuf'a cereyân etmez. Zîrâ o kimesne bu sulh ile kendi mülkü bulunan akâr-ı mülk-i aslisinde istibkâ etmekte olarak müdde'îye verdiği meblâğ ol âkarın ivazı olmayıp belki o meblağı vermesi iftidâ-i yemîn ve kat-ı husûmet içindir. Yani o kimesne böyle zu'm etmektir.

Vâkı'â, müdde'î o akârı müdde'â 'aleyhten satın aldığı zu'munda ise de, herkes kendi zu'muyla mu'âhaze olunacağından müdde'înin bu zu'mu müdde'â 'aleyhi ilzâm edemez. Lâkin şeffi' olan kimesne için müdde'î makamına kâim olarak müdde'înin da'vâsına ikâme-i beyyine, ta'bîr-i âharla müdde'înin ikâme edeceği beyyinesini ikâme eylemek hakkı vardır. Ve bu vechile isbât-ı müdde'â ettiğinde şeffi' bi's-şuf'a ahz eder.

¹ Kurlânî, *el-Kifâye şerhü'l-Hidâye*, vr. 442.

² Kurlânî, *el-Kifâye şerhü'l-Hidâye*, vr. 445; Dâmâd, *Mecma'u'l-Enhur*, III, 424.

³ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, III, 20.

⁴ *Zeylâ'î, Tebyînü'l-hakâik fî şerhi Kenzi'd-dekaik*, V, 33-34.

Zîrâ ikâme-i beyyine ile sulhun bey' manâsına olduğu tebeyyün eyledi. Nitekim, şeff'in beyyinesi olmadığı halde mezkûr akâr müdde'înin olmadığına müdde'â 'aleyhi istihlâf edip o da yemînden nükûl ederse musâlahun 'anh olan akârı bi's-şuf'a alabilir (*Şurunbilâli ve Mecme 'u'l-enhur ve Kifâye ve Dürer ve Zeylât*)² ("1021" madde şerhine bak.).³

2- Mes'ele: (Ve musâlahun 'anhın küllisi yahut bazısı bi'l-istihkâk zabt olursa müdde'î bedel-i sulhun ol miktârını yani küllisini yahut bazısını müdde'â 'aleyhe reddeder.)

Ve musâlahun 'anhın küllisi yahut bazısı bi'l-istihkâk zabt olursa müdde'î dahî bedel-i sulhun ol miktârını yani sûret-i ûlâda küllisini yahut sûret-i sâniyede bazısını müdde'â 'aleyhe reddeder. Çünkü müdde'â 'aleyh mezkûr bedel-i sulhu müdde'înin husûmetini def' ve müdde'â bih bilâ husûmet elinde bâkî kalmak için vermiş iken istihkâk ile zahîr oldu ki, müdde'înin müdde'â 'aleyh ile bir gûnâ husûmeti yoktur. Ve müdde'â 'aleyhin maksûdu hâsıl olmadı. Ve bu halde mezkûr bedel bi-gayr-i hakk alındığı anlaşıldığı cihetle reddetmesi lâzımdır ("97" madeeye bak.).⁴(*Mecme 'u'l-enhur ve Dürer*)⁵

Meselâ bir kimse diğerkimesnenin elindeki hâne için "benimdir" diye iddi'a ve o kimesne ba'de'l-inkâr evi's-sükût on altın üzerine sulh olarak ve bedel-i sulhu ol kimseye i'tâ ederek on altın ol kimsenin o hâne dahî o kimsenin elinde kaldıktan sonra hânenin küllisi bi'l-istihkâk zabt edilse ol kimse bedel-i sulh olan on altını ve hânenin yalnız nısfı bi'l-istihkâk zabt edilse bedel-i sulhun beş altınını o kimesneye reddeder.

(Ve müstehikk ile husûmete başlar.)

Ve müdde'î dilerse müstehikk ile husûmete başlar. Yani musâlahun 'anhın ondan da'vâ eder. Zîrâ müstehikk hâneyi müdde'a 'aleyhten aldığında ve onun makâmına kâim olarak hakk-ı muhâsemesi vardır (*Ebussu'ûd*).⁶

² Şurunbilâli, *Gunyetu zevi'l-ahkâm fi bugyeti Düreri'l-hükkam*, II, 490; Dâmâd, *Mecma 'u'l-enhur*, III, 424; Kurlânî, *el-Kifâye şerhü'l-Hidâye*, vr. 445; Molla Hüsrev, *ed-Dürer*, II, 490; Zeylâ'i, *Tebyînü'l-hakâik fi şerhi Kenzi'd-dekaik*, V, 33.

³ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, III, 153.

⁴ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, I, 201.

⁵ Dâmâd, *Mecma 'u'l-enhur*, III, 424; Molla Hüsrev, *ed-Dürer*, II, 488.

⁶ Ebussu'ûd, *Ma'rûzât*, vr. 31.

Fakat âti'z-zikr mes'elede musâlahun 'anhın bazısı bi'l-istihkâk zabt olunduğunda müdde'î bedel-i sulhun bazısını reddetmeğe mecbûr değildir. Şöyle ki, bir kimse bir hânedede bir hak da'vâ edip de o hak meselâ " hânenin nısfı ya rub'udur. " diye ta'yîn-i müdde'â etmeksizin bir bedel-i mu'ayyenüzerine sulh olsa ve ba'dehû musâlahun 'anh olan hânenin bir kısmı bi'l-istihkâk zabt olursa, bedel-i sulhun bazısını müdde'â 'aleyh istirdâd edemez (*Bahr*).¹ Zîrâ câiz ki, o hakk ba'z-ı âhir olsun (1)

(Ve bedel-i sulhun küllisi yahut bazısı bi'l-istihkâk zabt olursa müdde'î ol miktârda da'vâsına rücû' eyler.)

Ve nukûd ya deyn olmayıp da 'ayn olan bedel-i sulhun küllisi yahut bazısı bi'l-istihkâk zabt olursa ve müstehikk sulhu mücîz olmasa yahut 1560. maddede zikr olunduğu üzere bedel-i sulhün küllisi veya bazısı kable't-teslîm müdde'â 'aleyh elinde hak olsa müdde'î ol miktârda yani bedel-i sulhun küllisi zabt olunduğunda küll-i müdde'âda ve bazısı zabt olunduğunda baz'z-ı müdde'âda da'vâsına rücû' eyler. Zîrâ müdde'î, da'vâsını ancak bedel-i sulh kendisine kalmak için terk etmiş olur. Bedel-i mezkûr kendisine sâlim kalmayınca mübeddel olan da'vâsına müdde'înin hakk-ı rücû'u vardır. Meğer ki, sulh kâbil-i nakz bulunmayan nevi'den olsun. Kısâs gibi. O halde musâlahun 'aleyhin kıymetiyle rücû' eder (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).² Amma müstehikk sulhu mücîz olarak musâlahun 'aleyh olan aynı müdde'îye teslîm ettiğinde sulh câiz olur. Ve müstehikk sulhu mücîz olarak musâlahun 'aleyhin kıymetiyle müdde'â 'aleyhe rücû' eder. Eğer kıyemiyâtta ise (*Kifâye*).³

Şu kadar ki, sulh, bey' lafzıyla vâki' olsa yani meselâ müdde'î "şu malı bu 'ayn mukâbelesinde satın aldım" ve o da "sattım" diye akd-i sulh ettiklerinden sonra bedel-i sulh, bi'l-istihkâk zabt edilse müdde'î müdde'â bih olan şey ile rücû' eder.

¹ İbn Nüceym, *el-Bahrü'r-râik*, VII, 435.

² İbn Âbidînzâde, *Tekmiletü Redd-i'l-muhtâr*, XII, 304.

³ Kurlânî, *el-Kifâye şerhü'l-Hidâye*, vr. 449.

(1) لأن دعواه يجوز أن تكون فيما بقي وإن قل فما دام في يده شيء لا يرجع عليه بخلاف ما إذا استحق كلها لأنها تسبقنا

بأنه أخذ عوضا مالا بملك فيرد زيلعى في باب الإستحقاق.

Yoksa da'vâ ile değil (*Ebussu'ûd ve Dürr-i Müntekâ*).¹ Zîra müdde'a 'aleyhin mübâya'aya ikdâmı, müdde'â bih müdde'înin mülkü olduğunu ikrâr olmakla artık inkârı mu'teber değildir.(1)

Ve bir de bedel-i sulh tayîn ile müte'ayyen olmayan altın veya gümüş olunca bedel-i mezkûrun bi'l-istihkâk zabt-ı ya kable't-teslîm helâki yahut kalıb çıkması ile sulh bâtil olmaz. Sulh-ı mezkûr gerek kable'l-ikrâr ve gerek ba'de'l-ikrâr bulunsun. Ve bedel-i mezkûr hîn-i akitte velev ki, müşârun ileyh olsun. Belki onun misli verilmesi lâzım gelir. Zîrâ istihkâk ile istifâ bâtil ve gûya istifâ etmemiş gibi olur (*Dürr-i Müntekâ ve Kifâye*).² Nitekim, bey'de dahî hüküm böyle idi (243. maddeye bak.).³(2) Meselâ, yirmi altın da'vâsından on altın üzerine sulh olup da bedel-i sulh ba'de't-teslîm bedel-i mezkûr bi'l-istihkâk zabt edilse diğer on altının verilmesi lâzım gelir.

Sulh-ı mezkûrun müdde'â 'aleyh hakkında yemînden halâs olması üzerine âti'z-zikir mesâ'il teferru' eder:

- 1- Mes'ele: Müdde'î bin kuruş da'vâ ve müdde'a 'aleyh inkar edip de bir şey üzerine sulh olduktan sonra müdde'â 'aleyh îfâ ya ibrâ üzerine ikâme-i beyyine edecek olsa kabûl olunmaz. Zîrâ sulh sebebiyle müdde'â 'aleyh da'vâdan berâ'et hâsıl eylemiş ve sâkıtın avdeti ise gayr-ı mümkün bulunmuştur.(3)

Amma müdde'î bin kuruş da'vâ ve müdde'â 'aleyh kazâ ya ibrâyı iddi'â edip de müdde'î inkar etmesi üzerine, ba'de'l-musâlaha müdde'â 'aleyh kazâ veya ibrâ üzerine

¹ Ebussu'ûd, *Ma'rûzât*, vr. 31; Haskefi, *ed-Dürrü'l-Müntekâ*, III, 424.

² Haskefi, *ed-Dürrü'l-Müntekâ*, III, 426; Kurlânî, *el-Kifâye şerhü'l-Hidâye*, vr. 442.

³ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, I, 390.

(1) بخلاف الصلح لأنه لم يوجد منه ما يدل على أنه إقراره بالملك له إذ الصلح قد يقع لدفع الخصومة، زيلعي .

(2) بخلاف ما إذا كان الصلح من غير الجنس و استحقت بعد إفتراق فإن الصلح يبطل وإن كان قبله رجوع بمثلها

ولا يبطل الصلح كالفلوس . بجر بتغيير ما ورد مختار .

(3) لو صالح الأب أو الوصي عن مال اليتيم أو عن بعضه عن إنكار ثم وجد البينة فإنها تقبل ولو بلغ الصبي

فأقامها تقبل ولكن لو طلب يمين المدعى عليه فلا يخلف، أشباه .

ikâme-i şühûd edecek olsa kabûl olunur da, müdde'înin bedel-i sulhu reddetmesi lâzım gelir. Zîrâ bu takdirdeki sulh, fidâ'en li'l-yemîndir. Yemîn ise sûret-i ûlâda müdde'â 'aleyh üzerine olmakla fidâsı ve sulhu câiz olur.

Amma sûret-i sâniyede müdde'î üzerine olmakla bunda fidâ' tasavvur olunmaz (*Bezzâziye*).¹

- 2- Mes'ele: Müdde'î da'vâ etikten sonra müdde'â 'aleyh ba'de'l-inkâr yemîn edip ba'dehû müdde'î ile sulh olduğunda bazı fukahâyâ göre sahîh olmaz. Zîrâ yemin, müdde'â bihin bedel-i olup, müdde'â 'aleyh, yemin edince bedelini istifâ eylemiş ve artık bundan sonra sulh gayr-ı sahîh bulunmuş olur. Her ne kadar bazı fukahâyâ göre sahîh olur ise de (*Ta'likât-ı İbn-i Âbidîn ale'l-Bahr ve Tekmile-i Redd-i Muhtâr*),²

Nitekim, müdi' "vedî'amı istihlâk eyledin" diye da'vâ ve müstevdi' "vedî'ayı reddettim", yahut "bilâ-te'add velâ -taksîr helâk oldu" diye def' edip müdde'î bu def'i inkâr etmekle bi't-taleb müstevdi' vedî'ayı redd ve iâde eylediğine yahut bilâ-te'add velâ-taksîr telef olduğuna yani üzerine redd ve zamân lâzım gelmediğine ba'de'l-yemîn sulh olsa sahîh olmaz (*Redd-i Muhtâr bi-ziyâdetin*),³

- 3- Mes'ele: iki şahıs bir kimsenin yedindeki bahçe için mülk-i müşterekimiz diye da'vâ edip, yalnız birisi 'an inkârın sulh olsa, bedel-i sulh yalnız musâlihînin olur. Şerîki ondan hisse alamaz. Zîrâ 'an inkâr sulh her ne kadar müdde'î hakkında mu'âvaza olmamakla şüphe ile şirket sâbit olmaz (*Redd-i Muhtâr ve Tekmile*),⁴

- 4- Mes'ele: Bâlâda zikr olunduğu üzre musâlahun 'anh olan akârda şuf'a cereyân etmez.

¹ Bezzâzi, *el-Camiü'l-Veciz*, VI, 38-39.

² İbn Nüceym, *el-Bahru'r-râik*, VII, 436; İbn Âbidînzâde, *Tekmiletü Redd-i'l-muhtâr*, XII, 301.

³ İbn Âbidîn, *Redd-i'l-muhtâr*, VIII, 419.

⁴ İbn Âbidîn, *Redd-i'l-muhtâr*, VIII, 408; İbn Âbidînzâde, *Tekmiletü Redd-i'l-muhtâr*, XII, 301.

2.21.1551. madde:

(Bir kimse bir mâl-i mu'ayyen meselâ bir bahçe da'vâ edip de bir miktârı üzerine)

Bir kimse bir mâl-i mu'ayyen meselâ bir bahçe da'vâ edip de onun bir miktârı meselâ mezkûr bahçe üçyüz arşın olmakla bunun yüz arşını üzerine sulh olduğunda bu sulh iki sûrette sahîh olur:

Sûret-i ûlâ: (Sulh olarak bâkisinin da'vâsından müdde'â 'aleyhi ibrâ etse hakkının bir miktârını almış ve bâkisinin da'vâsından vaz geçmiş yani bâkisindeki hakkını iskât eylemiş olur.) Sûret-i ûlâ: (Sulh olarak bâkisinin da'vâsından müdde'â 'aleyhi ibrâ etse hakkının bir miktârını almış ve bâkisinin da'vâsından vaz geçmiş yani bâkisindeki hakkını iskât eylemiş olur.)

Bu vechile sulh olarak bâkisinin da'vâsından müdde'â 'aleyhi "bâki-yi da'vâdan berâsin" ya "bâkide hakkım yoktur" diyerek ibrâ etse bu sulh sahîh ve hakkının bir miktârını aynen almış ve bâkisinin da'vâsından vaz geçmiş yani bâkisindeki hakkını iskât eylemiş olur (*Dürer ve Tekmile-i Redd-i Muhtâr*),¹

Nitekim, mâl-i mu'ayyen bir bahçe da'vâ edip de diğeri bir bahçenin miktârı mu'ayyeni üzerine sulh olsa sahîh olur. Bu sulhun sıhhatinde bâkisinin da'vâsından ibrâ şart değildir (*Dürer ve Abdülhalîm ve Tekmile*),²⁽¹⁾

"Bâkisinin da'vâsından ibrâ etse" tabiriyle aynını ibrâdan ihtirâz olunur. Zîrâ 'ayn gerek mağsûb ve gerek emânet olsun onu da'vâdan ibrâ sahîhtir. İbrâ-i mezkûr sulh zımında gerek asâleten olsun (*Abdülhalîm*).³ Amma bir 'aynın kendisinden ibrâdaki tafsilat 1536. madde şerhinde mürûr eyledi.

Sûret-i sânîye: Müdde'î, müdde'â bihin miktâr-ı mu'ayyeninden başka urûz veya nukûttan bir bedel daha ilâve ederse bu sulh dahî sahihtir. Şöyle ki, bu vechile bahçenin bir miktârı ve bir de mes'elâ beş yüz kuruş bedel kılarak sulh olsa sahîh ve hakkının

¹ Molla Hüsrev, *ed-Dürer*, II, 490-491; İbn Âbidînzâde, *Tekmiletü Reddi'l-muhtâr*, XII, 304-305.

² Molla Hüsrev, *ed-Dürer*, II, 490; Abdülhalîm, *Haşiye a le'd-Dürer*, vr. 824; İbn Âbidînzâde, *Tekmiletü Reddi'l-muhtâr*, XII, 309.

³ Abdülhalîm, *Haşiye a le'd-Dürer*, vr. 824.

(1) لأن هذا الصلح معوضة بإعتبار جانب المدعى فاتته باع ما ادعى بما أخذ.

bazısına mukâbil ivaz ahz etmiş olur. Bu sûrette bâkîsinin da'vâsından ibrâ etmek sıhhât-i sulhte şart değildir.

İhlâf-ı fukahâ: 'Ayn olan bazı müdde'â üzerine sulh, yalnız bâlâda beyân olunan iki vechile sahîh olacağını ve binâen'aleyh da'vâdan ibrâ veya bedele bir şey ilâve edilmeden sulh sahîh olmayacağını bazı fukahâ beyân eylemiştir.

Meselâ bir kimse diğer kimesneden bir konak da'vâ edip de onun bir kıt'a-i mu'ayyenesi üzerine sulh olsa, sulh sahîh olmaz. Sonra bâkisini dahî da'vâ edebilir. Zîrâ sulh, bazı müdde'â üzerine vâki' olduğu sûrette ba'z-ı müdde'â istîfâ ve ba'z-ı âhar ıskât edilmiş olur. Halbuki, ıskât deyne mahsûstur. 'Ayn üzerine vârid olmaz. Bir de ba'z-ı müdde'â, küll-i müdde'âdan ivaz olamaz. Şu cihetleki, bir şeyin nefisinden ivaz olmasını müstelzim olur. Çünkü ba'z, küllün zımında dâhildir (Mecme'u'l-ehur).¹ Bu kavle gayr-ı zâhir rivâyet deniliyor.

Ve diğer fukahâyâ göre bâkîsinin da'vâsından ibrâ ve bedel-i sulha bir şey ilâve edilmese bile sulh sahîh ve bâkisinden ibrâ hâsıl olur. Zîrâ 'ayn-ı müdde'â bihin ba'z-ı âharın ibrâ, onun da'vâsından ibrâ demek olduğundan, sulh sahîh olarak ondan sonra bâkîsinin da'vâ etse istimâ' olunmaz (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr ve Şurunbilâlî ve Abdülhalîm*).²

¹ Dâmâd, *Mecma'u'l-ehur*, III, 427.

² İbn Âbidînzâde, *Tekmile-i Redd-i Muhtâr*, XII, 305; Şurunbilâlî, *Gunyetu zevi'l-ahkâm fi bugyeti Düreri'l-hükkam*, II, 496; Abdülhalîm, *Haşiye a le'd-Dürer*, vr. 824.

LÂHIKA

Bazı veresenin ba'z-ı âhar ile emsâl-i terekeden musâlahalarına dâirdir.

- 1- Mes'ele: Tehârüc, vereseden bazılarının hisse-i irsiyelerine mukâbil diğer vereseden mâl-i ma'lûm alarak terekeden çıkmaktan ibârettir ki, bir nevi' sulhtur (*Redd-i Muhtâr*).¹
- 2- Mes'ele: bazı verese içlerinden bir kimesneye bir miktâr mal i'tâsıyla o kimesneyi ırzâ ederek terekeden ihrâc ettiklerinde, tereke urûz ve akâr ise bu tehârüc sahîh olur. Bedel-i sulhun hissesinden az ya çok olması hükmünde musâvîdir. Meselâ dört vâris beyninden müşterek olan bir tereke yüz koyun, elli inek, yirmi at, otuz yatak, ve kırk parça bakır ile beş bâb mülk dükkandan ibâret olup da üç vâris dördüncüsüne on altın i'tâsıyla onu ırzâ ederek terekeden ihrâc etseler sahîh ve tereke, bâki üç vâris beyninden müşterek olur.

Amma tereke nukûtta olduğu takdîrde bakılır: Bedel-i sulh hilâf-ı cins ise sulh-ı mezkûr sahîh olur. Gerek kalîl ve gerek kesîr olsun. Lâkin mecliste tekâbuz şarttır. Meselâ tereke altın iken bir vârise gümüş para i'tâsıyla diğer verese sulh olarak, o vârisi terekeden ihrâc etseler sahîh olur.

Nitekim, tereke hem altın, hem de gümüş olup da bedel-i sulh dahî ikisinden yani bir miktârı altın ve bir miktârı gümüş olsa yine sahîh olur. Bedel-i sulh, gerek az gerek çok olsun.

Tereke hem nukûd -altın ve gümüş- hem de nukûddan gayrı -akâr ve urûz- bulunur ise bakılır:

Bedel-i sulh, urûz ya akâr olur ise sulh her halde sahîh olur. Bedel-i mezkûrun kıymeti gerek hissesine mu'âdil gerek ziyâde ve gerek noksân olsun ve bedel-i sulh nukûtta olur ve bedel-i mezkûr terekeden ihrâc edilen vârisin terekedeki o cins nukûtta olan hissesinden ziyâde bulunur ise sulh-ı mezkûr yine sahîh olur.

¹ İbn Âbidîn, *Reddû'l-muhtâr*, VIII, 425.

Amma ihrâc edilen vârisin terekeden bir cins nukûttan olan hissesi aynı cins olan bedel-i sulhun misli ya ekser ise bu sulh bâtıldır. Zîrâ ol vârisin bu nukûttan gayri a'yândan olan hissesi ivazdan hâlî kalmış olur (*Hâniye*).¹

3- Mes'ele: Tereke düyûndan ibâret olup da ba'zı verese içlerinden birine şu kadar kuruş i'tâsıyla sulh olarak onu terekeden ihrâc ve deynden onun hissesini kendilerine tahsîs etseler bu sulh bâtıl olur. Zîrâ bunda musâlihînin hissesi bulunan deynin medyûnun gayri bulunan vereseye temlikini tazammum ve sonra butlân, külle sirâyet eyler. Zîrâ safka vâhidir.

Meselâ terekenin zimem-i nâsda matlûbâtı bulunduğu halde zevcenin müteveffâ zevci zimmetinde mihirden alacağı bulunan şu kadar kuruş ile terekedeki semen hakkından bitârîki't-tehârûc bir mal üzerine akd-i sulh olduğunda bu sulh bâtıldır. Mezbûrenin zimem-i nâsdaki alacaktan hissesinin verese-i sâireye âidiyeti gerek şart edilsin gerek edilmesin (*Hâniye*).²

4- Mes'ele: Bâlâda tafsîl olduğuna üzere bi-tarîki't-tehârûc akd-i sulh edildiğinde, bedel-i sulh mâl-i mevrûs ise bâkî tereke kable't-tehârûc olan hisse-i irsiyeye göre bâkî verese arasında taksîm olunur.

Mes'elâ bir kadın vefât edip de vâris olarak zevc, kız ve baba bir kız kardeş var ve zevc terekeden emvâl-i ma'lûmeyi bi-tarîki't-tehârûc alarak çıkmış olsa, bâkî terekenin iki sehmi kıza ve bir sehmi kız kardeşine i'tâ olunur.

Bedel-i sulh, mîrastan ğayrı bir sebeble müşterek mal ise tereke-i bâkiye bedel-i sulhtaki iştirâklari nisbetinde taksîm olunur.

Meselâ müteveffânın iki oğlu ve bir kızı olmak üzere üç vârisi olmakla, a'yândan ibâret bulunan terekenin hissesinden merkûm bir kız ile bir oğlan beyyinelerinde şîrâ'en ve munâsîfaten müşterek bir atı birâderlerine bi'l-'atâ onu terekeden ihrâc etseler, bâkî terekeyi oğlan ile kız munâsîfeten iştirâk ederler. Yoksa terekenin sülüsânı oğlana, sülüsü kıza verilmek icâb etmez (*Kifâye ve Tekmile-i Reddi Muhtâr*).³

¹ Kâdîhân, *el-Fetâva'l-Hâniyye*, III, 81-82.

² Kâdîhân, *el-Fetâva'l-Hâniyye*, III, 79.

³ Kurlânî, *el-Kifâye şerhü'l-Hidâye*, vr. 446; İbn Âbidînzâde, *Tekmiletü Reddi'l-muhtâr*, XII, 348-349.

Mesâ'il-i ânifede mûsâ leh vâris gibidir.

5- Mes'ele: Bi-tarîki't-tehârûc akd-i sulh edildikten sonra terekenin a'yândan emvâli yahut zimem-i nâsda bulunan alacakları meydana çıksa ve bunlar vakt-i sulhta ma'lûm bulunmasa bu a'yân ve zimem-i mechûle bazı fukahâya göre sulhta dâhil olmaz ki, eşher olan da budur.⁽¹⁾ Ve bazı fukahâya göre dâhil olur (*Mecme'u'l-enhur ve Hâniye ve Bezzâziye*).¹

6- Tereke medyûn ise bi-tarîki't-tehârûc sulh sahîh değildir. Zîrâ deyn az da olsa terekede tasarrufun cevâzını men' eder (*Hâniye*).²⁽²⁾

Tehârûce dâir îzâhât-ı kâfiye arzu edenler Teshîlü'l-ferâ'iz nâm eserimize mürâca'at etmelidir.

FASL-I SÂNÎ

(Deynden yani alacaktan ve hukûk-ı sâireden sulh olmak beyânındadır.)

Alacak, bedel-i mebî', bedel-i makrûz, bedel-i icâre, bedel-i mağsûb ve bedel-i mütlef olur ("158" maddeye bak.).³

2.22.1552. Madde

Kâ'ide: musâlahun 'aleyh musâlihin hakkından kadren ve vasfen ya yalnız kadren veya yalnız vasfen dûn ve ihsân yalnız dâyinden olunca sulh-ı vâki' bazı hakkı iskât ve bazısı istîfâ olur.

Iskâtı mutazammın olan sulhlar: evvelen, bu madde vechile bazı deyn üzerine sulh; sâniyen, madde-i âtiye vechile te'cîl ve ihmâl üzerine sulh; sâlisen, meskûkât-ı hâlisadan meskûkât-ı mağşûşe üzerine sulhtur ("1554" maddeye bak.).⁴

¹ Dâmâd, *Mecma'u'l-enhur*, III, 439; Kâdihân, *el-Fetâva'l-Hâniyye*, III, 79; Bezzâzi, *el-Camiü'l-Veciz*, VI, 45-46.

² Kâdihân, *el-Fetâva'l-Hâniyye*, III, 80.

³ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, I, 244.

⁴ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, IV, 58.

(1) هو المعتمد والأصح.

(2) ولو صالح أحد الورثة عن تركة موروثه ثم ظهر في التركة دين فإن كان الصلح وقع عن الأعيان فقط دون الديون فلا يفسد وإن وقع على جميع الشركة فسد كما لو كان الدين ظاهراً وقت الصلح، تكملة.

Musâlahun ‘aleyh, müdde‘inin hakkından ezyed ve ihsân iki taraftan ise bu sulh, mu‘âvazadır (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr ve Mecmeu‘l-Enhûr*).¹

(Bir kimse âhar kimesne zimmetindeki alacağıının bir miktârı üzerine sulh olsa alacağıının bazısını istifâ ile bâkisini ıskât yani bâkisinden ol kimesneyi ibrâ eylemiş olur.)

Binâen‘aleyh bir kimse âhar kimesne zimmetindeki bedel-i mağsûb bedel-i mütlef, semen-i mebî‘, bedel-i icâre ve bedel-i makrûz gibi bir cihetten dolayı bir cinsten alacağıının o cinsten mu‘ayyen bir miktârı üzerine medyûn ile an ikrâr ya an inkâr ya an sükût sulh olsa alacağıının bazısını istifâ ile bâkisini ıskât yani bâkisinden ol kimesneyi ibrâ eylemiş olur. Zîrâ ‘âkılın tasarrufunun bi-kaderi‘l-ımkân tashîhi vâcib ve bu sûrete haml mümkün olmakla ona haml olunur. Yoksa mu‘âvaza olmaz. Zîrâ emvâl-i ribeviyede mübâdeletü‘l-ekser bi‘l-ekall câiz değildir. Binâen‘aleyh bu madde vechile sulhta kable‘l-iftirâk bedel-i sulhun kabzı şart değildir (*Vâkı‘âtü‘l-müftîn ve Hâniye ve Tekmile-i Redd-i Muhtâr ve Mecme‘u‘l-Enhur*).² (1)

“Sulh” tabîrinde anlaşılır ki, dâyin elli altın alacağını onun bir miktârı meselâ yirmi altın mukâbelesinde medyûnuna satsa câiz olmaz (*Hâniye*).³

“Bâkisinden ibrâ eylemiş” ibâresinden sulhtan başka bir de ibrâ lâzım olduğu anlaşılmalıdır. Müdde‘î, bâkisinden ibrâ ettiğini söylese de söylemese de ibrâ hâsıl olur. Fakat ibrâyı zikr etmez ise de yalnız kazâ‘en berî olur. Amma diyâneten berî olmaz. Hattâ müdde‘î, bâkisine dahî zaferyâb olduğunda ahzedilir.

Amma ibrâyı zikr eder ise hem kazâ‘en hem de diyâneten berî olur (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).⁴(2)

Bu madde üzerine mesâ‘il-i âtiye teferru‘ eder:

¹ İbn Âbidînzâde, *Tekmiletü Reddi‘l-muhtâr*, XII, 294-295; Dâmâd, *Mecma‘u‘l-Enhur*, III, 434.

² Kadri Efendi, *Vâkı‘âtü‘l-müftîn*, Kahire 1882, s. 214; Kâdîhân, *el-Fetâva‘l-Hâniyye*, III, 86; İbn Âbidînzâde, *Tekmiletü Reddi‘l-muhtâr*, XII, 306; Dâmâd, *Mecma‘u‘l-Enhur*, III, 433-434.

³ Kâdîhân, *el-Fetâva‘l-Hâniyye*, III, 86.

⁴ İbn Âbidînzâde, *Tekmiletü Reddi‘l-muhtâr*, XII, 308.

(1) وهذا الصلح ليس بصرف حتى أنه لا يشترط قبض بدل الصلح في المجلس على أفندي عن المحيط.

(2) رجل له على رجل كرخنطة فصالحه عن إقرار أو إنكار على نصف كرخنطة ونصف كر شعير إلى أجل بطل كله،

خانية.

Evvelen: Dâyin yüz aded altın alacağından altmış altın üzerine sulh olsa atmış altını istifâ ile kırk altından medyûnuna ibrâ etmiş olur.

Sâniyen: Müdde'î, bin kuruş da'vâ ettiğinde müdde'â 'aleyh, meblâğ-ı mezbûru verdiğini müdâfa'aten dermeyân ve müdde'î dahî istifâyı inkâr etmekle yüz kuruşa sulh olsa câiz ve bâkisinden berî olur. Bâkisinden ibrâyı gerek zikr etsin ve gerek etmesin (*Bezzâziye*).¹

Sâlisen: Bir kimse diğer kimesnenin elli altın kıymetli bir atını gasb ve istihkâk ettikten sonra otuz altın üzerine sulh olsa, otuz altını istifâ ve yirmi altından medyûn olan gâsıbı ibrâ eylemiş olur. Bu vechile telef olan kıymetli mağsûbun kıymetinden ekser meblâğ ya uruz üzerine sulh olmak sahîhtir. Yani bir kimse diğer kimesnenin bin kuruş kıymetli atını gasb ve istihlâk ettikten sonra iki bin kuruş yahut bir roba üzerine sulh olsa sahîh olur. Fakat hâkim mağsûbun kıymetli hükm ettikten sonra ondan ziyâde meblâğ üzerine sulh olsa sahîh olmaz (*Dürer*).²

“Mu'ayyen miktârı” denildi. Zîrâ bu gibi bazı deyn üzerine sulhta bedel-i sulh mu'ayyen olmak lâzımdır. Tâ ki mahtût dahî mu'ayyen olsun. Çünkü bu ibrâda muhtûhun mu'ayyen olması şarttır. Hattâ mahtût mu'ayyen olmaz ise sulh ve hatt câiz değildir. Meselâ bir kimsenin diğer kimesne zimmetindeki on altın alacağı olmakla bedel-i sulhu bir ay tamâmında verir ise bir altın üzerine, ve bir aya kadar vermez ise iki altın üzerine sulh olsa câiz değildir. Zîrâ mahtût mechûldür. Çünkü, bir ayda i'tâ takdîrinde dokuz altın ve adem-i i'tâ takdîrinde sekiz altındır (*Bezzâziye*).³

'Âti'z-zikir 1553. ve 1554. maddeler ânifen zikr olunan kâide üzerine müteferri' bulunmuştur.

“ Bir miktârı ” ibâresinden mesâ'il-i âtiye müstefâd olur:

- 1- Mes'ele: Alacağın tamâmı üzerine sulh olmak ıskât olmayıp, 'ayn hakkını kabz ve istifâdan ibâret olduğu gibi musâlahun 'aleyh deynden ziyâde meblâğ

¹ Bezzâzi, *el-Camiü'l-Veciz*, VI, 31.

² Molla Hüsrev, *ed-Dürer*, II, 492.

³ Bezzâzi, *el-Camiü'l-Veciz*, VI, 30.

olduğunda ribâ ve harâm olur. Bunlar sultan ma'dûd değildir (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).¹

- 2- Mes'ele: bu sulh ibrâ ve ıskât olmak için musâlahun 'aleyh, musâlahun 'anh olan deynden ba'zı ve onun cinsinden olmak lâzımdır. Binâen'aleyh bir kimse alacağından başka cins üzerine sulh olsa mu'âvaza olur. Şöyle ki, bir kimsenin âhar kimesne zimmetindeki elli dört aded sîm mecîdiye mu'accel matlûbundan on yahut yedi aded yüzlük altınına mu'accelen sulh olsa, sulh-ı mezkûr mu'âvazadır. Yoksa bir miktârı istifâ ve bir miktârından ibrâ değildir. Ve sulh-ı mezkûr sahîh ise bedel-i sulhun meclîs-i sulhta kabzı şarttır. Bedel-i sulh, meclîsi sulhta kabz edilmeyince sulh bâtil olur. Zîrâ gayr-ı cinsi'l-hakk üzerine sulh ancak mübâdeledir.(1)

Mecelle'de beyân olunan sulhta musâlahun 'anh, mü'eccel ise musâlahun 'aleyhin mu'accel olması câiz değildir. Binâen'aleyh mü'eccel bin kuruş alacağından mu'accel altı yüz kuruşa sulh olsa sahîh olmaz. Zîrâ mu'accel, mü'eccelden hayırlı ve dâyin akd ile mu'accele müstehikk olmadığından ta'cîl ıskât olunan dört yüz kuruşa mukâbil ecelden i'tiyâz olur.

Bu ise haramdır, amma musâlahun 'anh, mu'accel ise musâlahun 'aleyhin mü'eccel olması câizdir. Zîrâ bu halde dâyin hakkından vasfen ve vakfen mâ-dûnunu almış olur (*Mecme'u'l-enhur*).²

2.23.1553. Madde

(Bir kimse mu'accel olan her türlü alacağını te'cîl ve ihmâl etmek üzere sulh olsa kendisinin hakk-ı ta'cîlini ıskât eylemiş olur.)

Bir kimse mu'accel olan her türlü 'ayn alacağını müddet-i mu'ayyenede te'cîl ve ihmâl etmek üzere sulh olsa kendisinin hakk-ı ta'cîlini ıskât eylemiş olur (*Mecme'u'l-enhur ve*

¹ İbn Âbidînzâde, *Tekmiletü Redd-i'l-muhtâr*, XII, 308.

² Dâmâd, *Mecma'u'l-enhur*, III, 434.

(1). والصلح يبطل بالافتراق من غير قبض، حانيه .

Dürr-i Müntekâ).¹ Ve artık kalbe hulûli'l-ecel mutâlebeye salâhiyeti olmaz (“1562”maddeye bak.).²

Meselâ bir kimsenin elli aded sîm mecîdiye alacağından bir ay mü’eccelen elli aded sîm mecîdiye üzerine medyûn ile sulh olsa sahîh olup, kable hulûli'l-ecel mutâbele edemez. Nitekim bir müddetle mü’eccelen alacağını daha ziyâde müddetle ihmâl ve te’cîl üzerine sulh olsa bu da sahîh olur (*Bezzâziye*).³

Amma ‘ayn alacağını te’cîl üzerine sulh olmayıp da meselâ mu’accel elli aded sîm mecîdiye matlûbundan mü’accel sekiz ya on aded yüzlük altına sulh olsa sahîh olmaz. Bu sulh gerek ‘an ikrâr ve gerek ‘an inkâr olsun. Zîrâ bedel-i sulh ittihâz olunan altına diğerk taraf akd-i müdâyene ile müstehikk olmamakla bu sulh mücerred te’cîl ve tehîre haml olunamayıp, mu’âvazaya hamli zarûrîdir. Halbuki derâhimin denânir ile nes’eten bey’i câiz değildir (Madde-i ânife şerhine bak.).⁴ (*Mecme ‘u’l-Enhur*)⁵ Nitekim, bin kuruş mü’accel alacaktan mu’accel olan nısfına sulh olsa sahîh olmayacağı gibi (1)

Lâkin medyûn, mü’accel borcunu mu’accel kılrsa bu vechile ibtâl-i ecel sahîh olur, fakat bu mu’âmele sulh değildir. Zîrâ ecel, matlûb ve medyûnun hakkıdır. İbtâl ile sâkıt olur (*Bezzâziye*).⁶

Bu madde ile madde-i ânifenin cem’i sûretiyle dahî sulh sahîhtir. Şöyle ki, dâyin mu’accel bin kuruş alacağından mü’accel altıyüz kuruşa sulh olsa sahîh ve hem hakk-ı ta’cîlini hem de dört yüz kuruşu iskât eylemiş olur.

İstisnâ: asl-ı alacak cihet-i karzdan olup da te’cîl ve ihmâl etmek üzre sulh olsa te’cîl sahîh olmaz (*Hâniye*).⁷

¹ Dâmâd, *Mecma ‘u’l-Enhur*, III, 434-435; Haskefi, *ed-Dürrü’l-Müntekâ*, III, 434-435.

² Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, IV, 75.

³ Bezzâzi, *el-Camiü’l-Veciz*, VI, 31.

⁴ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, IV, 55.

⁵ Dâmâd, *Mecma ‘u’l-Enhur*, III, 433-434.

⁶ Bezzâzi, *el-Camiü’l-Veciz*, VI, 39.

⁷ Kâdihân, *el-Fetâva’l-Hâniyye*, III, 87.

(1) لأن المعجل غير مستحق بعقد المدائنة فصار معاوضة و الأجل كان حق المدينون وقد تركه بازاء ملحطه عنه من الدين فكان

اعتياضا عن الاجل وهو حرام، درر غرر.

2.24.1554. Madde

(Bir kimse meskûkât-ı hâlisâ olan alacağını meskûkât-ı mağşûşe olarak almak üzere sulh olsa alacağının sikke-i hâlisâ olmak hakkını ıskât eylemiş olur.)

Bir kimse meskûkât-ı hâlisâ olan alacağını meskûkât-ı mağşûşe olarak almak üzere sulh olsa bu sulh sahîh ve alacağının sikke-i hâlisâ olmak hakkını ıskât eylemiş olur bedel-i sulhun meclis-i sulhte kabzı şart değildir. Zîrâ bu mu'âmele mu'âvaza değildir (*Mecme 'u'l-enhur*).¹

Nitekim, bir kimse altın alacağından gümüş ya gümüş alacağından altın üzerine sulh olarak meclis-i sulhte bedel-i sulhu kabz eylese sahîh ve altın veya gümüş olmak hakkını ıskât eylemiş olur (*Hindiyye*).²

Bu madde ile madde-i ânifenin beynini cem' sûretiyle dahî sulh sahîh olur. Şöyle ki, bir kimse meskûkât-ı hâlisâ olan mu'accel matlûbunu meskûkât-ı mağşûşe olarak meselâ bir sene mü'accel olmak üzere sulh olsa sahîh olup, kemm ve keyfteki yani hem mu'accel hem de hâliş olmak hakkını ıskât eylemiş olur (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).³

Nitekim, sâlifü'z-zikir üç maddenin beynini cem' sûretiyle dahî sulh sahîh olur. Dâyin bin kuruş sikke-i hâlisâ ve mu'accel alacağından altı yüz kuruş sikke-i mağşûşe ve mü'accel üzerine sulh olsa sahîh ve dört yüz kuruş ve hakk-ı ta'cîl ve sikke-i hâlisâ olmak hakkı ıskât edilmiş olur.

2.25.1555. Madde

Asıl: (Hakk-ı şirb ve şuf'a ve hakk-ı mürûr gibi hukûk da'vâlarında yemînden kurtulmak için bedel verip de sulh olmak sahîhtir.)

Müdde'î, hasıma yemîn lâzım gelecek bir hak talep etse bu hakkın bedel- ile iftidâsı câizdir. Hangi hak olur ise olsun. Binâen'aleyh hakk-ı şirb ve şuf'a ve hakk-ı mürûr ve hakk-ı vaz'-ı cüzû' – duvar üzerine girişlerin vaz'ı hakkı- gibi hukûk da'vâlarında

¹ Dâmâd, *Mecma 'u'l-enhur*, III, 434.

² Komisyon, *el-Fetâval-hindiyye*, IV, 232.

³ İbn Âbidînzâde, *Tekmiletü Reddi'l-muhtâr*, XII, 336-337.

yemînden kurtulmak için müdde'îye bedel verip de nefs-i da'vâdan sulh olmak sahîhtir (*Redd-i Muhtâr*).¹

Meselâ bir kimsenin iştirâ ettiği hânedede diğerk kimesne şuf'a da'vâ edip de bu kimesne şuf'a da'vâsından vaz geçmek üzere ol kimse ile yüz kuruşa sulh olsa, sahîh ve bedel-i sulh o kimesnenin olur. O kimesne artık şuf'a da'vâsından bulunamaz. Amma o kimesneden başka derecede müsâvî ya mu'ahhar diğerk şeffî' bulunsa şerâite riâyet eylediği halde şuf'a talep edilir.

İstisnâ: Bu asıldan mes'ele-i âtiye müstesnâdır: Müstevdi' vedî'anın helâkini iddi'â etmekle mûdi' ile bir mal üzerine sulh olsa sulh-ı mezkûr bâtıldır (*Eşbah*).²

“Yemînden kurtulmak için” ibâresinden dahî müstefâd olur ki, yemin ettikten sonra sulh olmak sahîh değildir (“1550” madde şerhine bak.).³ (*Vâkı'âtü'l-müftîn*)⁴

“Da'vâlarından ” ibâresinin îzâhı: Bunda üç şey vardır:

1: Hakk-ı şirb, 2: Hakk-ı şuf'a, 3: Hakk-ı mürûrdur.

Her birinde iki ihtimâl vardır:

İhtimâl-i evvel: Bunların da'vâlarından sulh olmaktır ki, bundan üç mes'ele ma'lûm ve sulh-ı mezkûr üçüncü dahî câiz. Bu madde de beyân olunan budur.

İhtimâl-i sâni: Bunların nefsinden yani nefs-i hakk-ı şirb ve nefs-i hakk-ı şuf'a ve nefs-i hakk-ı mürûrdan sulh olmaktır ki, bundan dahî üz mes'ele hâsıl olur. Fakat bu sulhun cevâzında tafsîlât-ı âtiye cereyân eder.

Evvelen: Hakk-ı şirbin 'aynından sulh olmaktır. Bu sulh câizdir. Zîrâ 1533. madde şerhi mûcibince musâlahun 'anhın i'tiyâz kabûl eder hak olması lâzım ve 216. madde şerhi vechile hakk-ı şirbin bi-ivaz âhara temlikî câizdir.

Sânisen: Şeffî' nefs-i hakk-ı şuf'adan vaz geçerek şuf'anın kendisine ta'alluk eden akârı müşterîye teslîm eylemek üzere bedel-i ma'lûm üzerine sulh olmaktır. Bu sulh, sahîh

¹İbn Âbidîn, *Reddû'l-muhtâr*, VIII, 409.

²İbn Nüceym, *el-Eşbâh ve'n-nezâir*, Dimaşk 1983, s. 310.

³Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, IV, 46.

⁴Kadrî Efendi, *Vâkı'âtü'l-müftîn*, s. 217.

olmaz. Zîrâ hakk-ı şuf'ada i'tiyâz câiz olmaz (*Kifâye*).¹ Ve hakk-ı şuf'a meccânen sâkıt olur. (*Hâniye*)² Bu sûrette şefî' aldığı bedel-i sulhu müşteriye i'âde etmeğe mecbûrdur ("1534"maddeye bakınız.).³

Amma şefî', müşteri ile ba'zı meşfû' üzerine sulh olduğunda bakılır: Şefî' eğer meşfû'un nısfını veya sülüsünü veya rub'unu semen-i müsemmâdan hissesiyle almak üzere sulh olsa câizdir. Ve şefî'in bu sulhu taleb-i müvâsebe ve taleb-i takrîr ve işhâb ile te'ekküdünden sonra olur ise şefî' me'hûzunu bi's-şuf'a almış ve bâkisinden teslim-i şuf'a eylemiş olur.

Yoksa şîrâ-i cedîd ve mübtede' ile almış olmaz. Hatta şefî'-i musâlih ve meşfû'un nefsinde veya terîkinde şerîk olunca câr-ı mulâsık olan şefî'in bâkiyibi's-şuf'a ahza hakkı vardır. Amma şefî'in bu vechile sulhu taleb-i şuf'adan evvel vuku' bulur ise şefî'in aldığı miktârı şîrâ-imübtede' ile almış ve küllisinde şuf'ayı teslim etmiş olur. Hatta câr-ı mulâsık, meşfû'un küllisini bi's-şuf'a alabilir. Ve şefî' eğer meşfû' akârın mu'ayyen bir odası gibi bir mahall-i mu'ayyeni semenden hissesiyle almak ve bâkisindeki hakk-ı şuf'asını teslim etmek üzere sulh olursa bu sulh câiz değildir. Zîrâ mezkûr mahall-i mu'ayyenin semenden hissesi mechûl ve ancak takvîm ile ma'lûm ve binâen'aleyh sulh bâtil olur. Fakat meşfû'un cümlesinde şuf'ası bâkîdir. Zîrâ bu sûrette şefî', şuf'asından i'râz etmiş değildir ("1534"madde şerhine bak.).⁴

Şefî' eğer müşteriye kendisinin –müşterinin- verdiği semen-i müsemmâdan ziyâde meblâğ verip, sulh olsa câiz ve bu sulh şîrâ-i mübtede' menziline olur (*Hâniye*).⁵

Sâlisen: Hakk-ı mürûrdan sulh olmaktır. Bu sulh câizdir. Bunun cevâz-ı bey'î 216.madde şerhinde beyân edilmişti ("1533" madde şerhine bak.).⁶

¹ Kurlânî, *el-Kifâye şerhü'l-Hidâye*, vr. 445.

² Kâdîhân, *el-Fetâva'l-Hâniyye*, III, 99-100.

³ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, IV, 8.

⁴ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, IV, 8.

⁵ Kâdîhân, *el-Fetâva'l-Hâniyye*, III, 99-100.

⁶ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, IV, 8.

BÂB-I RÂBÎ‘

Sulh ve ibrâ beyânında olup iki faslı şâmildir.

FASL-I EVVEL

Ahkâm-ı sulha dâir mesâil beyânındadır.

Sulhun musâlahun ‘aleyhe nazaran hükmü, müdde‘înin musâlahun ‘aleyhe mâlik olmasından ibârettir. Müdde‘â ‘aleyh gerek mukırr, gerek münkir olsun.

Ve musâlahun ‘anha nazaran hükmü iki şeyden berîdir:

Birincisi: Müdde‘â ‘aleyhin musâlahun ‘anha mâlik olmasıdır. Eğer musâlahun anh, mal olmak gibi temlike muhtemel ve müdde‘â ‘aleyh musâlahun ‘anhı mukırr ise.

İkincisi: Musâlahun ‘anh kısâs gibi temlike muhtemel olmayan bir şey ise müdde‘â ‘aleyhin berâ‘eti olduğu gibi müdde‘â ‘aleyh, musâlahun ‘anhı münkir ise musâlahun ‘anh, gerek temlike muhtemel olsun gerek olmasın bunun hükmü dahî müdde‘â ‘aleyhin berâ‘etidir (*Bahr, ft-evveli’s-sulh ve Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).¹

2.26.1556. Madde

Sulh, ukûd-u lâzimedendir.

(Sulh tamâm oldukça yalnız tarafeynden biri ondan dönemez.)

Binâen‘aleyh sulh ‘an ikrâr ya ‘an inkâr ya ‘an sukût olsun sahîh ve tamâm oldukça yalnız tarafeynden biri ondan dönemez (“114” madde şerhine bak.).²

Hattâ müdde‘î, müdde‘â ‘aleyhten bir malı da‘vâ ve o da inkâr etmekle ba‘de’s-sulh müdde‘â ‘aleyh ikrâr etse, ikrâr ettiğini vermek lâzım gelmez (*Tekmile*).³

Amma 1558. madde şerhinde beyân olunacağı üzre tarafeyn bil-ittifâk bazı sulhu fesh ve ikâle edebilirler. Ve bazısını bil-ittifâk dahî ikâle edemezler.

“Tamâm oldukça” denildi. Zîrâ tamâm olmayan sulhun hükmü yoktur. Meselâ bir kimse diğer kimesneden bir hakk da‘vâ etmekle bir şey üzerine sulh olduktan sonra o

¹ İbn Nüceym, *el-Bahru’r-râik*, VII, 434; İbn Âbidînzâde, *Tekmiletü Reddi’l-muhtâr*, XII, 295

² Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, I, 221.

³ İbn Âbidînzâde, *Tekmiletü Reddi’l-muhtâr*, XII, 295.

kimesne üzerine mezkûr hakk ya mal lâzım olmadığı tebeyyün etse sulhun hükmü olmamakla o kimesne bedel-i sulhu istirdâd eder (“97” maddeye bak.).¹(*Vâkı‘âtü’l-müftîn*)²

Kezâlik, bâyi‘ ile müşterî hıyâr-ı ‘aybdan sulh olduktan sonra ‘aybın ademi zâhir olsa yahut ‘ayıp kendi kendine bilâ-mu‘âlece zâil oluverse sulh bâtil olur. Bu takdîrde müşterînin aldığı bedel-i sulhu bâyi‘ine reddetmesi lâzım gelir (*Redd-i Muhtâr*).³

(Ve müdde‘î sulhla bedel-i sulha mâlik olur.)

Ve müdde‘î sulhla bedel-i sulha mâlik olur. müdde‘â ‘aleyh gerek mukırr gerek münkir olsun. Fakat da‘vâsında muhtıl ve haksız ise bedel-i sulh cemî‘ envâ‘-ı sulhta ona diyâneten helâl ve tayyib olmaz (“1550” madde şerhine bak.).⁴ Meğer ki, müdde‘a ‘aleyh tayyib-i nefsiyle müdde‘îye teslim etsin. O halde bi-tarîki’l-hibe temlik olur (*Mecme‘u’l-enhur*).⁵

Müdde‘â ‘aleyhin, musâlahun ‘anha mâlikiyeti bâlâda izâh olunmuştu (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).⁶

(Ve artık da‘vâda hakkı kalmaz.)

Ve istihkâku’l-bedel gibi muhtıl-ı sulh olan ahvâl ârız olmadıkça artık da‘vâda müdde‘înin hakkı kalmaz. Zîrâ 1531.maded mürûr ettiği üzre sulh nizâ‘ı ref‘ eden akittir (*Dürer ve Abdülhalîm*).⁷

Bu fıkra üzerine mesâ‘il-i âtiye teferru‘ eder:

Evvelen: bir kimse diğerk kimesne elindeki hâneyi kendisinin olduğu beyânıyla da‘vâ edip fakat isbât-ı müdde‘â edemediği cihetle bin kuruşa sulh olduktan sonra şâhitleri bi’t-tedârik mezkûr hâne kendisinin mülkü olduğunu isbât edecek olsa artık da‘va ve şâhitleri istima‘ olunmaz.

¹ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, I, 201.

² Kadri Efendi, *Vâkı‘âtü’l-müftîn*, s. 215-216.

³ İbn Âbidîn, *Reddü’l-muhtâr*, VIII, 406.

⁴ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, IV, 46.

⁵ Dâmâd, *Mecma‘u’l-enhur*, III, 424.

⁶ İbn Âbidînzâde, *Tekmiletü Redd-i’l-muhtâr*, XII, 291.

⁷ Molla Hüsrev, *ed-Dürer*, II, 488; Abdülhalîm, *Haşiye a le’-d-Dürer*, vr. 821.

Sâniyen: bir kimse diğer kimesneden bir şey da'vâ edip de 'an inkâr sulh olduktan sonra müdde'â 'aleyh, müdde'â bihi ikrâr ediverse sulh-ı mezkûrun sıhhatine hâlel gelmez.

Sâlisen: bir kimse diğer kimesneden pederinden mevrûs diye bir malı da'vâ ederek bir şey üzerine musâlaha olduktan sonra o kimesne “ benim bayi'im müdde'â bihi senin mûrisinden iştirâ etmişti ” diye da'vâ etse sahîh olmaz.

Râbi'an: Bir kimse diğer kimesneden alacak da'vâ edip de ba'de's-sulh müdde'â 'aleyh bulunan medyûn-ı musâlih akd-i sulhtan mukaddem dâyinin kendisini ibrâ veya deyni te'diye eylediğini iddi'â etse dinlenmez (*Vâkı'ât*).¹

Hâmisen: 'An inkâr sulh vukû' bulduktan sonra müdde'â 'aleyh, kable's-sulh müdde'ânin kendisinde hakkı bulunmadığını ikrâr eylediğine ikâme-i beyyine etse sulh sahîh olup, beyyine istimâ' edilmez. Zîrâ müdde'ânin ikrârından sonra müdde'â 'aleyhte hakkı sâbit olmak ihtimâli vardır (*Dürr-i Muhtâr ve Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).²

Sâdisen: Müdde'î, mu'ayyen bir atı da'vâ ve müdde'â 'aleyh inkâr etmekle bir mal üzerine sulh olduktan sonra müdde'â 'aleyh, mezkûr at kendisinin “müdde'ânin” olmadığını müdde'î kable's-sulh ikrâr eylediğine ikâme-i beyyine edecek olsa kabûl edilmez. ve sulh nâfiz olur. Fakat bu “ artık da'vâda hakkı kalmaz ” zâbitasından bazı sulhlar müstesnâdır:

1- Yetim hakkındaki sulhtur. Yetimin velîsi veya vasîsi yetimin bin kuruşunu bir kimseden da'vâ ve o da inkâr edip de iskât-ı müdde'â gayr-ı mümkün ve müdde'â 'aleyhin yetim edeceği ma'lûm bulunmakla altıyüz kuruşa sulh olduktan sonra velî ya vasî yahut ba'de'l-bülûğ yetim isbât-ı müdde'â etse kabûl olunarak bâkî dört yüz kuruşla dahî hükmolunur (“85” maddeye bakınız).³(*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*)⁴

2- Ba'de's-sulh evvelce iştirâ olunduğuna dâir da'vâ istima' olunur. Çünkü ba'de's-şirâ sulh sahîh değildir. Şöyle ki, müdde'î bir kimesneden elindeki hâneyi ba'de'd-da'vâ bir mal üzerine sulh olsa da ba'dehû müdde'î mezkûr hâneyi kable's-sulh o kimesneden

¹ İbn Kutluboğa, *Vâkı'ât*, Bağdad 1983, s. 186.

² Haskefî, *ed-Dürrü'l-muhtâr*, VIII, 406; İbn Âbidînzâde, *Tekmiletü Reddi'l-muhtâr*, XII, 301.

³ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, I, 185.

⁴ İbn Âbidînzâde, *Tekmiletü Reddi'l-muhtâr*, XII, 333.

satın aldığıını isbât edecek olsa makbûl, sulh bâtil ve bedel-i sulhun i'âdesi lâzım olur (*Vâkı 'âtü'l-müffîn ve Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).¹(1)

3- Müdde'î mu'ayyen bir atı da'vâ ve müdde'â 'aleyh inkâr etmekle bir mal üzerine sulh olduktan sonra müdde'â 'aleyh, müdde'inin ba'de's-sulh mezkûr at kendisinin olmadığını ikrâr ettiğini iddi'â ve iskât etse kabûl ve sulh ibtâl olunur.(2)

4- Müdde'î ba'de's-sulh müdde'â 'aleyhte bir gûnâ hakkı bulunmadığını ikrâr etse sulh bâtil olur (*Dürr-i Muhtâr ve Tekmile*).²

5- Müste'âr, yed-i müste'ârde telef olduktan sonra mu'îr i'âreyi inkâr ve gasb eylediğini iddi'â etmekle bir mal üzerine sulh olsa sahîh olur. Fakat sonra müste'âr, âriyet üzerine ikâme-i beyyine etse kabûl olunarak sulh bâtil olur.(3)

6- Ecîr-i müşterek olan hamâlına yedindeki yük zâyi' olup, yük sahibi bir mal üzerine musâlaha olduktan sonra yük bulunsa yük sahibi yükünü alabilir. Ve hamâl dahî sulhu iptâl eyleyebilir (*Tenkîh*).³

(Ve müdde'â 'aleyh dahî bedel-i sulhu ondan istirdâd edemez.)

Ve müdde'â 'aleyh dahî bedel-i sulhu ondan -müdde'îden- istirdâd edemez. Fakat ânifen beyân olunduğu üzre sulhun butlânı tebeyyün ederse müdde'â 'aleyh bedel-i sulhu istirdâd eder.

2.27.1557. Madde

(Tarafeinden biri fevt olsa vârisleri onun sulhunu fesh edemez.)

Tarafeyn musâlihaynden biri ya ikisi fevt olsa vârisleri onun sulhunu fesh edemez. Zîrâ verese, mûrislerinin makâmına kâimdirler. Mûrisleri sulhu fesh edemedikleri gibi verese

¹ Kadri Efendi, *Vâkı 'âtü'l-müffîn*, s.214; İbn Âbidînzâde, *Tekmiletü Redd-i'l-muhtâr*, XII, 323.

² Haskefi, *ed-Dürrü'l-muhtâr*, VIII, 417; İbn Âbidînzâde, *Tekmiletü Redd-i'l-muhtâr*, XII, 291.

³ İbn Âbidîn, *Tenkîh*, Kahire 1310, II, 69.

(1) ولو صالح الشراء بعد الصلح فالشراء صحيح والصلح باطل، تكملة.

(2) لأن بإقراره هذا زعم أنه أخذ بدل الصلح بغير حق، تكملة رد مختار في رسالة شرنبلالی.

(3) لظهور أن لاشئ، تكملة رد مختار.

dahî fesh edemezler (*Mecmû'â-i cedîde bi-ziyâdetin*).¹

Bey'de ve kezâ kısmette dahî bu maddenin nazîri cârîdir, şöyle ki; Akd-i bey', tamâm olduktan sonra tarafeynden yalnız biri fesh edemiyeceği gibi tarafeynden biri vefât etse vârisleri dahî onun bey'ini fesh edemezler.

2.28.1558. Madde

(Sulh eğer mu'âvaza hükmünde ise tarafeyn onu kendi rızâlarıyla fesh ve ikâle edebilirler.)

Sulh eğer mu'âvaza hükmünde ise tarafeyn onu kendi rızâlarıyla fesh ve ikâle edebilirler (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).²⁽¹⁾ Ve bu vechile fesh ve ikâle ettiklerinde sulh müntekız ve münfesih olur.

Âti'l-beyân sulhlar mu'âvaza hükmündedir:

Evvelen: Musâlahun 'anh ile musâlahun 'aleyh ikisi de 'ayn olur ise mu'âvaza hükmünde olur. Musâlahun 'anh, bir at ve musâlahun 'aleyh bir koyun olmak gibi.

Sâniyen: Musâlahun 'anh ile musâlahun ileyh biri 'ayn, diğeri deyn olursa mu'âvaza hükmünde olur. Musâlahun 'anh bir hâne ve musâlahun 'aleyh yüz altın yahut emr-i ber-aks olmak gibi.

Sâlisen: Musâlahun 'anh ile musâlahun 'aleyhin ikisi de muhtelifü'l-cins deyn olur ise mu'âvaza hükmünde olur. Musâlahun 'anh on altın ve musâlahun 'aleyh elli mecîdiye olmak gibi.⁽²⁾

Râbi'an:1549.madde ve şerhi hükmünce mal da'vâsından menfa'at, yahut menfa'at da'vâsından mal ya cins-i âhardan olan menfa'at üzerine sulh olursa mu'âvaza hükmünde olur.

(Ve eğer mu'âvaza manâsına olmayıp da bazı hukûkun iskâtını mutazammın ise aslâ nakz ve feshi sahîh olmaz.)

¹ Ali Haydar Efendi, *el-Mecmû'atü'l-cedîde*, s. 22.

² İbn Âbidînzâde, *Tekmile-i Redd-i muhtâr*, XII, 330.

(1) لأن المعاوضة تصح الإقالة فيها .

(2) إن بإقرار وكذا بإنكار سكوت في حق المدعى ، تكملة رد مختار .

Ve eğer mu'âvaza manâsına olmayıp da bazı hukûkun ıskâtını mutazammın ise tarafeyn râzı olsa bile aslâ nakz ve feshi sahîh olmaz. Zîrâ bu sulh, ibrâ ve ıskâttır. Sâkıt ise 'avdet etmez (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).¹(“51” maddeye bak.)²

Bazı hukûkun ıskâtını mutazammın olan sulhlar şunlardır:

Evvelen: Musâlahun 'anhile musâlahun 'aleyh müttehidü'l-cinsdeyn olursa ıskâtı mutazammın olur. Bin kuruş alacaktan altı yüz kuruşa sulh olmak gibi (“1552”maddeye bak.).³(*Vâkı 'âtü'l-müftîn*)⁴

Sâniyen: Bir mâl-i mu'ayyen da'vâsından, onun bir miktârı üzerine sulh olarak bâkisinin da'vâsından ibrâ ederse ıskâtı mutazammın olur (1551. maddeye bak.).⁵

Sâlisen: Mu'accel alacaktan mü'eccel üzerine sulh olursa hakk-ı ta'cîli ıskâtı mutazammın olur (“1553” maddeye bak.).⁶(*Dürr-i Müntekâ*)⁷

Râbi'an: Meskûkât-ı hâliseden olan alacağundan meskûkât-ı mağşûşe üzerine sulh olsa sikke-i hâlisâ olmak hakkını ıskât eylemiş olur (“1554” maddeye bak.).⁸

Lâhika: Sulh ba'de's-sulh hakkındadır:

Sulh, eğer mu'âvaza hükmünde ise, ba'de's-sulh câiz ve fakat ivâz-ı evvelin misliyle olmaması lâzımdır. Ve bu halde sulh-ı sâni sebebiyle sulh-ı evvel bâtil olur.

Meselâ bir hâne da'vâsından 'an ikrâr bir at üzerine sulh olduktan sonra sâniyen elli altın üzerine sulh olsa sahîh ve sulh-ı evvel bâtil ve sâni mu'teber olur. Bey' gibi (“176”maddeye ve şerhine bak.).⁹

¹ İbn Âbidînzâde, *Tekmiletü Redd-i'l-muhtâr*, XII, 330.

² Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, I, 117.

³ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, IV, 55.

⁴ Kadri Efendi, *Vâkı 'âtü'l-müftîn*, s. 215.

⁵ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, IV, 50.

⁶ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, IV, 57.

⁷ Haskefi, *ed-Dürrü'l-Müntekâ*, III, 434.

⁸ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, IV, 58.

⁹ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, I, 270.

Ve sulh, eğer bazı hukûkun ıskâtını mutazammın ise sulh-ı sâni bâtıldır. Sulh-ı evvel sahîh olarak kalır (*Vâkı'atü'l-Müftîn bi-îzâh ve Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).¹

2.29.1559. Madde

(Yemîninden halâs için bedel vermek üzere akd-i sulh olundukda müdde'î hakk-ı husûmetine ıskât eylemiş olur. Ve artık müdde'â 'aleyh tahlîf olunamaz.)

Müdde'â 'aleyh kendisine teveccüh eden yemîninden halâs için müdde'îye mu'ayyen bir bedel vermek üzere akd-i sulh olundukda 1535. ve 1550.maddeler mûcibince sulh ve sahîh ve müdde'î hakk-ı husûmetine ıskât eylemiş olur. Ve artık müdde'â 'aleyh tahlîf veya iki şâhitle isbât-ı müdde'â olunamaz (“51” maddeye bak.).²

Meselâ müdde'â 'aleyh, müdde'îye “senin için benim üzerime vâcib olan yemînden şu kadar kuruş üzerine sulh oldum” yahut “şu kadar kuruşa senden yemînini iftidâ ettim” dese de müdde'î dahî râzı olsa sulh sahîh olur.

Amma müdde'â 'aleyh, kendisine teveccüh eden yemîni müdde'îden satın alsa yahut müdde'î mezkûr yemîni müdde'â 'aleyhe satsa sahîh olmaz.

Nitekim, müdde'î yemîn etmek ve ol halde müdde'â 'aleyh müdde'â bihi vermek üzere sulh olsa sulh bâtıldır. Müdde'â bihi vermek müdde'î üzerine lâzım olmaz (*Hindiyye ve Hâniye*).³

2.30.1560. Madde

(Bedel-i sulh, henüz müdde'îye teslîm olunmadan küllisi yahut bazısı telef olduğu sûrette eğer ta'yîn ile müte'ayyen olan şeylerden ise bil-istihkâk zabt olunmuş hükmünde olur.)

Bedel-i sulh, henüz müdde'îye teslîm olunmadan küllisi yahut bazısı telef olduğu sûrette eğer bedel-i mezkûr urûz, akâr, meydanda mevcûd ve müşârun ileyh misliyât gibi ta'yîn ile müte'ayyen olan şeylerden ise bil-istihkâk zabt olunmuş hükmünde olur.

¹ Kadri Efendi, *Vâkı'atü'l-müftîn*, s. 214; İbn Âbidînzâde, *Tekmiletü Redd-i'l-muhtâr*, XII, 322.

² Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, I, 117.

³ Komisyon, *el-Fetâval-hindiyye*, IV, 259-260; Kâdîhân, *el-Fetâva'l-Hâniyye*, III, 91.

(Yani ‘an ikrâr vâki‘ olan sulhta müdde‘î musâlahun ‘anhın küllîsini yahut bazısını müdde‘â ‘alehten ister. Ve ‘an inkâr yahut ‘an sukût vâki‘ olan sulhta müdde‘î da‘vâsına rücû‘ eyler.)

Yani ‘an ikrâr vâki‘ olan sulhta bedel-i sulh müdde‘îye teslim olunmadan helâk olsa sulh tamâmen bâtil olup müdde‘î musâlahun ‘anhın küllîsini yahut bedel-i mezkûr müdde‘îye teslim olunmadan bazısı helâk olsa ol ba‘z miktârınca müdde‘î, musâlahun ‘anhın bazısını müdde‘â ‘alehten ister. Ve ‘an inkâr yahut ‘an sukût vâki‘ olan sulhta bedel-i sulhun kable‘t- teslim küllîsi yahut bazısı helâk olsa müdde‘î ol miktarda da‘vâsına rücû‘ eyler (“1548” ve “1550” maddelere bak.).¹(*Zeylâi*)²

Meselâ müdde‘î bir kimesne yedindeki hâneyi iddi‘â ederek ma‘lûm at üzerine sulh olduktan sonra o at kable‘t-teslim telef olsa sulh ‘an ikrâr ise müdde‘î hâneyi talep ve ‘an inkâr ya ‘an sukût ise müdde‘î da‘vâsına rücû‘ eder.

(Ve eğer bedel-i sulh deyn ise yani şu kadar kuruş gibi ta‘yîn ile müte‘ayyen olmayan şeyler sulha hâlel gelmeyip telef olan miktârın mislini müdde‘â ‘aleyh tarafından müdde‘îye verilmek lâzım gelir.)

Ve eğer bedel-i sulh deyn ise yani şu kadar kuruş yahut şu kadar kile buğday ya şu kadar adet yumurta gibi meydan da mevcûd ve müşârun ileyh olsa bile ta‘yîn ile müte‘ayyen olmayan şeyler altın, gümüşden ise bedel-i sulhun kable‘t-teslim küllen ya ba‘zan helâkiyle sıhhat-i sulha hâlel gelmeyip telef olan miktârın mislini müdde‘â ‘aleyh tarafından müdde‘îye verilmek lâzım gelir. Zîrâ derâhim ve denânir ukûd ile füsûhta ta‘yîn ile ta‘ayyün eylemez. Tabîr-i diğlerle ‘inde‘l-işâre bile akd, bunlara ta‘alluk etmeyip belki zimmette sâbit olan misillerine ta‘alluk eder (“243” maddeye ve şerhine bak.).³Ve zimmette sâbit olan şeyde ise helâk mutasavver değildir (*Dürer ve Şurunbilâlî ve Zeylâi*).⁴

Meselâ yüz altından atmış altın üzerine sulh olup da müdde‘â ‘aleyh mezkûr atmış altını müdde‘îye teslim etmeden yedinde telef olsa – gerek kable‘l-iftirâk ve gerek ba‘de‘l-

¹ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, IV, 36; Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, IV, 46.

² Zeylâ‘i, *Tebyînü‘l-hakâik fi şerhi Kenzi‘d-dekaik*, V, 34.

³ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, I, 390.

⁴ Molla Hüsrev, *ed-Dürer*, II, 490; Şurunbilâlî, *Gunyetu zevi‘l-ahkâm fi bugyeti Düreri‘l-hükkam*, II, 490; Zeylâ‘i, *Tebyînü‘l-hakâik fi şerhi Kenzi‘d-dekaik*, V, 34.

iftirâk telef olsun sulha halel gelmeyip müdde'â 'aleyh başka atmış altını i'tâ ederek bedel-i sulhu tavsiye eder. Şu kadar ki, sulh hilâf-ı cins deyn yani meselâ atmış altındanyüz elli mecîdiye üzerine vâki' olduğunda kable'l-iftirâk telef olsa sulha halel gelmez ise de ba'de'l-iftirâk telefi takdirinde sulh bâtıl olur (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).¹

Hulâsa-i Kitâb-ı Sulh

1

Sulh

Sulhun Ta'rifî: Bi't-terâzî nizâ'ı ref'eden bir akittir. İkrâh-ı muteberle olan ve da'vâ-yı bâtıluya ta'alluk eden sulh câiz olmaz. Fakat da'vâ-yı fâsideden sulh olunabilir.

Sulhun Rükni: İcâb ve kabûldür. Fakat, bazen kabûl lâzımdır. 1- Müdde'â bih ta'yîn ile müte'ayyen olunca, 2- Sulh cins-i âhar üzerine vâki' olunca; Bu taktirde sulh –ıskât değildir, çünkü ıskât a'yânda cereyân etmez –mübâdele ve binâen'aleyh kabûle mütevakkıftır. Bazen icâb-ı müdde'î kifâyet eder. Eğer sulh ba'z-ı hukûkun ıskâtını mutazammın ise. Zimmette sâbit deynin bir kısmı üzerine sulh gibi.

Sulhun tamâmiyyetinde kabz-ı bedel ba'zan şart değildir. Musâlahun 'anh kıyemî olursa, musâlahun 'anh mislî olup musâlahun 'aleyh kıyemî olursa, musâlahun 'anh deyn olup, musâlahun 'aleyh dahî deyn-i mezkûrun bazısı olursa. Ba'zan şarttır – musâlahun 'anh ve musâlahun aleyhin her ikisinde mislî olursa-

Sulhun Te'âtiyle in'ikâdı: Müdde'inin hakk-ı ahz-ı olmadığı bir mal müdde'â 'aleyhin müdde'îye vermesi ve onun kabz eylemesiyle sulh bi't-te'âtî mün'akid olur.

2

Taksîmât

Sulhun taksîmi;

1: 'An ikrâr sulh

¹ İbn Âbidînzâde, *Tekmiletü Redd-i'l-muhtâr*, XII, 303-304.

1- Eğer müdde‘â bihin gayr-ı mal (1) üzerine vâki‘ olursa bey‘ hükmündedir.(2) (“1547”madde şerhi) musâlahun ‘anh ile musâlahun ‘aleyh ‘ayn olunca ikisi kıyemî veya biri kıyemî, diğeri mislî olursa, musâlahun ‘anh ile musâlahun ‘aleyh muhtelifü’l-cins mislî olup, bedel-i sulh meclis-i sulhta kabz edilirse,

2- Mal da‘vâsından menfa‘at üzerine,

3- Menfa‘at da‘vâsından mal üzerine,

4- Menfa‘at da‘vâsından cins-i âhardan olan menfa‘at üzerine olursa sulh icâre hükmündedir. Fakat, menfa‘atin mâni‘i münâza‘a olacak vechile ma‘lûmiyeti şarttır.(1549. madde)

5- Müdde‘â bihin cinsi üzerine olursa, ekalline olunca ibrâdır, aynı miktâra olunca istifâdır, bu iki sûret câizdir, eksere olunca ribâ ve binâen‘aleyh gayr-ı câizdir.

2: ‘An inkâr, müdde‘î hakkında mu‘âvazadır: Musâlahun ‘aleyh olan akârda şuf‘a cereyân eder.

3: ‘An sükût, müdde‘â ‘aleyh hakkında yemînden halâsla kat‘ı-münâza‘adır: Musâlahun ‘anh olan akârda şuf‘a cereyân eylemez.

3

Musâlih, Musâlahun ‘aleyh, Musâlahun ‘anh

Musâlih, akd-i sulh eden kimse, musâlahun ‘aleyh bedel-i sulh, musâlahun ‘anh müdde‘â bihtir.

Musâlih âkil olması şarttır, bâliğ olması şart değildir. Fakat sabî-i me‘zûnun 1) sulhunda nef‘, 2) ne nef‘ ne de zarar, 3) zarar-ı gayr-ı beyyin bulunursa sahîh, zarar-ı beyyin bulunursa gayr-ı sahîhtir. Eğer musâlih sabînin velîsi ise –sabîye âid ve vasînin filinden gayr-ı mütevellid da‘vâdan sulhta- hüküm minvâl-i meşrûh üzredir.

Fakat matlûbat-ı velînin filinden mütevellid ise her sûrette sulh sahîh ve fakat ıskât edilen miktârın vasî ya velî üzerine zamânı lâzım gelir. (1540. madde şerhi.)

(1) Mal ta‘bîri vedî‘a ve âriyete de şâmilidir. müstevdî‘in sulhu beş vechile olur.(1549. madde şerhi)

(2) Müstenâ: Ba‘de‘s-sulh deyn bulunmadığına tasâduk etseler sulh bâtıldır

Musâlahun ‘anhın şerâiti: musâlahun ‘anh musâlihın hakkı ve mahalde sâbit bir hak olmalıdır.

Musâlahun ‘anhın envâ‘ı: 1- Da‘ve‘l-mâl, 2- Da‘ve‘l- menfa‘at, 3- Da‘ve‘l-cinâyet, 4- Hakk-ı şirb ve hakk-ı mürûr gibi da‘vâ olabilir.

Musâlahun ‘aleyh; Bazan; müvekkil üzerine lâzım gelir, vekîl tarafından akd olunan sulh eğer mu‘âvaza-i iskâtiye ise, müvekkilin zimmetinde sâbit deynden bir miktârı üzerine dem-i ammden cinâyet-fi mâ-dûnu’n-nefsden, nikahtan vâki‘ olan sulhlar gibi. Zîrâ bunlarda vekîl sefir-i mahzdır.

Vekîl tarafından ‘akd olunan sulh eğer mu‘âvaza-i mâliye olup da vekîl ‘akdi müvekkile muzâf kılarsa.

Bazan, vekîl üzerine lâzım gelir. Mu‘âvazât-ı mâliyede vekîl ‘akdi nefsine izâfe ederse. Zîrâ bu sulh bey‘ hükmünde ve binâen‘aleyh hukûk-ı ‘akd âkide râci‘ olur.

Bazan, şahs-ı fuzûlî üzerine lâzım gelir. Eğer fuzûlî ‘akdi nefsine izâfe etmiş ise. Fakat fuzûlî ‘akdi müdde‘â ‘aleyhe izâfe etmiş ise bunda 5 sûret vardır. (1544. madde şerhi)

Ahvâli: ‘Ayn ise mebî‘, deyn ise semen, menfa‘at ise ‘akd-i sulh-i icâre hükmündedir. Binâen‘aleyh mebî‘ ya semen olmağa sâlih her şey musâlahun ‘anh olabilir. Zîrâ sulh hangi ‘akde karîb ise ona hamli ve o ‘akdın vücûd-ı şerâiti lâzımdır.

Şerâiti:

- 1- Ma‘lûm, (keyfiyyet-i ma‘lûmiyyet vücûh-ı hamse ile olur. 1547. madde şerhi)
- 2- Makdûru‘t-teslîm, (Muhtâc-ı teslîm olduğu sûrette)
- 3- Mu‘accel,(‘Ayn ise)
- 4- Teslîmi gayr-ı muzır, (Bir hânenin direği, bir paltonun yalnız kolu gibi) olması şarttır.

Envâ'-ı sulh

Alacağından sulh, ya ıskât-ı mutazammın olur. Musâlahun 'aleyh, musâlihın hakkından dûn ve ziyâde yalnız taraf-ı dâyinden ise sulh-ı vâki' ba'zısı ıskât olur. Iskâtı mutazammın sulhlar şunlardır: Ba'z-ı deyn üzerine "1552." te'cîl ve ihmâl üzerine "1553." meskûkat-ı hâlisadan meskûkat-ı mağşûşe üzerine vâki' olan sulhlar. Ya mu'avazayı tazammun eder. Musâlahun 'aleyh müdde'înin hakkında fazla ve ziyâde her iki taraftan ise sulh-ı vâki' mu'âvazadır.

Hukûk-ı sâireden sulh, hakk-ı şirb, şuf'a ve mürûr gibi da'vâlarda yemînden kurtulmak için bedel vererek sulh olmak sahîhtir.(1559) Zîrâ müdde'î hasıma yemîn lâzım gelecek bir hakkı –mutlaktır- istese bu yemînin bir bedel ile iftidâsı câizdir.(1).

Hakk-ı şirb ve şuf'a ve mürûr da'vâlarından sulh câizse de nefsi hakk-ı şuf'adan sulh – hakk-ı şuf'adan i'tiyâz câiz olmadığına mebnî- sahîh olmaz ve hakk-ı şuf'ası sâkit olur. Nefsi hakk-ı şirb ve nefsi hakk-ı mürûrdan sulh –bunlar i'tiyâz kabûl edeceklerinden 216 – câizdir.

Ahkâm-ı sulh

Sulh ukûd-ı lâzımedendir. binâen'aleyh müdde'î, musâlahun 'aleyh ve müdde'â 'aleyhin musâlahun 'anha ba'zan mâlikiyeti ve ba'zan müdde'â 'aleyhin berâ'eti lâzım gelir. Ba'zı hukûk ıskâtını tazammun eden sulh fesh edilemez ise de mu'âvaza hükmünde olan sulhu tarafeyn –tarafeynin vefâtı takdîrinde vârisler- bi't-terâzî fesh edebilir.

Sulh ba'de's-sulh evvelki sûrette câiz, ikinci sûrette bâtıldır.(1558. madde şerhi)

Musâlahun 'aleyh kable't-teslîm telef olduğunda eğer müte'ayyen ise bi'l-istihkkâk zabt olunmuş hükmündedir. Gayr-ı müte'ayyen ise sıhhat-i sulha hâlel gelmez.

(1) Müstevdi', helâki iddi'â etmekle mevdû' ile bir mal üzerine sulh olsa sulh-ı vâki' bâtıldır.

FASL-I SÂNÎ

(Ahkâm-ı ibrâya dâir olan mesâil beyânındadır.)

İbrâ a'yandan olur ise nazar olunur. 'Alâ-vechi'l-inşâ olur ise bu ibrâ bâtil olur. 'Alâ-vechi'l-ihbâr olunca sahîh olur.

Meselâ bir kimse "falan kimesne tarafından benim için olandan o kimesne berfîdir" dese bu ibrâ 'alâ-vechi'l-ihbâr olup sahîh ve 'ayna ve deyne tenâvül eder. Nitekim bir kimse diğerk kimesnenin yedindeki 'ayn için "bu 'aynda mülküm yoktur" dese bu da 'alâ-vechi'l-ihbâr ve sahîh olur (*Tekmile*).¹

2.31.1561. Madde

(Bir kimse falan ile da'vâ ve nizâ'im yoktur ve falanda hakkım yoktur ve falan ile olan da'vâmdan fariğ oldum, yahut vaz geçtim ve falanda hakkım kalmadı ve falandan tamâmen hakkımı aldım dese onu ibrâ etmiş olur.)

Bir kimse bu kimsenin 'âkıl ve bâliğ olması şarttır ("1541" maddeye bak.).²Falan tarafından hakkım yahut falan ile da'vâ ve nizâ'im yoktur ve falanda hakkım yoktur ve falan ile olan da'vâmdan fariğ oldum,

yahut vaz geçtim ve falanda hakkım kalmadı ve falandan tamâmen hakkımı aldım ya falanda asla hakkım yoktur veya falanı hakkımdan ibrâ ettim veya falanda olan hakkım ona helâl olsun veyahut falandaki hakkımı ona bağışladım veyahut falan ile olan da'vâmı terk ve emrimi âhirete tefvîz veya falandaki alacağımı terk ettim dese onu ibrâ etmiş olur. Nitekim bir kimse diğerkine "senin 'aleyhine bugün da'vâm yoktur" dese ibrâ olup, ba'de'l-yevm dahî ibrâdan mukaddem târih ile bir hak da'vâ edemez.

Elfâz-ı ibrânın e'ammı "lâ-hakk lî kıbele fulân" "falan tarafında hakkım yoktur" lafzıdır. Bu ibrâda emânet ve mazmûnâttan bulunan hukûk-ı mâliye dâhil olduğu gibi hukûk-ı gayr-ı mâliye dahî dâhil olur.

Binâen'aleyh müberrî, ibrâdan mukaddem târihiyle semen, ücret, erşi'l-cinâye, gasb, emânet, âriyet, icâre, kefâlet bi'n-nefs, kısâs ve hadd-ı kazif gibi hiçbir nesneyi ibrâ

¹ İbn Âbidînzâde, *Tekmiletü Reddi'l-muhtâr*, XII, 308.

² Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, IV, 23.

olunan kimesneden da'vâ edemez (*Muhît-i Burhânî, fi'l-fasli's-sânî ve'l-işrân ve Risâle-i Şurunbilâli ve Mecmû'a-i Cedîde*).¹ (“1538”madde şerhine bak.)²

Fakat ibrânın kat'ı, kelime-i şekk ile gayr-ı mukayyed, gayr-ı mu'allak ve rüşvet gibi bir maksad-ı bâtila gayr-ı mübtenî olması şarttır. Nitekim madde-i 'âtiye şerhinde izâh olunur.

Binâen'aleyh, “falan ile da'vâlaşmam” ya “muhâsame etmem” ya “falanda hakkımı veya bir şey istemem” dese onu ibrâ etmiş olamayacağı gibi bir kimse, “bildiğime ya zannıma ya re'yime ya kitâbıma ya hesâbıma göre falanda hakkım yoktur”dese onu ibrâ etmiş olmaz. Hatta sonra o falanda şöyle bir hakkım vardır dese mesmû' olur (*Risâle-i İbrâ li-İbn-i Âbidîn ve Şurunbilâli ve Feyziye ve Câmi'u'l-fusûleyn*)³

2.32.1562. Madde

(Bir kimse diğerini bir haktan ibrâ ettikde ol hakkı sâkit olur. Artık onu da'vâ edemez.)

Bir kimse diğerini kâbil-i iskât olan bir haktan meşrû'an ve “bildiğime ya kalbime göre gibi” kelime-i şekk takyîd etmiyerek ve gayr-ı mu'allak olarak ibrâ ettikde ol hakkı sâkit olur. Artık onu hayâtında kendisive ba'de'l-vefât vârisi(1) kendisi için da'vâ ve isbât-ı müdde'â ve yemîn teklîf edemez. Zîrâ yemîn sıhhat-i da'vâdan sonradır (“51” maddeye bak.)⁴ Hatta müdde'â 'aleyh bir deyden ibrâ edildikten sonra o deyni ikrâr etse bu ikrârı bâtiladır. Amma bi'l-vekâle ya bi'l-vesâye de da'vâ ettiğinde mesmû' olur.

Meselâ müberrî, “falan kimesnede asla hakkım yoktur” dedikten sonra bi'l-vekâle veya bi'l-vesâye o kimesneden bir hak da'vâ etse istima' olunur.

¹ Burhaneddin Buhari, *el-Muhîtü'l- Burhânî*, XI, 221; Şurunbilâli, *Resâil-i Şurunbilâli*, vr. 415; Ali Haydar Efendi, *el-Mecmû'atü'l-cedîde*, s. 37.

² Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, IV, 16.

³ İbn Âbidîn, *Mecmûatu Resâil*, s. 88; Şurunbilâli, *Gunyetu zevi'l-ahkâm fi bugyeti Düreri'l-hükkam*, II, 496; Seyyid Feyzullah Efendi, *Fetâvâ-yı Feyziye*, İstanbul 1850, s. 406; Bedreddin Simâvî, *Câmi'u'l-fusûleyn*, Kahire 1979, II, 70.

⁴ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, I, 117.

(1) قيام الوارث مقام المورث هو لو كان حيا لم تسمع دعوا منه لأنه سبق منه ما ينافيها، رسالة شرمبلاي.

Fakat bir kimse, bir aynı diğer kimesne için ba'de'l-ikrâr ol aynı kendisi için da'vâ edemeyeceği gibi bir şahs-ı âhar tarafından bi'l-vekâle ya bi'l-vesâye de da'vâ edemez (*Risâle-i Şurunbilâlî*).¹

İmdi ibrâ olunan hakkın sâkit olması için dört şart vardır:

Şart-ı evvel: Ol hakkın kâbil-i ıskât olmasıdır. Kâbil-i ıskât olan haklar alacak, hakk-ı şuf'a, hakk-ı mesîl-i mücerred “yani bir kimsenin bir mevzi'de su akıtmak hakkı bulunup, ol mevzi'in rakabesi diğer kimesnenin olması” hıyâr-ı şart, ba'de rü'yeti'l-mebî' hıyâr-ı ‘ayb ve alacaktaki ecel gibi hukûktur (“1227” madde şerhine bak.).²(*Bezzâziye*)³

Hatta bir kimse medyûnunu alacağından ibrâ etse, artık ol alacağı da'vâ edemez. Vele ki, medyûn ikrâr etsin, meselâ bir kimse hâl-i sıhhatinde “falan kimesne zimmetinde aslâ hakkım yoktur” diye o kimesneyi ibrâ ettikten sonra, ol kimse vefât etmekle vereseşi ibrâ-i mezbûrdan mukaddem zimmetinde şu kadar akçe hakkı vardır diyerek o kimesneden da'vâ eylese mesmû' olmaz (*Mecmû'a-i Cedîde*).⁴

Nitekim, hakk-ı şuf'ayı ve hakk-ı mesîl-i mücerredi ıskât eylese artık da'vâ edemeyeceği gibi hıyâr-ı şartı ve ba'de rü'yeti'l-mebî' hıyâr-ı rü'yeti yahut hıyâr-ı aybı ıskât eylese hıyârât-ı mezkûre sâkit olur. Artık mebi'î bunlardan dolayı reddedemez.

Kezâ medyûn, “eceli ibtâl ya terk ettim” yahut “deynimi hâl kıldım” gibi bir sözle eceli ıskât etse sahîh ve ecel bâtil olur. Nitekim, medyûn “ecelden seni ibrâ ettim” yahut “ecelden sen berî oldun” dese ecel sâkit olur. Amma medyûn, “lâ hâcete lî fi'l-ecel” dese ecel bâtil olmaz (*Bezzâziye*).⁵

Lâkin ol hak kâbil-i ıskât değil ise ondan ibrânın hükmü yoktur. hibeden hakk-ı rücû' ve kable rü'yeti'l-mebî' hıyâr-ı rü'yet ve hakk-ı icârede ve hakk-ı vakıfta istihkâk gibi hukûkun ıskâtı kâbil değildir. Hattâ bir kimse ecnebî bir kimesneye bir şey hibe edip de vâhib “bu hibeden hakk-ı rücû'u ıskât ettim” dese bile hibeden rücû' edebilir. Nitekim

¹ Şurunbilâlî, *Resâil-i Şurunbilâlî*, vr. 442.

² Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, III, 506.

³ Bezzâzi, *el-Camiü'l-Veciz*, VI, 35.

⁴ Ali Haydar Efendi, *el-Mecmû'atü'l-cedîde*, s. 5.

⁵ Bezzâzi, *el-Camiü'l-Veciz*, VI, 33.

bir kimse “menfa‘atkei hakkımı terk ve ıskât ettim” dese bile hakk-ı icâresi sâkıt olaz (*Eşbah*).¹

Kezâlik vâris, hakkımı -hakk-ı irsi- terk ettim dese hakkı bâtil olmaz (*Risâle-i Şurunbilâlî*).²

Ve kezâlik, vakfta istihkâk, ıskât ile sâkıt olmaz. Meselâ bir vakfin ğallesinin meşrûtlehi o vakfin ğallesinde olan hakkını ıskât etse, mu‘ahharan o vakıftan ğalle taleb edebilir. Vakfin tevliyet ve süknâsı dahi bu hükümde ğalle gibidir (*Tekmile-i Reddi Muhtâr*).³

Şart-ı sâni: İbrânın meşrû‘an vukû‘ bulmasıdır. Binâen‘leyh rüşvet olarak ibrâ etse sahîh olmaz (*Vâkı‘âtü’l-müftîn*).⁴

Şart-ı sâlis: İbrâ “bildiğime” lafzı gibi şekki müfid bir lafız ve kayıt ile takyîd etmemektedir. Binâen‘aleyh müberrî, bildiğime ya kalbime ya re’yime ya zannıma ya hesâbıma ya kitâbıma göre bunda hakkım yoktur dese, bu söz ibrâdan ma‘dûd ve istimâ‘-ı da‘vâya mâni‘ değildir.(1)

Şart-ı râbi: İbrâ gayr-ı mu‘allak bi’ş-şart olmasıdır. Binâen‘aleyh mu‘allak bi’ş-şart olarak ibrâ sahîh olmaz. Nitekim, ber-vech-i âti îzâh olunur.

İbrânın sûret-i adîdesi:

İbrâ evvelen: Müneccezen olur ki, ânifen zikr olundu.

Sâniyen: Mukayyed bi’ş-şart olur. Buna ma‘nâş-şarta ta‘lîkan ibrâ itlâk olunur. İbrânın şartla takyîde kâbiliyeti vardır. Bu da dört vechile olur:

Vech-i Evvel: Dâyin medyûnuna “ sendeki bin kuruş alacağımdan nısfını yarın bana ver, nısf-ı âhardan berî olmak üzere ” dese de o da nısfını yarın verse nısf-ı âhardan berî olur. Amma nısfını yarın vermez ise berî olmayıp, dâyin küllisini mutâlebe edebilir. Çünkü dâyin bu parayı enfa‘ bir ticârete ya kazâ-i deyne sarfıyla müstefid ve iflâs-ı

¹ İbn Nüceym, *el-Eşbâh ve’n-nezâir*, s. 311.

² Şurunbilâlî, *Resâil-i Şurunbilâlî*, vr. 443.

³ İbn Âbidînzâde, *Tekmiletü Reddi’l-muhtâr*, XII, 307-308.

⁴ Kadrî Efendi, *Vâkı‘âtü’l-müftîn*, s. 215.

(1) أما لو قال قد علمت أنه لاحق لي على فلان لم يقبل منه ، رسالة شرنبلالی .

medyûnla alacağıının tevâsından âzâde olacağıından ibrânın bu şartla takyîdi dâyin için nâfi'dir. Şart, ma'dûm olunca ibrâ dahî bâtil olur (*Mecme 'u'l-ehur*).¹

Nitekim, dayin bin kuruş alacağıına kefil olana “senden beş yüz kuruşu hatt ettim, bâki beş yüz kuruşa bugün kefil ya rehin vermen üzere” dese de medyûn dahî bi'l-kabûl kefil ya rehin vermese hatt ve ibrâ bâtil olur (*Hâniye*).²

Vech-i sâni: “Nısf-ı deyni yarın vermez isen tekmîli borcun olmak üzere nısf-ı deyn üzerine sulh oldum” dese sahîh ve yarın nısfını verir ise bâkîsinden berî olur. Amma vermez ise küllîsiyle medyûn olarak kalır. Zîrâ dâyin ibrâyı kayd-ı sarîh ile takyîd etmekle o kayıt bulunmayınca ibrâ bâtil olur (*Mecme 'u'l-ehur*).³

Nitekim, dayin bin kuruş alacağıına kefil olana “ay başında beş yüz kuruş vermek üzere beş yüz kuruştan seni ibrâ eyledim ve eğer ay başında vermez isen bin kuruş senin üzerinede hâliyle kalacaktır” dese câiz ve şart ve mukâvele muteber olur (*Hâniye*).⁴

Vech-i sâlis: “Nısfından seni ibrâ ettim, diğer nısfını yarın vermen üzere” dese hemen nısfından ibrâ hâsil ve medyûn nısf-ı diğeri yarın gerek versin, gerek vermesin berî olur. Zîrâ dâyin berâ'eti evvel-i kelâmında mutlakâ zikr eyledikten sonra edâyı ityân etti. Edâ ise ivaz olmağa gayr-ı sâlih olduğundan edânın şart olmak ihtimâli kaldı. Halbuki edâ, ba'de'l-ibrâ zikredilmekle şart olması da şüpheli ve meşkûktur. Bu sûrette edânın şart oluşu gayr-ı mütehakkık olarak berâ'et ale'l-ıtlâk kalmaya edâ ve ademü'l-edâ, berâ'et de müfid değildir (*Mecme 'u'l-ehur*).⁵

Vech-i râbi': Dâyin, “bâkisinden berî olmak üzere alacağıının nısfını ver.” demesidir. Bu vechile edâ-i nısf için bir vakit zikir ve ityân olunmayınca ibrâ-i nısf her halde sahîh ve bu ibrâ, ibrâ-i mutlak olur. Zîrâ edâ-i nısf için bir vakit ta'yîn edilmediğinden ve edâ medyûn üzerine mutlaku'l-ehmânda vâcib olduğundan edâ-i garaz sahîh olmaz.

Ve bununla ibrâ takyîd eylemez.(1)

¹ Dâmâd, *Mecma 'u'l-ehur*, III, 435.

² Kâdîhân, *el-Fetâva'l-Hâniyye*, III, 90-91.

³ Dâmâd, *Mecma 'u'l-ehur*, III, 435.

⁴ Kâdîhân, *el-Fetâva'l-Hâniyye*, III, 91.

⁵ Dâmâd, *Mecma 'u'l-ehur*, III, 435.

Sâliseri: Mu'allakan ibrâ olur. Buna sarîhu'ş-şarta ta'lîkan ibrâ denilir.(2) Bu ibrâ sahîh değildir. Zîrâ ibrâ redd ile merdûd olmak cihetiyle min vechin temlîktir. Temlîkattan şarta ta'lîki gayr-ı sahîhtir. İbrâ kabûle mütevakkıf olmamak i'tibârıyla ıskât ve ıskatın ise şarta ta'lîki sahîh olduğundan temlîk cihetine nazar olunarak mu'allak-ı bi'ş-şart olarak câiz değildir ve ıskât cihetine bakılarak takyîd bi'ş-şart câizdir denildi (*Tekmile-i Redd-i muhtâr*).¹

Meselâ dâyin medyûnuna ne vakit ya ne zemân ya eğer sendeki bin kuruş alacağımdan sekiz yüzü verir isen iki yüzden berîsin dese de o da sekiz yüzü verse mütebâki iki yüzden berî olmaz.

Şu kadar var ki, sûreten ta'lîk ve fakat ma'nen icâre olur ise icâreye haml olunarak sahîh olur. Şöyle ki, meselâ bir kimse medyûnuna "benim şu işimi görür, meselâ şu gömleğimi diker veyahut şu metâ'ımı hâneme nakleder isen sendeki on kuruş matlûbumdan berîsin" dese de o da ameli îfâ etse berî olur (*Vâkı'âtü'l-müftîn*).²

2.33.1563. Madde

(İbrânın mâ-ba'dina şümûlü olmaz. Sana sattığım mebî' semeninden bin kuruş alacağım vardır, hattâ sen dahî ikrâr eylemiştin.)

İbrânın mâ-ba'dina yani ba'de zemâni'l-ibrâ-i hadîs olan hukûka şümûlü olmaz. Zîrâ ibrâ subûtu hakkın fer'idir. Hakk sâbit olmayınca ibrâ da sahîh olmaz. Binâen'aleyh dâyin ibrâdan sonra sana sattığım mebî' semeninden bin kuruş alacağım vardır, hattâ sen dahî ikrâr eylemiştin diye da'vâ etse sahîh olur.

(Yani bir kimse diğer kimesneyi ibrâ ettiğinde ibrâdan mukaddem olan hukûku sâkt olur. Yoksa ibrâdan sonra hâdis olan hakkını da'vâ edebilir.)

¹ İbn Âbidînzâde, *Tekmiletü Reddi'l-muhtâr*, XII, 308.

² Kadrî Efendi, *Vâkı'âtü'l-müftîn*, s. 215.

(1) فحمل على المعاوضة ولا يصلح عوضا مجمع الأنهر.

(2) الشرط ما كان على خطر الوجود.

Yani bir kimse diğerk kimesneyi ibrâ ettiğinde ibrâ vaktinde ve ibrâdan mukaddem olan lafz-ı ibrânın şâmil olduğu hukûku sâkit olur. Hatta dâyin medyûnu zimmetindeki on altın alacağından onu ibrâ ettikten sonra medyûn ibrâ olunan mezkûr on altın dâyine

borcu olduğunu ikrâr etse bile mu'âhaze edilmez (*Ali Efendi*).¹ (“51” madde ile madde-i ânife şerhine bak.)² Yoksa ibrâdan sonra müberrînin ibrâ olunan kimesnede hâdis olan hakkını da'vâ edebilir.

Binâen alâ-zâlik bir kimse diğerk kimesneden meselâ bin kuruş da'vâ edip de iki şâhit ile isbât eylediğinde o kimesne “sen benî mezkûr bin kuruştan ibrâ eyledin” diye def' ve bu def'ini iki şâhit ile isbât etse nazar olunur: Deyn ve ibrâ târihleri beyân olunup ibrâ târihi deyn târihinden mu'ahhar ise ibrâ ile hükmolunur (“Madde-i ânifeye bak.”).³ Ve bilakis deyn târihi ibrâ târihinden mu'ahhar ise bu madde vechile deyn ile hükmolunur. İkisinin de târihleri müsâvî yahut hiç birinde tarih beyân olunmamış yahut deyn târihi beyân olunmuş iken ibrâ târihi beyân olunmamış yahut emr-i ber-'aks olmuş ise, işbu dört sûrette ibrâ ile hükmolunup müdde'î, müdde'â 'aleyhten nesne alamaz. Zîrâ bu dört sûrette hakk-ı müdde'â bih kable'l-ibrâ sâbit ve ibrâ ibrâ ile sâkit olmak ihtimâli olduğu gibi ba'de'l-ibrâ sâbit olarak ibrâ ile sâkit olmamak ihtimâli dahî mevcûd olduğundan, sıhhat-ı şehâdette şekk hâsıl ve şekk ile hüküm gayr-ı câiz olur (“4” maddeye bak.).⁴ Vâkı'â ba'de'l-ibrâ hâdis olan bir sebele da'vâ etmekte olarak bu i'tibâriyle da'vâ ve şehâdetin makbûl olması lâzım gelir ise de, mûcib ile muskit te'âruz ederse muskit-ı âhar vâkı' olduğu i'tibâr olunur. Zîrâ sukût, ba'de'l-vücûb olur. Mûcib ile hüküm gerek lâhik olmuş olsun ve gerek olmasın.

Kezâ bir kimse diğerk kimesneyi cemî' de'vaî ve husûmattan ibrâ ettikten sonra, ondan bi-sebebi'l-irs malı da'vâ ettiğinde mûrisin vefâtı kable'l-ibrâ ise da'vâsı sahîh olmaz. Velev ki, hîn-i ibrâda mûrisinin vefâtını bilmesin.

Fakat kalbe lüzûmi'd-deyn ibrâ 'ani'd-deyn sahîh olmaz. Zîrâ ibrâ ıskât olup, bu ise ancak deyn-i vâcibde olur.

¹ Çatalcalı Ali Efendi, *Fetâvâ-yı Ali Efendi*, II, 266.

² Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, I, 117.

³ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, IV, 75.

⁴ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, I, 39.

Binâen'aleyh bir kimse diğerk kimesneyi hukûk-ı hâliye ve mâziyeden ibrâ ettiğı gibi hukûk-ı âtiye – henüz sâbit olmayıp fakat âtide sâbit olacak olan hukûktan ibrâ etse, hukûk-ı âtiyeye müte'allik ibrânın hükmü yoktur. Çünkü ıskât, sübûtun fer'idir.

Nitekim, ba'de'l-ibrâ zamân-ı derk da'vâsı dahî mesmu' olur. Şöyle ki, bir kimse derke kefil olduktan sonra mekfûlün leh, kefilî âmme-i de'âvîden ibrâ edip, ba'de-zâlik mekfûlün-lehe derk lâhik olsa mekfûlün leh kefiliden da'vâ edebilir. Zîrâ vakt-i berâ'ette istihkâk mün'adim ve mebî'in bil-istihkâk zabtından sonra hâdis olmakla berâ'et ona şâmil olmaz (*Risâle-i Şurunbilâli ve Kifâye, fi-evâ'ili'l-ikrâr*).¹

2.34.1564. Madde

(Bir kimse diğerkini bu husûsa müte'allik da'vâdan ibrâ etse ibrâ-i hâs olup, ba'dehû ol husûsa müte'allik da'vâsı mesmû' olmaz. Amma başka husûsa müte'allik hakkını da'vâ edebilir.)

Bir kimse diğerkini bu husûsa müte'allik da'vâdan yahut falan cihetten dolayı bir haktan ibrâ etse ibrâ-i hâs olup, ba'dehû ol husûsa ya o hakka müte'allik da'vâsı mesmû' olmaz. Bu mes'ele 1562. maddede mürûr etmekle maksûd bizzat fikra-i âtiyedir. Amma başka husûsa müte'allik hakkını da'vâ veya başka cihetten dolayı bir hak talep edebilir. Çünkü bunlar ibrâda dâhil değildir.

(Mes'elâ bir kimse bir hâne da'vâsından hasmını ibrâ etse, artık ol hâneye müte'allik da'vâsı mesmû' olmaz. Amma çiftlik ve sâir nesneye müte'allik da'vâsı istimâ' olunur.)

Mes'elâ bir kimse bir hâne da'vâsından hasmını ibrâ etse, artık ol hâneye müte'allik da'vâsı mesmû' olmaz ("51" maddeye bak.).² Amma çiftlik ya diğerk hâne ve sâir nesneye müte'allik da'vâsı istimâ' olunur. Nitekim, bir kimse cihet-i karzdan alacağı olan on altından medyûnunu ibrâ eylese artık mezkûr on altına müte'allik da'vâsı istima' olunmaz. Amma semen-i mebî'den ya cihet-i havâle ya gasbtan on altına müte'allik da'vâsı istima' olunur.

¹ Şurunbilâli, *Resâil-i Şurunbilâli*, vr. 439; Kurlânî, *el-Kifâye şerhü'l-Hidâye*, vr. 428.

² Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, I, 117.

Kezâ bir kimse “falan kimesne nezdinde beş altın emânetim yoktur” dese mezkûr emânete müte‘allik da‘vâ mesmû‘ değildir. Amma bir bargîr emânete ya beş altın deyne müte‘allik da‘vâ mesmû‘ olur (*Redd-i Muhtâr*).¹

Nitekim, dâyin medyûnu zimmetindeki bin kuruş alacağından dört yüz kuruşunu ibrâ etse dört yüz kuruşu da‘vâ edemez. Amma mütebâki altı yüz kuruşu talep ve da‘vâ edebilir. Bunlar, 1537. maddede ta‘rîf olunan ibrâ-i hâstır.

“Bu husûsa müte‘allik” denildi. Zîrâ kâffe-i husûsa müte‘allik da‘vâdan ibrâ ederse artık hiçbir da‘vâsı mesmû‘ olmayacağı madde-i âtiyede musarrahtır.

2.35.1565. Madde

(Bir kimse falanı kâffe-i de‘âvîden berî kıldım, yahut onda aslâ hakkım yoktur dese ibrâ-i ‘âmm olup, artık ibrâdan mukaddem hiçbir hak da‘vâ edemez.)

Bir kimse falanı kâffe-i de‘âvîden berî kıldım, yahut onda veya falanın tarafında aslâ hakkım yahut falan ile aslâ da‘vâm yoktur yahut falanı her bir hakkımdan ibrâ ettim dese ibrâ-i ‘âmm olup, artık ibrâdan mukaddem olan hukûk-ı mâliye ve gayr-ı mâliyeden aynî ya deynî kefâlet, icâre, hudûd, kısâs, sirtak ve kazif gibi az çok hiçbir hak kendisi için da‘vâ edemez.

Nitekim bu gibi elfâz ile olan ibrâ-i ‘âmmda şuf‘a dahî dâhil ve kazâ sâkit olur. Diyânete gelince, ibrâda şuf‘a kâsd edilmeyince dâhil olmaz.

Lâkin, cemî ‘-i de‘âvîden ibrâda a‘yân-ı kâ‘ime dâhil olmaz. Şöyle ki, zevc ile zevce iftirâk ettiklerinden sonra yekdiğerini cemî‘-i de‘âvîden ibrâ ettikleri esnâda, zevcin arz-ı zevcede mevrû‘âtı ve sâir a‘yân kâimesi bulunsa, bunlar ibrâ-i mezkûrda dâhil olmaz (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr ve Risâle-i Şurunbilâli ve İbn-i Âbidîn*).²

“Onda aslâ hakkım yoktur” ibâresinin ‘arabîsi “Lâ-hakka lî ‘aleyh” yahut “lem-yekün lî ‘alâ-hâze’l-matlûbi şey’ün” cümlesidir. *Bahr*’ın ikrâr ve sulhunda ve kezâ Bezzâziye’de

¹ İbn Âbidîn, *Reddül-muhtâr*, VIII, 411.

² İbn Âbidînzâde, *Tekmiletü Reddül-muhtâr*, XII, 306; Şurunbilâli, *Resâil-i Şurunbilâli*, vr. 440; İbn Âbidîn, *Mecmûatu Resâil*, s. 94.

bu ibârelere gâh ikrâr ve gâh ibrâ denilmiştir (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr, fi-ikrâri'l-marîz*).¹

(Hattâ kefâletten dolayı bir hak da'vâ etse mesmû' olmaz.)

Hattâ semen-i mebi', bedel-i icâre, kaz, gasb, vedî'a âriyet, irs, mudârebe, şirket, çiftlik, hâne ve sâir nesne yahut cihet-i kefâletten dolayı bir hak da'vâ etse mesmû' olmaz. Zîrâ tenâkuz vardır. Meğer ki, ba'de'l-ibrâ hâdis olsun.

(Şöyle ki, ibrâdan mukaddem sen falan kimesneye kefil olmuştun diye da'vâ etse istimâ' olunmadığı gibi âhar bir şahıstan sen benim ibrâ etmiş olduğum kimseye kable'l-ibrâ kefil olmuştun diye da'vâ etse istima' olunmadığı gibi âhar bir şahıstan sen benim ibrâ etmiş olduğum kimseye kable'l-ibrâ kefil olmuştun diye da'vâ edemez.)

Şöyle ki, ibrâdan mukaddem sen falan kimesneye kefil bi'l-mâl veya kefil bi olmuştun diye da'vâ etse istimâ' olunmadığı gibi âhar bir şahıstan sen benim ibrâ etmiş olduğum kimseye kable'l-ibrâ kefil olmuştun diye da'vâ etse istima' olunmadığı gibi âhar bir şahıstan sen benim ibrâ etmiş olduğum kimseye kable'l-ibrâ kefil olmuştun mâl-i mekfûlün bihi bana edâ et diye da'vâ edemez (662. maddeye bak.).²(*Risâle-i İbrâ İbn-i Âbidîn*)³

Kezâ böyle ibrâ-i âmmdan sonra mûrisinden mîrâs kaldığı beyânıyla ibrâ olunan kimesneden mîrâs da'vâ ettiğinde, mûrisi eğer ibrâdan mukaddem vefât etmiş ise, ibrâsı sahîh ve da'vâsı gayr-ı mesmû' olur. Veleve ki, vakt-i ibrâdan pederinin vefâtını bilmelisin (*Risâle-i İkrâr ve Bezzâziye ve Tekmile-i Redd-i Muhtâr, kabîle's-sulh*).⁴

Nitekim bir kimse “falanda alacağım yoktur”, “falani alacağımdan ibrâ ettim”, “falanda olan alacağımdan geçtim”, “alacağımı ona helal ettim”, gibi bir söz söylese yalnız matlûbuna âid olarak ibrâ-i âmm olup, alacağa müte'allik da'vâsı istima' olunmaz. Hattâ ibrâ eden kimse “bu lafızdan maksadım bazı alacaktan ibrâ idi.” dese tasdik olunmaz. Amma emânete, gasba, hâneye, çiftliğe ya hayvana müte'allik da'vâsı mesmû'

¹ İbn Âbidînzâde, *Tekmiletü Reddi'l-muhtâr*, XII, 223.

² Ali Haydar Efendî, *a.g.e.*, II, 135.

³ İbn Âbidîn, *Mecmûatu Resâil*, s. 88.

⁴ İbn Âbidîn, *Mecmûatu Resâil*, s. 97; Bezzâzi, *el-Camiü'l-Veciz*, VI, 51; İbn Âbidînzâde, *Tekmiletü Reddi'l-muhtâr*, XII, 268.

olur. Zîrâ deyn, medyûnun zimmetinde ta'alluk eden misliyât iken bunlar o kâbilden değildir.

Kezâ bir kimse "falan nezdinde emânetim yoktur" dese emânete 'âid olmak üzere ibrâ-i 'âmm ve emânete müte'allik hiçbir da'vâsı gayr-ı mesmû' olur. Amma deyn gibi başka cihetten bir hak da'vâsı mesmû'dur ("1564" maddeye bak.).¹

Binâen'aleyh müdde'î bir mal da'vâ ettiğinde, müdde'â 'aleyh "sen beni kâffe-i de'âvîden ibrâ yahut benimle da'vâ ve nizâ'ın olmadığını ikrâr eylemiş idin" diye def' ve def' ini isbât eylese, müdde'înin da'vâsını def' etmiş olur ("1632" maddeye bak.).²

Bu maddedeki ibrâ Mecelle'nin 1538. maddesindeki ibrâ-i âmm'dir.

Şerh-i madde sırasında işâret olunduğu vechile böyle ibrâ-i 'âmm ile ibrâ eden kimse ibrâ olunan kimesneden kendisi için da'vâ etmeyip de âharı tarafından bil-vekâle yahut bil-vesâye da'vâ etse istimâ' olunur (*Bahr*).³

Zîrâ ibrâ eden ancak kendi hakkından ibrâ etmiş olmakla bu da'vâda tenâkuz yoktur (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr, fi'l-ikrâr ve Risâle-i İbrâ li- İbn-i Âbidîn*).⁴ ("1649" maddeye bak.)⁵

2.36.1566. Madde

Kâ'ide: Akd-i fâsid zımındaki ibrâ fâsid olur.

Buna müteferri' mesâil:

Bey'den:

(Bir kimse mal satıp semenini kabz edip de mebî'a müte'allik kâffe-i de'âvîden müşterîye ibrâ ettiği gibi müşterî dahi onu semen-i mezkûre müte'allik kâffe-i de'âvîden ibrâ etmiş ve bu vechile beynlerinden senet te'âti edilmiş iken, mebî bi'l-istihkâk zabt olursa ibrânın re'sirî olmayıp müşterî, vermiş olduğu semeni bâyi'den istirdâd eyler.)

¹ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, IV, 80.

² Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, IV, 252.

³ İbn Nüceym, *el-Bahru'r-râik*, VII, 434-435.

⁴ İbn Âbidînzâde, *Tekmiletü Reddî'l-muhtâr*, XII, 270; İbn Âbidîn, *Mecmûatu Resâil*, s. 94.

⁵ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, IV, 309.

Bir kimse mal satıp semenini kabz edip de mebî'a müte'allik kâffe-i de'âvîden müşteriye ibrâ ettiği gibi müşteri dahi onu semen-i mezkûre müte'allik kâffe-i de'âvîden ibrâ etmiş ve bu vechile beyinlerinden senet te'âti edilmiş iken, mebî bi'l-istihkâk zabt olursa ibrânın re'sirî olmayıp müşteri, vermiş olduğu semeni bâyi' den istirdâd eyler.("52" maddeye bak.)¹ Amma bu vechile ibrâ senedi te'âti olunduktan sonra semen-i mebî bi'l-istihkâk zabt olursa, mebî istirdâd edemeyip, zabt olunan semenin mislini alır ("1550" madde şerhine bak.).²

İstisnâ: Aktin butlânı sebebiyle o aktin mutazammın olduğu ibrâ bâtil olmamak için hîle vardır. Şöyle ki, akdi mutazammın senette ibrâ kelâm-ı cedîd ve müste'nif ile yazılmalıdır. Yani akitten sonra müberrî, taht-ı akitte dâhil olmayarak müste'nifen ibrâ-i âmm ile ibrâ eyledim demelidir (*Hayriye*).³

Sulhtan : Müdde'î ile müdde'â 'aleyh sulh olarak bu sulh zımında yekdiğerini ibrâ eylemişler iken, sulhun fesâdı zâhir olsa ibrânın te'sirî olmaz. Müdde'î da'vâsını dermeyân edebilir.

Meselâ müdde'î sulh zımında "şu malda kendisinin hakkı olmadığını ba'de'l-ikrâr sulhun butlânı zâhir olsa", ikrâr-ı mezkûr bâtil olup, yine ol şeyi iddi'â edebilir (*Ebussu'ûd*).⁴

Amma fâsiden akd-i sulh olunduktan yani akd-i sulh tamâm olduktan sonra müberrî kelâm-ı müste'nif ve cedîd ile ve akitte dâhil olmayarak cemî' de'âvî ve husûmattan ibrâ olduğunda, sulh sahîh değil ise de ibrâ sahîh olur (*Risâle-i Şurunbilâlî*).⁵

2.37.1567. Madde

(İbrâ olunan kimesneler ma'lûm ve mu'ayyen olmak lâzımdır.)

İbrâ olunan kimesneler ma'lûm ve mu'ayyen olmak lâzımdır. İbrâ gerek ıskât ve gerek istîfâ olsun, zîrâ ibrâ min-vechin temlîk olunanların ma'lûm olması lâzımdır.

¹ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, I, 119.

² Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, IV, 46.

³ Remli, *el-Fetâva'l-Hayriyye*, Kahire 1882, II, 160-161.

⁴ Ebussu'ûd, *Ma'rûzât*, vr. 31.

⁵ Şurunbilâlî, *Resâil-i Şurunbilâlî*, vr. 441

Amma ibrâ ve iskât edilen hakkın malûm olması şart değildir. Binâen‘aleyh cehâlet fi‘d-deyn sıhhat-i ibrâya mâni‘ olmadığı gibi bir kimse diğer kimesneyi her türlü hakkından tahlîl ettiğnde o kimesne ol kimsenin bilmediği haklardan dahî hükmen berî olur. Diyânete gelince İmâm Ebû Yusûf‘a göre bilmediği haklardan dahî berîdir. Esahh olanda budur (*Risâle-i Şurunbilâlî ve Hâniye, fi-berâ‘eti‘l-gasıb ve‘l-medyûn*).¹

(Binâen aleyh, bir kimse cümle medyûnlarımı ibrâ ettim, yahut hiçbir kimsede hakkım yok dese ibrâsı sahîh olmaz.)

Binâen‘aleyh, bir kimse cümle medyûnlarımı ibrâ ettim, yahut hiçbir kimsede hakkım veya hiçbir kimseden alacağım veya hiçbir kimseye borç verdiğim yoktur, yahut kimde alacağım var idiye cümlesini aldım, cümle medyûnlarımdan matlûbâtımı istifâ eyledim, cemî‘ nâstan alacaklarımı aldım, hiçbir kimseye borç verdiğim yok dese ibrâsı sahîh olmaz.

Nitekim, vâris “mûrisimin cemî‘ terekesini kabz ettim” dese yahut bir kimse “kimde ne hakkım veya ne alacağım var ise” yahut “her kimse ki onun tarafında hakkım vardır, berîdir” dese, ne ibrâ-i ‘âmm ne de ibrâ-i hâss olur. Belki ikrâr mücerred olarak sıhhat-i da‘vâyı mâni‘ olmaz (*Risâle-i Şurunbilâlî ve Tenkîh*).²

Meselâ vasiyyü‘l-meyyit, terekeden yedinde bulunan emvâli müteveffânın veledine “ba‘de isbâti‘r-rüşd ” verip de veled dahî “pederimin terekesinden az ve çok hiçbir şey kalmayıp cümlesini kabz ettim” dese, bu ikrâr bir şahs-ı mu‘ayyenin ibrâsını tazammun etmediği cihetle sahîh olmaz. Bu sûrette ba‘de ibrâ‘i‘l-mezkûr ol kimse bir kimesneden bir hak ya deyn da‘vâ etse mesmû‘ alacağı gibi vâris ve veled-i merkûm “pederimin terekesinden sende bu kadar mal kaldı” diye vasîden iddi‘â ve isbât-ı müdde‘â eylese kabûl olunur (*Hindîyye ve Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).³

(Amma falan mahalle ahâlîsini ibrâ ettim deyip ol mahalle ahâlîsini dahî mu‘ayyen ve ma‘dûd kesândan ibâret iseler ibrâ-i sahîh olur.)

Amma bir kimse falan mahalle ahâlîsini ibrâ ettim yahut falan mahalle ahâlîsinden alacaklarımı istifâ ettim deyip ol mahalle ahâlîsini dahî mu‘ayyen ve ma‘dûd kesândan

¹ Şurunbilâlî, *Resâil-i Şurunbilâlî*, vr. 442; Kâdîhân, *el-Fetâva‘l-Hâniyye*, III, 95-96.

² Şurunbilâlî, *Resâil-i Şurunbilâlî*, vr. 442; İbn Âbidîn, *Tenkîh*, II, 68.

³ Komisyon, *el-Fetâval-hindîyye*, IV, 268; İbn Âbidînzâde, *Tekmiletü Redd-i‘l-muhtâr*, XII, 226.

ibâret iseler ibrâ-i iskât ve istifâ sahîh olur (“1646” maddeye bak.).¹ (*Risâle-i Şurunbilâlî*)²

Kezâlik, zi'l-yed, kendisine münâzi‘ ve mutâlîb bulunmadığı halde “şu mal benim değildir”, “onda mülküm yoktur”, “onda hakkım yoktur” gibi sözler söylese ibrâ olmaz. Zîrâ bu sûrette bu sözler kimesneye hakk-ı isbât etmeyip mukarrun leh-i mechûl için ikrâr bâtil olur.

2.38.1568. Madde

(İbrâ kabûle tevakkuf etmez.)

İbrâ kabûle tevakkuf etmez. Lâkin bedel-i sarf ve bedel-i selemden ibrâ olunduğunda kabûle tevakkuf eder. Zîrâ bu ibrâ butlân-ı akdi mutazammın, ve akit ise tarafeyne âittir (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr, bi-ziyâdetin*).³

(Fakat reddiyle merdûd olur.)

Fakat ibrâ olunan kimsenin reddiyle ibrâ merdûd olur. Çünkü deynden ibrâ min vechin iskât ve min vechin temlîk olduğundan, iskât olmak cihetiyle kabûle gayr-ı mütevakıf ve ibrâ olmak i‘tibârıyla reddiyle merdûd olur, zîrâ mukarrun leh reddetmekle mukarrı tekzîb etmiş ve kizb ise huccetten gayr-ı ma‘dûd bulunmuştur (*Muhît-i Serâhsî, fi'l-ikrâr*).⁴ Hatta ibrâ olunan kimse ibrâyı redd eyledikten sonra tasdik eylese işbu tasdik hükümsüzdür.

(Şöyle ki, bir kimse diğer kimesneyi ibrâ ettikde ol kimesnenin kabûlü şart değildir.)

Şöyle ki, bir kimse diğer kimesneyi ibrâ ettikde ol kimesnenin kabûlü şart değildir. Binâen‘aleyh “kabul ettim” dese ibrâ tamâm ve lâzım olacağı gibi sükût etse dahi yine tamâm ve lâzım olur.

¹ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, IV, 294.

² Şurunbilâlî, *Resâil-i Şurunbilâlî*, vr. 442.

³ İbn Âbidînzâde, *Tekmiletü Reddi'l-muhtâr*, XII, 288.

⁴ Serâhsî, *el-Mebsût*, Kahire 1324, XIX, 141.

(Fakat o mecliste ibrâyı kabul etmem diye reddeylese ol ibrâ merdûd olur. Yani hükmü kalmaz.)

Fakat o kimesne ibrâ esnâsında hazır bulunup da o mecliste yahut gâib olup da ibrâyı duyduğu mecliste ibrâyı kabul etmem diye reddeylese ol ibrâ bilittifâk merdûd olur. Yani ibrânın hükmü kalmaz. Amma o mecliste reddetmeyip de diğer mecliste reddetse bazı ulemâya göre merdûd olmaz. Zîrâ üzerinde deyn kalmadı. Ve diğer bazı fukahaya göre merdûd olur. Bundaki “ol mecliste” kavli ihtirâzîdir, denilir ise kavli-i evvel ihtiyâr edilmiş olur. Zâhir olan da budur. Fakat “vukû’idir” denildiğinde kavli-i evvele münhasır olmaz.

(Lâkin ibrâyı kabûl ettikten sonra reddetse ibrâ merdûd olmaz.)

Lâkin ibrâ, altı yerde reddile merdûd olmaz:

Evvelâ :İbrâ olunan kimesne ibrâyı kabûl ettikten sonra reddetse yahut kabûl ya reddetmeden fevt olsa ibrâ merdûd olmaz. Çünkü ibrâ kabûl edilmekle hak sâkit olur. Sâkit ise artık avdet etmez (“51” maddeye bak.).¹

(Ve bir de muhâlün leh, muhâlün aleyhi yahut alacaklı kefli ibrâ edip de muhâlün aleyh yahut kefil onu reddetse ibrâ merdûd olmaz.)

Sâniyen : Ve bir de muhâlün leh,muhâlün aleyhi

Sâlisen : Yahut alacaklı mekfûlün leh kefli ibrâ edip de muhâlün aleyh yahut kefil onu reddetse ibrâ merdûd olmaz. Çünkü bu iki ibrâ ıskât-ı mahz ve onda temlik gayr-ı mevcûd olup ıskât-ı mahzın reddi mümkün değildir. Zîrâ bunun tamâmiyyeti ıskât iledir (“660”ve “699” maddelerin şerhine bak.).²(*Tekmile-i Redd-i Muhtâr ve Zeylâ’i, fi’l-kefâlet*)³

Râbi’an : Medyûn “beni ibrâ et” demesi üzerine dâyin ba’de’l-ibrâ medyûn reddetse merdûd olmaz (*Eşbâh ve Risâle-i Şurunbilâlî*).⁴

¹ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, I, 117.

² Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, II, 132; Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, II, 206.

³ İbn Âbidînzâde, *Tekmiletü Reddi’l-muhtâr*, XII, 339-340; Zeylâ’i, *Tebyînü’l-hakâik fi şerhi Kenzi’d- dekaik*, V, 31.

⁴ İbn Nüceym, *el-Eşbâh ve’n-nezâir*, s. 311; Şurunbilâlî, *Resâil-i Şurunbilâlî*, vr. 443.

Hâmisen : Dâyin ibrâ edip, medyûn meclisi ibrâda sükût ettikten yani reddeylemedikten sonra diğerk mecliste reddetse ‘alâ kavlin merdûd olmaz.

Sâdisen : Dâyin vefât eden kimseyi deynden ibrâ edip de vârisi reddetse ‘alâ kavli Muhammed merdûd olmaz.

İbrâya ve müstesnâyâ dâir bazı îzâhât 660. ve 847. maddelerin şerhlerinde zikr edilmişti.

2.39.1569. Madde

(Vefât eden kimseyi deynden ibrâ etmek sahîh olur.)

Vefât eden kimseyi deynden ibrâ etmek sahîh ve bu ibrâdan küll-i verese müstefid olur. Ve artık terekeden bir şey mutâlebe olunamaz (“51”maddeye bak.).¹ Fakat vâris bu ibrâyı reddettiğinde İmâm Ebî Yusuf’a göre merdûd, İmâm Muhammed’e göre gayr-ı merdûd olur.

Lâkin dâyin, vefât eden kimseneyi ibrâ etmeyip de terekedeki alacağından vereseden birini ibrâ etse yalnız ibrâ olunan vârisin hissesindeki ibrâ sahîh olur. Bu ibrâdan diğerk verese müstefid olmaz (*Hindiyye*).²

Meselâ müteveffânın birine bin kuruş borcu ve vâris olarak yalnız iki oğlu bulunup da dâyin iki oğuldan yalnız birisini ibrâ etse, yalnız ibrâ olunan oğlun hissesi olan beş yüz kuruş sâkıt olur. Diğerk beş yüz kuruşu terekeden alır.

Amma vereseden biri mûrisinin medyûnlarından birini ibrâ etse, yalnız o vârisin hissesinde sahîh olacağı 1110. maddede mürûr etti (*Risâle-i İbrâ, li-İbn-i Âbidîn*).³

Nitekim ibrâ-i istîfâda dahî hüküm böyledir. Şöyle ki, bir kimesnenin diğerk kimesnede yüz altın alacağı olduğu halde iki oğlunu bi’t-terk vefât edip de bunlardan birisi pederi hayâtında mezkûr yüz altından ellisini kabz eylemiş olduğunu ikrâr etse, bu ikrârı kendi hissesinde sahîh ve mütebâki elli altın ikrâr etmeyene âit olur. Zîrâ bu, müteveffâ

¹ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, I, 117.

² Komisyon, *el-Fetâval-hindiyye*, IV, 230.

³ İbn Âbidîn, *Mecmûatu Resâil*, s. 90.

aleyhine deyni ikrârdır. Şu cihetle ki, istifâ ancak kabz-ı mazmûn ile olur (“158” madde şerhine “1642” maddeye bak.).¹ (*Hidâye ve Kifâye*)²

2.40.1570. Madde

(Bir kimse maraz-ı mevtinde vereseden birisini deyninden ibrâ etse sahîh ve nâfiz olmaz.)

Bir kimse maraz-ı mevtinde vereseden birisini ibrâ-i iskât ya ibrâ-i istifâ ile deyninden ibrâ ya hâl-i sıhhatinde ibrâ ettiğini ikrâr etse terekede deyn bulunmasa bile sahîh ve nâfiz olmaz. Meğer ki, vâris-i âhar mücîz olsun. Mezkûr deyn gerek asâleten ve gerek kefâleten olsun. Zîrâ bu ibrâ vasiyet ve diğere veresenin haklarını butlânını mücib olur.

Fakat marîz, ber-vech-i mezkûr ibrâdan sonra kesb-i ifâkat eder ise sahîh ve nâfiz olur. Zîrâ bu, maraz-ı mevt olmadığı cihetle hakk-ı verese ta'alluk etmemiştir (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).³

Bu madde üzerine mesâ'il-i âtiye tefrî' olunur :

Evvelen: Bir kimse vereseden birini hâl-i sıhhatinde iken ibrâ ettiğini maraz-ı mevtinde ikrâr etse nâfiz olmaz.

Sâniyen : Bir kimse maraz-ı mevtinde falan vârisindeki matlûbunu aldığı ikrâr etse sahîh olmaz.

Sâlisen : Bir kimse maraz-ı mevtinde vârisi zimmetindeki alacağını diğere üzerine havâleten alamaz.

Râbi'an : Marîz, maraz-ı mevtinde vârisinin kendisinden gasb ettiği yahut kendisinin vârisine rehin ya bey'-i fâsid ile bey' ve teslîmeylettiği malı yahut maraz-ı mevtinde hibe ve teslîm ettiği aynı istirdâd ve kabz ettiğini ikrâr etse sahîh olmaz (*Dürr-i Muhtâr ve Tekmile-i Redd-i Muhtâr, fî-ikrâri'l-marîz*).⁴

¹ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, I, 244; Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, IV, 280.

² Merğînânî, *el-Hidâye*, VI, 161; Kurlânî, *el-Kifâye şerhü'l-Hidâye*, vr. 442.

³ İbn Âbidînzâde, *Tekmiletü Reddi'l-muhtâr*, XII, 232.

⁴ Haskefî, *ed-Dürrü'l-muhtâr*, VIII, 426; İbn Âbidînzâde, *Tekmiletü Reddi'l-muhtâr*, XII, 235.

Hâmisen :Bir kimse şey-i mu'ayyeni satmaya birini tevkîl edip de vekîl o malı müvekkilin vârisine sattıktan sonra müvekkil, maraz-ı mevtinde semen-i mebf'î kabz ettiğini ya vekîl bi'l-kabz kendisine teslim eylediğini ikrâr etse tasdik olunmaz. Amma müvekkil gayr-ı marîz iken vekîl maraz-ı mevtinde mezkûr semeni müvekkilinin vârisinden kabz ettiğini ikrâr ve müvekkil inkâr etse vekîl tasdik olunur.

Fakat müşterî vekîlin vârisi olup da vekîl ve müvekkil ikisi de maraz-ı mevt ile marîz iken vekîl-i merkûm kabz-ı semeni ikrâr etse tasdik olunmaz.

Sâdisen : Mârîz, maraz-ı mevtinde vârisinin keflinden alacağını istîfâ eylediğini ikrâr etse sahîh olmaz.

Sâbi'an : Marîz vârisinde olan alacağını falan ecnebînin tetavvu'an kendisine verdiğini ikrâr etse sahîh olmaz. Zîrâ ecnebîden istîfâ-yı ikrâr ile vârisi deynden berî olacağı cihetle bu ikrârda vârisine îsâl-i nef' vardır (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).¹

Bu maddede "veresesinden birini" denilmekle işâret olunur ki, bir kimse maraz-ı mevtinde müteveffât kızında alacağı olan on altı ibtîfâ eylemiş olduğunu ikrâr eylese bu ikrâr sahîh olur. Zîrâ meyyit vâris değıldir (*Dürr-i Muhtâr*).²

Maraz-ı mevtte vârisin ibrâsı ibrâsı için hîle-i âtiye vardır :

Marîz vârisini "benim için şu matlûbun üzerine nesne yoktur" yahut "benim için senin üzerine nesne yoktur" diye ibrâ etse kazâ'en sahîh ve mutâlebeden halâs olmaz ise de (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr ve Surretü'l-fetâvâ, fi-ikrâri'l-marîz*).³

Meselâ ibn, maraz-ı mevtinde müteveffât anasının terekesinden pederinin üzerine nesne bulunmadığı ikrâr ettiğinde sahîh olur. Amma ondan pederini ibrâ ya onu pederine hibe etse sahîh olmayacağı gibi pederinden kabz ettiğini ikrâr etse yine sahîh olmaz.

Bu gibi ibâreler ile ibrânın sıhhatinin hikmeti şudur ki, bu misillü nefy sûretlerinde nâfi, asl olan berâ'et-i zimmet ile temessük ediyor.

Fakat marîzin ibrâ ettiği vâristen başka vâris bulunmasa ibrâ sahîh olur (*Tekmile*).⁴

¹ İbn Âbidînzâde, *Tekmiletü Reddi'l-muhtâr*, XII, 235.

² Haskefi, *ed-Dürrü'l-muhtâr*, VIII, 428.

³ İbn Âbidînzâde, *Tekmiletü Reddi'l-muhtâr*, XII, 232; Sakızı, *Surretü'l-fetâvâ*, vr. 307.

⁴ İbn Âbidînzâde, *Tekmiletü Reddi'l-muhtâr*, XII, 356.

(Amma vârisi olmayan ecnebî bir kimesneyi deynden ibrâ etse sahîh ve sülüs-i malından mu'teber olur.)

Amma vârisi olmayan ecnebî bir kimesneyi deynden ibrâ etse sahîh ve verese mücîz olmadıkları takdirde yalnız sülüs-i malından mu'teber ve îfâ-yı deynden sonra bâkî kalacak terekenin sülüsünden ibrâ olunan miktârın hurûcu mümkün ise ibrâ nâfiz olur.

Amma verese ibrâyı mücîz olsalar küll-i maldan mu'teberdir. Meğer ki, tereke müstağrak-ı düyûn olsun ("Madde-i âtiyeye bak.")¹

İstisnâ : İbrâ-i ecnebî mu'teber olmasında şu mes'ele müstesnâdır: Ecnebî bir kimsenin marîza olan borcuna vâris kefil olmuş ise, asîlin berâ'eti kefilin berâ'etine mücib olacağından ecnebîyi ibrâ sahîh ve nâfiz olmaz (*Redd-i Muhtâr*).²

Bu fıkradaki ibrâ ibrâ-i ıskâtıdır. İbrâ-i istifânın yafsîlâtı 1603. maddede gelecektir.

2.41.1571. Madde

(Terekesi müstağrak-ı düyûn olan kimesne maraz-ı mevtinde kendi düyûnlarından birini deynden ibrâ etse sahîh ve nâfiz olmaz.)

Terekesi müstağrak-ı düyûn yani düyûnu terekesine müsâvî ya ezyed olan kimesne maraz-ı mevtinde kendi düyûnlarından birini ya cümlesini deynden ibrâ etse guramâ icâzet vermedikçe, cümle yahut sülüs-i malından sahîh ve nâfiz ve mu'teber olmaz. Zîrâ bi ibrâ vasiyyet olup, vasiyyet ise te'diye-i deynden mu'ahhardır. Bu sûrette gerek deynin küllîsinden ve gerek ba'zısından ibrâ etsin câiz değildir.

Elhamdülillâhi'l-âdil fi-hükmihi vessalâtü vesselâmü 'alâ-Nebîyyihî ve âlihî ve sahbihî.

İrâde-i seniyye târihi: 6 Şevvâl 1291

¹ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, IV, 86.

² İbn Âbidîn, *Redd-i muhtâr*, VIII, 415.

SONUÇ

Mecelle şârihi Ali Haydar Efendi, Osmanlı son asrının yetiştirdiği İslam hukukçularındandır. Osmanlı kanunlaştırma çalışmalarında fiilen aktif olmuş, direk ya da dolaylı olarak pek çok çalışmaya iştirak etmiştir.

Dürrü'l-Hükkâm Şerhü Mecelleti'l-Ahkâm adlı eserinin Sulh ve İbra bölümünü incelediğimizde gerek kavramlara ve gerekse maddelerin içeriğine yönelik detaylı bilgiler verilmiştir. Sulh kavramının tanımı mecelle metninde yapılırken kavramın içeriğiyle alakalı olarak, iki tarafın rızası koşulu olduğundan İmâmeyn'e göre ikrah ile yapılan sulhün kabul edilmediği ifade edilmiş ve sulhun amacı düşmanlığı gidermek olduğundan içinde çelişki taşıyan dava-ı faside den sonra dahi sulhun olacağı ifade edilmiş olup, bu durumu kabul etmeyen fukahanın olduğuna da değinilmiştir.

Sulh aktinin icab ve kabulden oluştuğu ifadesiyle birlikte; icab ve kabul, müdde'î icabı, karşılıklı verme, yazışma, dilsizin işareti gibi durumlarda gerçekleştiğine deyinilmiştir. Musâlah kavramının sulh aktini gerçekleştiren kimse olduğu mecelle maddesinde ifade edilmiş; müdde'î ve müdde'a 'aleyh'in ve gerek kendisi gerekse veli, vasi ya da vekil olarak başkası adına akit yapan kimsenin de musâlah olduğu ifade edilmiştir. Sulh, eğer mal üzerine kurulan bir akit ise, bey' hükmünde olduğu; menfaat üzerine kurulu bir akit ise icâre hükmünde olduğu ifade edilmiş menfaatin bilinen olması gerektiği dile getirilmiştir. Bir evde 1 yıl oturma hakkı gibi.

İbra'nın ibra-i hâss ve ibra-i âmm olmak üzere ikiye ayrıldığı; İbra-i hâss, mal ile alakalı ibra ve mal ile alakalı değilde zatıyla alakalı bir ibra olduğu, İbra-i âmm'in ise, hukukun genelini içeren ibra ve yalnız bir nevi hukuka ait olan ibra olduğu açıklanmıştır.

Hanefi fikhında çözümsüzlük görülen bazı meselelerde mecellenin benimsemiş olduğu diğer mezheplerden istifâde etme fikrini fiilen benimseyerek, örneklendirmiştir. Ali Haydar Efendi, kocası tehlikeli bir hastalığa yakalanan kadının boşanmasına imkan sağlamak ve geride ailesinin geçimi için mal bırakmadan kaybolan kimsenin karısına boşanma imkanı getirmiştir. Her iki fetvâda, Hanefi mezhebi dışında ki Sünni mezheplerin görüşlerinden faydalanma kapısını aralamıştır.

Sulh ve İbra bölümünün latinizesi yapılırken, bölümde geçen yaklaşık kırk İslam hukuku eserine ulaşılmıştır. Bu çalışma, gerek hukuk kaynaklarını tanıma gerekse eserlerin konuya bakış açılarını görme açısından oldukça verimli olmuştur.

KAYNAKÇA

- ABDÜLHALİM, *Haşiye 'ale'd-Dürer*, Süleymâniye Fatih Ktp. No: 1594
- AHMET BİN HANBEL, *el-Müsned*, I-VI, Dâru Sahnun, Tunus 1992
- AKGÜNDÜZ, Ahmet, "Dürerü'l-Hükkâm", *DİA*, X, s. 28-29
- ALBAYRAK, Sadık, *Son Devir Osmanlı Uleması*, I, Medrese Yay., İstanbul 1980
- ALİ EL-KÂRİ, Ebü'l-Hasan Nureddin Ali b. Sultan, *Fethu bâbi'l-Înâye bi şerhi'n-Nukaye*, III, Darü'l-Erkam b. Ebi'l-Erkam, Beyrut 1997
- ALİ HAYDAR EFENDİ, Eminefendizade Küçük, *Dürerü'l-Hükkâm şerhi Mecelleti'l-Ahkam*, I-IV, Matbaa-i Ebüzziya, İstanbul 1912
-, *el-Mecmuatü'l-cedide fi'l-kitabü'l-erbaa*, Hukuk Matbaası, Dersaadet 1332
- ANKARAVÎ, Mehmed Emin Efendi, *Fetâva'l-Ankaravî*, I, Darü't-Tıbaati'l-Mısriyye, Bulak 1281
- AYDIN, M. Akif, "Ali Haydar Efendi, Küçük", *DİA*, II, 396-397
- AYNÎ, Ebu Muhammed Bedreddin Mahmud b. Ahmed b. Musa el-Hanefi, *Şerhi'l-Ayni 'ala Kenzi'd-dekaik*, II, İdaretü'l-Kur'an ve'l-Umumi'l-İslâmiyye, Karaçi 2004
- BEDREDDİN SİMÂVÎ, Simavna Kadısıoğlu Şeyh, *Câmi'u'l-fusûleyn*, Matbaatü'l-Ezheriyye, Kahire 1979
- BEZZÂZİ, Hafızüddin Muhammed b. Muhammed b. Şihab el-Kerderi el-Harizmi, *el-Camiü'l-Veciz*, (Komisyon, *el-Fetâval-hindiyye* ile birlikte), VI, el-Mektebetü'l-İslamiyye, Diyarbakır 1973
- BURHANEDDİN BUHARİ, Mahmud b. Ahmed b. Abdülaziz Buhari Merginani, *el-Muhîtü'l-Burhânî fi'l-fikhi'n-Numani*, (nşr. Ahmed İzzu İnaye ed-Dımeşki), XI, Daru İhyai't-Turasi'l-Arabi, Beyrut 2003
- ÇANKAYA, Ali, *Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler*, II, Mars Matbaası, Ankara 1959-1968

- ÇATALCALI ALİ EFENDİ, *Fetâvâ-yı Ali Efendi*, II, Matbaa-i Amire, İstanbul 1893
- ÇÖĞENLİ, M. Sadi, *Hoca Emin Efendizade Ali Haydar Efendi Bibliyografyası*, Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları, Erzurum 1990
- DÂMÂD, Abdurrahman Gelibolulu Şeyhizâde, *Mecma'u'l-Enhur*, III, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1998
- DANIŞMEND, İsmail Hami, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, IV, Türkiye Yay., İstanbul 1961
- EBUSSU'ÛD, Muammed b. Mustafa el-İmadi, *Ma'rûzât*, Süleymâniye Kadızade Ktp. No: 240
- ERK, H. Basri, *Meşhur Türk Hukukçuları*, Adana 1958
- HASKEFÎ, Alaeddin Muhammed b. Ali b. Muhammed ed-Dımaşki, *ed-Dürü'l-muhtâr*, (*İbn Âbidîn, Reddü'l-muhtâr* ile birlikte), VIII, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1994
-, *ed-Dürü'l-Müntekâ fi şerhi'l-Mülteka*, (*Dâmâd, Mecmeu'l-Enhur* ile birlikte), III, Darü'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut 1998
- İBN ÂBİDÎN, Muhammed Emin b.Ömer b.Abdülazîz ed-Dımaşki, *Reddü'l-muhtâr*, VIII, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1994
-, *Mecmûatu Resâil*, Dâru İhyai't-Türasi'l-Arabi, y.y., t.s.
-, *Ukudü'd-dürriyye fi tenkâhi'l-fetava'l-Hamidiyye*, II, Matbaatü'l-Meymeniyye, Kahire 1310
- İBN ÂBİDÎNZÂDE, Alaadin Muhammed b. Muhammed Emin b. Ömer Dımaşki, *Haşiyetü Kurretü uyuni'l-ahyar Tekmiletü Reddi'l-muhtâr ale'd-Dürü'l-Muhtar şerhi Tenviri'l-ebzar*, (nşr. Adil Ahmet Abdülmevcud, Ali Muhammed Muavvez), XII, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1994
- İBN KUTLUBOĞA, Ebü'l-Adl Zeynüddin Kâsım b. Kutluboğa, *Mucibatü'l-ahkâm ve Vâkı'âtü'l-eyyam*, Matbaatü'l-İrşad, Bağdad 1983
- İBN MACE, *Sünenu İbn Mâce*, II, Dâru Sahnun, Tunus 1992

- İBN NÜCEYM, Zeynüddin Zeyn b. İbrahim b. Muhammed Mısri Hanefi, *el-Bahru'r-râik şerhu Kenzi'd-dekaik*, VII, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1997
-, *el-Eşbâh ve 'n-nezâir*, (nşr. Muhammed Muti' Hafız), Darü'l-Fikr, Dımaşk1983
- KADIZÂDE, Ahmed Şemseddin Edirnevi Rumi, *Neta'icu'l-efkâr*, (İbnü'l-Hümmam, *Şerhu Fethü'l-kadir* ile birlikte), VII, el-Matbbaat'ül-Kübra'l-Emiriyye, Bulak 1317
- KÂDÎHÂN, Ebü'l-Mehasin Fahreddin Hasan b. Mansur b. Mahmud, *el-Fetâva'l-Hâniyye*, (Komisyon, *el-Fetâval-hindiyye* ile birlikte), III, el-Mektebetü'l-İslamiyye, Diyarbakır 1973
- KADRÎ EFENDİ, Abdülkadir b. Yusuf b. Mehmed, *Vâkı'âtü'l-müftin*, el-Matbaatü'l-Miriyye, Kahire 1882
- KANDEMİR, Feridun, *Peygamberimizin Gölgesinde Son Türkler Medine Müdafaası*, Yağmur Yayınları, İstanbul 1974
- KAŞIKÇI, Osman, *İslam ve Osmanlı Hukuku'nda Mecelle*, Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul 1997
- KEFEVÎ, Salih b.Ahmed, *Fetâvâ-yı Feyziyye*, (Çatalcalı Ali Efendi, *Fetâvâ-yı Ali Efendi*, ile birlikte), Süleymâniye Esad Efendi Ktp. No: 1073
- KOMİSYON, *el-Fetâval-hindiyye*, IV, el-Mektebetü'l-İslâmiyye, Diyarbakır 1973
- KURLÂNÎ, Celalüddin b. Şemsuddin el-Harezmi, *el-Kifâye şerhü'l-Hidâye*, Süleymaniye Kadızade Mehmet Ktp. No: 209
- MERĞİNÂNÎ, Ebu'l-Hasan Burhaneddin Ali b.Ebî Bekr, *el-Hidâye şerhu bidâyeti'l-mübtedi*, (i'tina bih Naim Eşref Nur Ahmed), VI, Karaçi 1417
- MOLLA HÜSREV, Hüsrev Mehmed Efendi, *ed-Düreru'l-hükkâm fi şerh-i gururu'l-ahkâm*, II, y.y., 1300.
- ÖZTÜRK, Osman, *Osmanlı Hukuk Tarihinde Mecelle*, İslami İlimler Araştırma Vakfı Neşriyatı, İstanbul 1973
- REMLİ, Zeynüddin Hayreddin b. Ahmed el-Eyyübi, *el-Fetâva'l-Hayriyye*, II, el-Matbaatü'l-Kübra'l-Emiriyye, Kahire 1882

- SAKIZÎ, Muhammed Sadık b. Ali, *Surretü'l-fetâvâ*, İstanbul Müftülüğü Ktp. No:314
- SERAHSÎ, Ebû Bekr Şemsüleimme Muhammed b. Ahmed b. Sehl, *el-Mebsût*, XIX, Matbaatü's-Saade, Kahire 1324
- SEYYİD FEYZULLAH EFENDÎ, *Fetâvâ-yı Feyziye*, Daru't-Tıbaati'l-Amire, İstanbul 1850
- ŞİBLÎ, Ömer b. İshak b. Ahmed, *Şerhu'l-Muğni min usuli's-Siraci'l-Hind*, İstanbul Müftülüğü Ktp. No: 371
- ŞURUNBİLÂLÎ, Ebü'l-İhlas Hasan b.Ammar, *Gunyetu zevi'l-ahkâm fi bugyeti Düreri'l-hükkam*, (Molla Hüsrev, *Dürerü'l-hükkam fi şerh-i Gurerü'l-ahkâm* ile birlikte), II, Matbaa-i ve Kitaphane-i Mehmed Esad, İstanbul 1300
-, *Resâil-i Şurunbilâlî*, Süleymâniye Atıf Efendi Ktp. No: 2782
- TİMURTÂŞÎ, Şemseddin Muhammed b. Abdullah b. Ahmed el-Gazzi, *Tenvîru'l-ebzar*, (*İbn Âbidîn*, *Reddü'l-muhtâr* ile birlikte), VIII, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1994
- TİRMİZÎ, *Sünenü't-Tirmizî*, III, Dâru Sahnun, Tunus 1992
- TÜRKGELDÎ, A. Fuat, *Görüp İştittiklerim*, TTK Basımevi, Ankara 1951
- Türk ve Dünya Ünlüleri Ansiklopedisi, *Ali Haydar Efendi, Küçük*, I, Anadolu Yayıncılık, İstanbul 1983
- USRÛŞENÎ, Ebü'l-Feth Mecdüddin Muhammed b. El-Hüseyn b. Ahmet, *Câmi'u ahkâmi's-sığâr*, (nşr. Mahmûd Abdurrahman Abdülmün'im, Ebû Mus'ab Bedri), Dâru'l-Fazile, Kahire 1994
- ZEYLÂ'Î, Fahreddin Osman b. Ali b. Mihcen, *Tebyñnü'l-hakâik fi şerhi Kenzi'd-dekaik*, V, el-Matbaatü'l-Kübra'l-Emiriyye, Bulak 1313

ÖZGEÇMİŞ

Fatma Funda KESKİN, 09.04.1981 tarihinde İzmit'te dünyaya geldi. İlkokulu, Sırrıpaşa İlkokulunda, orta ve lise tahsilini ise Derince İmam Hatip Lisesi'nde yaptı.

Lisans eğitimini, 2005 yılında Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde tamamladı. 2006 yılında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmeni olarak İzmit'e atandı. Bir yıl görev yaptıktan sonra, halen görev yapmakta olduğu Kur'an Kursu Öğreticiliğine geçti.